

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**YABANCILAR İÇİN TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ
KALIP SÖZLER VE YABANCI UYUKLU ÖĞRENCİLERİN
KALIP SÖZLERİ KULLANMA DÜZEYLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERAL BAYRAM

Antalya, 2017

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**YABANCILAR İÇİN TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ
KALIP SÖZLER VE YABANCI UYUKLU ÖĞRENCİLERİN
KALIP SÖZLERİ KULLANMA DÜZEYLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERAL BAYRAM

**Danışman
Doç. Dr. Mehmet CANBULAT**

Antalya, 2017

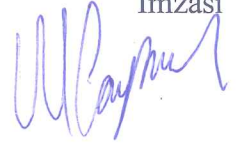
DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçalardan gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanımında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım. Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

24/05 / 2017

Meral BAYRAM

İmzası

T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Meral Bayram'ın bu çalışması 24.05.2017 tarihinde jürimiz tarafından Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı **Türkçe Eğitimi Tezli Yüksek Lisans** Programında **Yüksek Lisans Tezi** olarak **birliği** ile kabul edilmiştir.

İMZA

Başkan : Doç. Dr. Dilek CERAN

(Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi)

Üye : Doç. Dr. Bekir DİREKÇİ

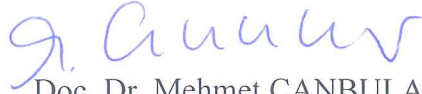
(Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi)

Üye (Danışman) : Doç. Dr. Mehmet CANBULAT

(Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi)

YÜKSEK LİSANSTEZİNİN ADI: YABANCILAR İÇİN TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ KALIP SÖZLER VE YABANCI UYRUKLU ÖĞRENCİLERİN KALIP SÖZLERİ KULLANMA DÜZEYLERİ

ONAY: Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunun .....tarihlive.....sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Mehmet CANBULAT

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Akademik çalışmalarımın bir başlangıcı ve ilerleyen yıllarımda bana büyük getirileri olacağına inandığım bu çalışmamda bilgi birikimi, kişiliği ile her zaman örnek alacağım değerli tez danışmanım sayın Doç. Dr. Mehmet CANBULAT'a tez konusunun belirlenmesinde ve bu tezin tamamlanmasında gösterdiği titiz çalışmalarından dolayı şükranlarımı sunarım.

Yüksek lisans eğitimim boyunca engin bilgilerinden, tecrübelerinden yararlandığım beni her konuda cesaretlendiren ve desteklerini hep arkamda hissettiğim sayın Doç. Dr. Bekir DİREKÇİ'ye sonsuz teşekkür ederim.

Araştırmanın ilk adımından sonuna kadar bana hep destek olan, zamanını benden esirgemeyen, sabrı ve hoşgörüsüyle beni her zaman güler yüzüyle karşılayan değerli hocam Doç. Dr. Ahmet Zeki GÜVEN'e yardımlarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her anında yanımda olan, beni destekleyen biricik sevgili eşime ve daha çok küçük olmasına rağmen beni olgunlukla karşılayan dünyalar tatlısı canım oğluma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak bugünlere gelmemde en büyük emeği olan, en büyük destekçilerim canım annem ve babama sonsuz teşekkür ederim.

Meral BAYRAM

Antalya, 2017

ÖZET

YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ DERS KİTAPLARINDA KALIP SÖZLER VE YABANCI UYUKLU ÖĞRENCİLERİN KALIP SÖZLERİ KULLANMA DÜZEYLERİ

BAYRAM, Meral

Yüksek Lisans Tezi, Türkçe Eğitimi Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mehmet CANBULAT

Mayıs 2017; sayfa 117 + x

Dil ve kültür birlikte gelişir. Bir dili öğrenen insan aynı zamanda o dilin kültürünü de öğrenmiş sayılır. Yabancı dil öğretimi kültürel ilişkilerin en önemli ögesidir. Toplumsal kültürü yansıtan, belli olaylar karşısında söylenegelen, klişeleşmiş sözler olan kalıp sözler de dil öğrenmeye katkı sağlaması ve içinde barındırdığı kültürel unsurlar açısından yabancı dil öğretiminde önemli bir yere sahiptir. Dilde iletişim kolaylığı sağlayan kalıp sözler, sözlü ve yazılı iletişimde dil kullanıcılarına çeşitli anlatım olanakları da sağlar. Kalıp sözler toplumsal, işlevsel, kültürel, bağlamsal ve anlamsal özelliklerine göre tanımlanabilir (Gökdayı, 2008).

Araştırmada yabancılara Türkçe öğretim ders kitaplarında yer alan kalıp sözler ve kalıp sözlerin geçiş sıklığı tespit edilmiştir. 264 kalıp söz belirlenmiş ve ilk kez karşılaşıldıkları bağlam içinde örneklendirilmiştir.

Kalıp sözler bağlamsal, işlevsel, yapısal, anlamsal özelliklerine göre değerlendirilmiş ve sınıflandırılmıştır. Sınıflandırma; hayır dualar, beddualar ve toplumsal kültürel ilişkilerde kullanılan kalıp sözler başlıkları altında yapılmıştır.

Uluslararası Antalya Üniversitesi'nde eğitim gören yabancı uyruklu öğrencilerin kalıp sözleri kullanma düzeylerini tespit etmek amacıyla 50 öğrenci üzerinde söylem tamamlama testi uygulanmış ve öğrencilerin ders kitabındaki kalıp sözlerden bağımsız olarak birçok farklı kalıp söz bildikleri saptanmıştır. Türkçenin kalıp sözler konusunda zengin bir birikime sahip olduğu bilinmektedir.

Çalışmanın son bölümünde önce kalıp sözler ile ilgili ulaşılan genel sonuçlara yer verilmiş; ardından araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur.

Çalışmanın bundan sonra kalıp sözler üzerine yapılacak çalışmalara yön vereceği ve referans bir kaynak olacağını düşünmek araştırmacı olarak bizi onurlandıracaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkçenin söz varlığı, kalıplaşmış dil birimleri, kalıp sözler

ABSTRACT

STEREOTYPICAL WORDS IN FOREIGN LANGUAGE TURKISH TEXTBOOKS AND FREQUENCY OF USING STEREOTYPICAL WORDS BY FOREIGN STUDENTS

BAYRAM, Meral

Master's Thesis, Turkish Education Master's Programme

Advisor: Mehmet CANBULAT, Associate Professor

May 2017, pages 117 + x

Language and culture develop together. A person who learns a language is also considered to have learned that language's culture. Foreign language teaching is the most important element of cultural relations. The routine words which reflect the social culture, the stereotypical words which are said against certain events, have an important place in the teaching of foreign languages in terms of contributing to the learning of the language and the cultural elements it contains. Routine words provide language users with various expressive possibilities in the form of words, verbal and written communication that provides ease of communication. Routine words can be defined according to their social, functional, cultural, contextual and semantic characteristics (Gökdayı, 2008).

In this study, the frequency of passage of sentences and phrases in foreign language Turkish textbooks was determined. 264 phrases were identified and exemplified within the context in which they are encountered for the first time.

The routine words were evaluated and classified according to their contextual, functional, structural, semantic properties. Classification was done as blessings, curses and routine words used in social cultural relations.

In order to determine the frequency of using routine words by foreign students studying at Antalya International University, completion of the discourse test was applied to 50 students and it was determined that students learned to speak many phrases different from the routine words in the course book. It seems that Turkish language has a very rich accumulation of routine words and phrases.

In the last part of the study, the general conclusions reached regarding the stereotypical words were given; followed by future suggestions for researchers.

It is our honor, as the researchers, to imagine that this study will guide further studies on routine words and will be a reference source for future researchers.

Keywords: Turkic vocabulary, routine words, phrases

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	viii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	3
1.2. Araştırmanın Amacı/Hipotezi	4
1.3. Önem	4
1.4. Varsayım	4
1.5. Sınırlılık	5
1.6. Tanımlar	5
İKİNCİ BÖLÜM	7
2.Kavramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar	7
2.1.Sözvarlığının Tanımı	7
2.2. Sözvarlığının İçerdiği Ögeler	8
2.2.1.Temel Sözvarlığı	8
2.2.2. Atasözleri	9
2.2.3. Deyimler	11
2.2.4. İkilemeler	13
2.2.5. Kalıp Sözler	14
2.2.6. Terimler	15
2.2.7. Yabancı Sözcükler	17
2.3.Kalıp Sözlerin Özellikleri	19
2.3.1 Kalıp Sözlerin Yapısal Özellikleri	19
2.3.2 Kalıp Sözlerin Anlamsal Özellikleri	20
2.3.3. Kalıp Sözlerin İşlevsel Özellikleri	21

2.3.4. Kalıp Sözlerin Bağlamsal Özellikleri	23
2.3.6. Kalıp Sözlerin Kültürel Özellikleri	25
2.4. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kalıp Sözler	27
2.4.1. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi	27
2.4.2. Yabancı Dil Öğretiminde Kalıp Sözlerin Önemi Nedir?	27
2.5. Konuyla İlgili Alanda Yapılmış Çalışmalar	29
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	134
3. Yöntem	34
3.1. Araştırmanın modeli	34
3.2. Veri Toplama Teknikleri	34
3.3. Veri Toplama Aracı	35
3.4. Verilerin Toplanması	36
3.5. Verilerin Analizi	36
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	38
4. Bulgular	38
4.1. Araştırmanın Birinci Sorusuna Yönelik Olarak Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar	38
4.1.1. Yabancılara Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında (Yeni Hitit B1-B2/C1; İstanbul B1-B2; Gazi TÖMER B1-B2) Yer Alan Kalıp Sözlerin Tema Bağlamında Kullanım Sıklığı Nasıldır?	38
4.1.2. Yabancılara Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında (Yeni Hitit B1-B2/C1; İstanbul B1-B2; Gazi TÖMER B1-B2) Yer Alan Kalıp Sözler ve Geçiş Sıklığı Nedir?	47
4.1.3. Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarındaki Kalıp Sözlerin Tasnifi Nasıl Yapılabilir?	65
4.1.4.1. Hayır Dua ve İyi Dilek Bildirenler	67
4.1.4.2. Küfür, Beddua-İlenç Bildirenler	68
4.1.4.3. Duygusal tepkileri dile getirenler	68
4.1.4.4. Selamlaşma Bildirenler	68

4.1.4.5. Ayrılık Bildirenler.....	69
4.1.4.6. Bir İstek Bildirenler.....	69
4.1.4.7. Batıl İnanç Bildirenler.....	70
4.1.4.8. Bir İsteği Kabul veya Reddetme Bildirenler.....	70
4.1.4.9. Konuşanı veya Dinleyeni Yüceltme Bildirenler.....	71
4.1.4.10. Dinleyeni Eleştirme, Uyarma, Tehdit Etme Bildirenler.....	71
4.1.4.11. Genel Bir Davranış veya Düşünce Bildirenler.....	72
4.1.4.12. Töre, Gelenek ve Kültürel Değerleri Yansıtanlar.....	72
4.1.4.13. Dini İnanç Bildirenler.....	72
4.1.4.14. Özür Dileme Bildirenler.....	73
4.1.4.15. Soru Sorup Cevap İsteyenler.....	74
4.1.4.16. Sembolik Olarak Ödüllendirme Bildirenler.....	74
4.1.4.17. Minnet, Teşekkür Bildirenler.....	75
4.2. Araştırmanın İkinci Sorusuna Yönelik Olarak Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar.....	76
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	98
5.1. Sonuç.....	98
5.2 Öneriler.....	102
KAYNAKÇA.....	104
EKLER.....	110
Ek-1. Araştırma İzin Belgeleri.....	110
Ek-2. Söylem Tamamlama Testi İzin Belgesi.....	111
Ek-3. Söylem Tamamlama Testi.....	112
ÖZGEÇMİŞ.....	117

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Yeni Hitit B1Yabancılara Türkçe Eğitimi Ders Kitabında Yer Alan Kalıp Sözlerin Tema Bağlamında Kullanım Sıklığı Nasıldır?.....	38
Tablo 2. Yeni Hitit B2-C1 Yabancılara Türkçe Eğitimi Ders Kitabında Yer Alan Kalıp Sözlerin Tema Bağlamında Kullanım Sıklığı Nasıldır?.....	39
Tablo 3. İstanbul B1Yabancılara Türkçe Eğitimi Ders Kitabında Yer Alan Kalıp Sözlerin Tema Bağlamında Kullanım Sıklığı Nasıldır?.....	40
Tablo 4. İstanbul B2 Yabancılara Türkçe Eğitimi Ders Kitabında Yer Alan Kalıp Sözlerin Tema Bağlamında Kullanım Sıklığı Nasıldır?.....	43
Tablo 5. Gazi Tömer B1 Yabancılara Türkçe Eğitimi Ders Kitabında Yer Alan Kalıp Sözlerin Tema Bağlamında Kullanım Sıklığı Nasıldır?.....	46
Tablo 6. Gazi Tömer B2 Yabancılara Türkçe Eğitimi Ders Kitabında Yer Alan Kalıp Sözlerin Tema Bağlamında Kullanım Sıklığı Nasıldır?.....	46
Tablo 7. Kalıp Sözlerin Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarındaki Geçiş Sıklığı..	62
Tablo 8. Hayırdüa ve iyi dilek bildirenler	67
Tablo 9. Selamlaşma bildirenler	68
Tablo 10. Ayrılık bildirenler	69
Tablo 11. Bir istek bildirenler	69
Tablo 12. Bir isteği kabul veya reddetme bildirenler.....	70
Tablo 13. Konuşanı veya dinleyeni yüceltme bildirenler	71
Tablo 14. Dinleyeni eleştirme, uyarma, tehdit etme bildirenler	71
Tablo 15. Töre, gelenek ve kültürel değerleri yansıtanlar	72
Tablo 16. Dini inançları bildirenler.....	73
Tablo 17. Özür dileme bildirenler.....	73
Tablo 18. Soru sorup cevap isteyenler	74
Tablo 19. Sembolik olarak ödüllendirme bildirenler	74
Tablo 20. Minnet, teşekkür bildirenler.....	75
Tablo 21. Yolda bir arkadaşınızla karşılaşıyorsunuz. Bu durumda neler söylersiniz?" sorusuna ilişkin betimsel istatistikler	76
Tablo 22. "Otobüs terminalinde arkadaşınızı uğurluyorsunuz. Bu durumda neler söylersiniz?" sorusuna ilişkin betimsel istatistikler	77

Tablo 23. "Hasta olan bir arkadaşınızı ziyaret ediyorsunuz. Bu durumda neler söylersiniz?" sorusuna ilişkin betimsel istatistikler	78
Tablo 24. "Arkadaşınız bir yarışmada başarılı oluyor. Bu durumda neler söylersiniz?" sorusuna ilişkin betimsel istatistikler	79
Tablo 25. "Hızla sınıfa koşarken köşede duran arkadaşınıza çarpıyorsunuz ve onu yere düşürüyorsunuz. Bu durumda neler söylersiniz?" sorusuna ilişkin betimsel istatistikler	80
Tablo 26. "Arkadaşınız hafta sonu pikniğe gitmeyi teklif ediyor. Bu durumda neler söylersiniz?" sorusuna ilişkin betimsel istatistikler	82
Tablo 27. "Kapınızın zili çalıyor ve siz kapıyı açıyorsunuz. Kapıda arkadaşınızın sizi ziyarete gelmiş olduğunu görüyorsunuz. Bu durumda neler söylersiniz?" sorusuna ilişkin betimsel istatistikler	83
Tablo 28. "Bir arkadaşınızın akrabası ölmüştür. Bu durumda neler söylersiniz?" sorusuna ilişkin betimsel istatistikler	84
Tablo 29. "Bir arkadaşınız söyledikleriyle sizi sinirlendiriyor. Bu durumda neler söylersiniz? sorusuna ilişkin betimsel istatistikler	85
Tablo 30. "Arkadaşınız nehrin kenarında balık yakalamaya çalışıyor. Bu durumda neler söylersiniz?" sorusuna ilişkin betimsel istatistikler	86
Tablo 31. "Ansızın bir patlama sesi duyuyorsunuz. Bu durumda nasıl bir tepki verirsiniz?" sorusuna ilişkin betimsel istatistikler.....	87
Tablo 32. "Arkadaşınız size bir hediye veriyor. Bu durumda neler söylersiniz?" sorusuna ilişkin betimsel istatistikler	89
Tablo 33. "Kantinde oturan arkadaşlarınızı görüyorsunuz. Onların yanına gidiyorsunuz. Bu durumda neler söylersiniz?" sorusuna ilişkin betimsel istatistikler	90
Tablo 34. "Şaşırtıcı bir durumla karşı karşıyasınız. Bu durumda neler söylersiniz?" sorusuna ilişkin betimsel istatistikler	91
Tablo 35. "Söylediklerinize inanmayan bir arkadaşınızı inandırmak istiyorsunuz. Bu durumda neler söylersiniz?" sorusuna ilişkin betimsel istatistikler	92
Tablo 36. "Yaptığınız iyilikler için arkadaşınız size teşekkür eder. Bu durumda neler söylersiniz?" sorusuna ilişkin betimsel istatistikler	93

Tablo 37. “Tarlada bir arkadaşınız çalışmaktadır. Bu durumda neler söylersiniz? Sorusuna ilişkin betimsel istatistikler.....	94
Tablo 38. “Arkadaşınız hastalanmıştır ve size hiç iyileşemeyeceğini söylemektedir. Bu durumda neler söylersiniz?” sorusuna ilişkin betimsel istatistikler	95
Tablo 39. “Arkadaşınız ders notlarınızı sizden istemektedir. Bu durumda neler söylersiniz?” sorusuna ilişkin betimsel istatistikler	96

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

İnsanlar arasındaki iletişimi sağlayan ve bireyin toplumsallaşmasına katkıda bulunan dilin günümüze kadar birçok tanımı yapılmıştır. Ergin (1998, s. 7) dili “Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta; kendi kanunları içinde yaşayan ve gelişen canlı bir varlık; milleti birleştiren, koruyan ve onun ortak malı olan sosyal bir müessese; seslerden örülmüş muazzam bir yapı; temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemidir” şeklinde tanımlarken Aksan (2009, s. 55) dili “Düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş bir dizge” şeklinde tanımlamıştır.

Yukarıda verilen tanımları birleştirdiğimiz zaman ortaya çıkan ortak yargı şudur: İnsan duyduğunu, gördüğünü, sezdiğini dil sayesinde aktarır. Dil sayesinde kültürel aktarım gerçekleşir. Dil toplumsallaşmayı ve sosyalleşmeyi sağlayan en önemli araçtır.

Bu konuda Uygur (2011, s. 8) “Dilin güçlü etkisi kültür varlığının her yanında kendini duyurur. Toplum, din, edebiyat, tarih, bilim, eğitim gibi kültürün her yöresi en iç öğelerine dek zorunlulukla dilin damgasını taşır. Yönü, amacı, kapsamı, başarısı ne olursa olsun, insanın yürüdüğü görünür görünmez tüm yollar dilden geçer. Çepeçevre insan varoluşunun ana koşuludur dil” diyerek dil ile toplumsal yaşam arasındaki bağı en güçlü şekilde ifade eden bir tanım yapmıştır.

Bu tanımların hemen hemen hepsinde ortak bir özellik göze çarpmaktadır: Milletler dillerini kendi ihtiyaçlarına, kültür ve medeniyetine göre şekillendirir. Yani dil, farklı toplumlarda farklı oluşumlar sergiler. Tıpkı bir ev gibi olan dil, bir milletin duygu, düşünce ve hayatının barınağı, korunağı işlevini görmektedir (Kaplan, 1986). Bireyleri ulusuna, geçmişine sıkı sıkıya bağlayan dil, geçmişle gelecek arasında köprü görevi üstlenerek kültürlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlamıştır. Bir toplumun pek çok özelliği, yaşayışı, gelenekleri, dünyaya bakışı, inançları, bilim, teknik ve sanata olan katkıları o toplumun diline yansıyor o toplumun dilinden izlenebilir (Aksan,2009). Dolayısıyla dil, kültürü yeniden oluşturur ve yaşatır.

Her toplumun, kültür birikimini aktarırken bazı durumlarda kullandığı kendi kültürüne özgü sözleri vardır. Bunlar bir kişiyle karşılaştığımızda, doğum, ölüm, evlenme gibi önemli durumlarda, yemek yerken, yemekten sonra, uyumadan önce, kızgınlık, öfke ve sevinç durumlarında söylenen sözlerdir. Kalıp sözler olarak adlandırılan bu sözler toplumun yaşamını ve kültürünü yansıtır. Yani kültür, dil kullanımını yönlendirirken dil de kültürü şekillendirir. Kalıp sözler veya ilişki sözleri adı verilen dil öğeleri tıpkı deyimler ve atasözleri gibi, toplumun kültürünü, inançlarını, insan ilişkilerindeki ayrıntıları, gelenek ve göreneklerini yansıtan sözlerdir (Erol,2007). Belirli durumlarda söylenen ve âdet hâline gelen bu sözler toplumun değerli mirasıdır. Bugün dil öğretiminde bu öğelere önem verilmesi dili öğrenilen toplumun kültürü içine girebilmek ve o kültürü yaşatabilmek için öğrenilmesi gerekli sözler sayılmalarından kaynaklanmaktadır (Aksan,2004).

Söz varlığını oluşturan öğeler içerisinde yer alan kalıp sözler tıpkı deyimler ve atasözleri gibi, bir dili konuşan toplumun kültürüne ışık tutmakta, onun inançlarını, gelenek ve göreneklerini, insan ilişkilerindeki ayrıntıları, yansıtmaktadır. Atasözleri, deyimler ve ikilemelerle birlikte kalıplaşmış dil birimlerini oluşturan kalıp sözler, araştırmacılar tarafından çeşitli adlarla ve farklı ölçütlere dayanılarak tanımlanmış, ilişki sözleri ve kültür birimi olarak da adlandırılmıştır. İlişki sözleri terimini tercih eden Aksan (2004, s. 35)'a göre bu sözler, “Bir toplumun bireyleri arasındaki ilişkiler sırasında kullanılması adet olan birtakım sözlerdir.” Bazı durumlarda söylenmesi gelenek hâlini almış olan bu sözler, Türk kültürünün ayrılmaz bir parçası olarak algılanmaktadır. Çünkü günlük dilde iletişimin büyük bölümü kalıplar halinde gerçekleşir ve bunların belirgin bir şekilde kültürle alakası vardır. Kültür ise “toplumu oluşturan kişileri, onları bir arada tutan, birbirine bağlayan dil ve haberleşme süreçlerini, sanatlarını, inançlarını, törelerini, hukuk ve yönetim kurumlarını, üretim ve tüketim düzenlerini içine alan ve kişilerin yaşamları boyunca eğitim süreciyle öğrendiklerinin tümüdür “ (Güvenç, 2002, s.14).

Yabancı dil öğretimi kültürel ilişkilerin en önemli ögesi sayılmaktadır. Bugün Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin, Türk duyuş ve düşünüş biçimini ortaya koymasında ve Türk kültürüne ait öğeleri aktarmasında kalıp sözlerin önemi büyüktür. Ayrıca kalıp sözler, dilde iletişim kolaylığı sağlar, dilin söz varlığını

zenginleştirir, dil kullanıcılarına sözlü ve yazılı iletişimde çok çeşitli anlatım olanakları sağlar, yabancı dil konuşanlarına kendini daha iyi, ekonomik ve sempatik olarak ifade etme imkânı sunar (Gökdayı,2008).

Ülkemizde ve yurtdışında Türkçe öğrenen yabancılara okutulan ders kitapları kültür aktarımı hususunda önem taşımaktadır. Kültür aktarımı ile ilgili çalışmalar da genelde bu kitaplar üzerine yapılmıştır. Bu yüzden çeşitli ve zengin içerikli materyallerle en sık kullandığımız kalıp sözler Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilere sunulmalı ve ders kitaplarında kalıp sözlerle ilgili ve bunların kullanımıyla ilgili etkinlik ve alıştırmalara yer verilmelidir. Çünkü bu etkinlik ve araştırmaların somut olmayan kültürel mirasımızın tanınmasında, bilinç ve duyarlılık oluşturmasında, geleceğe aktarılmasında rolü büyüktür (Gökdayı, 2015).

1.1. Problem Durumu

“Yabancılara Türkçe Öğretimi ders kitaplarındaki kalıp sözler nelerdir ve yabancı uyruklu öğrencilerin kalıp sözleri kullanma düzeyleri nedir?”

Alt Problemler

1.Yabancılara Türkçe Öğretimi ders kitaplarında yer alan kalıp sözlerin özellikleri nelerdir?

- a. Yabancı dil öğretiminde kalıp sözlerin önemi nedir?
- b. Yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarında (Yeni Hitit B1-B2/C1;İstanbul B1-B2;Gazi TÖMER B1-B2) yer alan kalıp sözlerin tema bağlamında kullanım sıklığı nasıldır?
- c. Yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarında yer alan kalıp sözler ve geçiş sıklığı nedir?
- d. Yabancılara Türkçe Öğretimi ders kitaplarındaki kalıp sözlerin tasnifi nasıl yapılabilir?

2.Yabancı uyruklu öğrencilerin kalıp sözleri kullanma düzeyleri nedir?

1.2. Araştırmanın Amacı/Hipotezi

Araştırmanın amacı Yeni Hitit B1-B2/C1 Yabancılar İçin Türkçe Seti, İstanbul B1-B2 Yabancılar İçin Türkçe Seti, Gazi TÖMER B1-B2 Yabancılar İçin Türkçe kitaplarında kullanılan kalıp sözlerin tespiti, kullanım sıklığı, sınıflandırılması ve kalıp sözlerin yabancı uyruklu öğrenciler tarafından kullanım düzeyinin incelenmesidir. Öğrenciler için hazırlanan bu ders kitaplarının sahip oldukları kalıp sözlerin belirlenmesi ve bu sözlerin öğrenciler tarafından bilinirliğinin tespit edilmesi, ders kitabı hazırlayacak olanlara söz varlığı açısından bir kılavuz olabileceği amacı güdülmüştür.

1.3. Önem

-Bu çalışmayla yabancılar için Türkçe ders kitaplarında geçen kalıp sözlerin bütün hâlinde görülmesi ve bunların konulara göre dağılımlarının gösterilmesi derslerde pratiklik sağlaması umulmaktadır.

-Kalıp sözler günlük hayatta sıkça yaşadığımız durumlar için verdiğimiz tepkilerin sözel ifadesidir. Bundan dolayı günlük hayatımızda önemli bir yer tutmaktadır. Türkçeyi yabancı dil olarak konuşan birisinin bu yapıları öğrenmesiyle birlikte kendini daha iyi bir şekilde ifade edebileceği umulmaktadır.

-Yabancılar Türkçe öğretirken kalıp sözlerle ilgili akla gelebilecek soruların bazılarını bu çalışmada yanıt bulunmaya çalışılmıştır.

-Araştırmacıların, konu ile ilgili yeni çalışmalarına ışık tutacağı umulmaktadır.

1.4. Varsayım

Araştırmanın temel sayıltıları şunlardır:

1. Yabancılar için Türkçe ders kitapları kalıp sözleri ortaya koyma açısından yeterlidir.
2. Uygulama sürecine katılan yabancı uyruklu öğrencilerin sorulan soruları dikkatli bir şekilde ve içtenlikle cevaplandırıldığı varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılık

1. Bu araştırma Gazi Üniversitesi Türkçe Öğretim Merkezince hazırlanan Yabancılar İçin Türkçe B1-B2, Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1-B2/C1, İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1-B2 seviyeleri ile sınırlandırılmıştır.

2. Örneklem olarak seçilen kitaplarda tespit edilen kalıp sözlerin gruplandırılmasında, Gökdayı (2008)'nin *Türkçede Kalıp Sözler* adlı çalışmasında önerdiği gruplandırma referans alınmıştır

3. Araştırma, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Uluslararası Antalya Üniversitesi'nde eğitim gören 50 yabancı uyruklu öğrenci ile sınırlıdır. Okulda Gazi Üniversitesi, Türkçe Öğretim Merkezince hazırlanan Yabancılar İçin Türkçe B1 ve B2 kitapları, Ankara Üniversitesi, Türkçe Öğretim Merkezince hazırlanan Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1 ve B2-C1 kitapları ile İstanbul Üniversitesince hazırlanan İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 ve B2 ders kitapları dönüşümlü olarak kullanılmaktadır.

1.6. Tanımlar

Kalıp Sözler: “Önceden belirli bir biçime girip hafızada öylece saklanan, söyleneceği sırada yeniden üretilmeyip olduğu gibi hatırlanarak ve eğer gerekiyorsa bazı ekleme ve çıkarmalar yapılarak kullanılan, tek bir sözcükten, ardışık veya aralı sözcüklerden oluşabilen, belirli durumlarda toplumun benimsediği sözleri sunarak iletişimin kurulmasına veya devamına yardım eden ve kullanım yerleri çok sınırlı olan kalıplaşmış dil birimleridir” (Gökdayı, 2008, s. 106).

“Sözvarlığı içinde yer alan bu öğeler, bir toplumun bireyleri arasındaki ilişkiler sırasında kullanılması adet olan birtakım sözlerdir” (Aksan, 2006, s. 34).

“Geleneksel bir amaca hizmet eden, genellikle değişmez bir sıra düzeninde kullanılan sözcük kümesi. Selamlaşma, mektup başlıklarında, bayramlaşma sırasında kalıp sözler kullanılır” (İmer, Kocaman ve Özsoy, 2011, s. 165).

“Kalıp sözler, belli durumlarda söylenmesi gelenek olmuş klişe sözlerdir” (Güzel ve Barın, 2013, s. 132).

“Kalıp sözler veya ilişki sözleri adı verilen dil öğeleri tıpkı deyimler ve atasözleri gibi, toplumun kültürünü, inançlarını, insan ilişkilerindeki ayrıntıları, gelenek ve görenekleri yansıtan sözlerdir” (Erol, 2007, s. 1).

“Kişiler arası iletişimde alışkanlık halinde kullanılan, dilin toplumsal kullanımına göre farklılık gösterebilen ve ait olduğu toplumun, kültürel yapısını, dünya görüşünü ve fertlerinin birbirlerine karşı olan tavırlarını sergileyen bazı kalıp sözler vardır” (Canbulat ve Dilekçi, 2013, s. 219).

Sıklık: Belli uzunlukta bir konuşma ya da yazıda aynı dilsel olgu ya da birimin gerçekleşme sayısı. “Sıklık, kullanılabilirlik kavramıyla birlikte yabancı dil öğretimi alanında öğretilecek öğelerin belirlenmesine ve aşamalanmasına büyük katkıda bulunmuştur. Yabancı dil öğretimi dışında sözlük çalışmalarının yanı sıra, biçembilim incelemelerinde de bu kavramdan geniş ölçüde yararlanılmıştır. Sıklık incelemeleri tüm dil birimlerine uygulanmaktadır. Sesbirimler, sözcük birimler, sözdizimsel yapılar, vb. Dildeki sözcüklerin yazıda ve konuşmada eşit olarak dağılmadığını gözlemleyen, kimi öğelerin diğerlerine oranla daha sık kullanıldığının bilincine varan araştırmacılar, birçok dilde sözcüksel sıklık dizelgeleri oluşturmuşlardır. Bu çalışmalar özellikle dil öğretimi konusunda yararlı olmuş, yöntemlerin geliştirilmesini sağlamıştır...” (Vardar, 2002, s. 174).

Sıklık (Alm. *Frequenz*, Fr. *Fréquence*, İng. *Frequency*), “Bir dilde bir birimin ya da yapının kullanım sayısı; örn. bir dilde kimi sözcüklerin diğerlerine oranla daha çok ya da seyrek kullanılması durumu” (İmer ve diğer, 2011, s. 224).

İKİNCİ BÖLÜM

2.Kavramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar

Bu bölümde, araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturan ögeler sunulmaktadır. Sözvarlığının temel ögelerinden hareketle tanımlar yapılmış, sözvarlığı belirleme çalışmalarının önemi, kalıp söz-kültür ilişkisi, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kalıp sözlerin kültüre etkisi ve yabancılar için Türkçe ders kitaplarından yararlanmanın önemi ve gereği sunulmuştur.

2.1.Sözvarlığının Tanımı

Dünya üzerinde konuşulan binlerce dilin var olduğu bilinmektedir. Ancak dilciler tarafından yapılan araştırmalara göre daha kapsamlı ve kullanım alanı daha geniş olan dillerin yüzlerle ifade edildiği vurgulanmaktadır. Buna göre yapılan bazı tanımlamalar şöyledir:

Aksan, söz varlığını şöyle ifade eder: “Söz varlığı, bir topluluğun diline ait olan sözcükleri, terimleri, yabancı dillerden gelen ögeleri ve bu sözcüklerle oluşturulmuş olan deyim, atasözü gibi kalıp ifadeleri kapsayan anlamlı birlikler bütünüdür” (Aksan, 2002, s. 13).

Günay (2007, s. 29-30) ise söz varlığını “Bir dildeki sözcüklerin bütünü olarak değil; bir kişinin sahip olmuş olduğu söz varlığı” olarak tanımlamıştır. Sözcükçenin toplumsal bir durum; söz varlığının bireysel dil kullanımı olduğunu belirtmiştir.

Türk Dil Kurumunun vermiş olduğu tanıma göre, söz varlığı: “Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, sözcük hazinesi, vokabüler, kelime hazinesi” (TDK, 2005, s. 1807).

Baş, *Söz Varlığının Oluşumunda Ve Gelişiminde Çocuk Edebiyatının Rolü* adlı çalışmasının “giriş” kısmında sözvarlığıyla ilgili şunları söylemektedir: “Söz varlığı bir dilin ve dolayısıyla o dili konuşan ve yazan bireylerin anlatım gücünü geliştirir. Dilin anlatım gücü, milletin her noktadaki gücüne de tekabül eder. Söz varlığının gücünü koruyabilen ve zenginleştirebilen millet, her daim var olur” (Baş, 2010, s. 138).

Sonuç olarak, bir dilin sözcük varlığı özü bakımından değişkendir. Dil, çevre şartlarıyla şekillenirken, çevre de o dili konuşan insanların bakış açıları doğrultusunda oluşturulan göstergelerle biçimlendirilir ve içselleştirilir. Bu yönüyle her toplum, kendi anlam evrenini kendi bakış açısı ekseninde yorumlayarak oluşturur. Yani dili kullanan insan zaman içinde çeşitli gereksinimler karşısında yeni sözcükler, deyimler, atasözleri, kalıp kullanımlar vb. türetmektedir

2.2. Sözcük Varlığının İçerdiği Öğeler

2.2.1. Temel Sözcük Varlığı

Türkçede sözcük varlığı, sözcük dağarcığı, sözcük dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi gibi adlarla anılan bu kavram, batı dillerinde vocabulary, wortschatz ve wortbestand gibi sözcüklerle karşılanmıştır.

Temel sözcük varlığı, insan yaşamını temel alan ve içten dışa doğru bir sıralama izleyen sözcükler bütünü olarak tanımlanabilmektedir. Organ, besin, yakın çevrede yer alan canlı ve cansız varlıklar gibi adların yanı sıra aşağı, yukarı, iyi, kötü gibi belirteç ya da sıfatlar ve yemek, içmek, gelmek, gitmek gibi eylemler temel sözcük varlığını oluşturmaktadır ve kolaylıkla değişim göstermemektedir.

Türk Dil Kurumunun vermiş olduğu tanıma göre, sözcük varlığı: “Bir dildeki sözcüklerin bütünü, sözcük hazinesi, sözcük hazinesi, vokabüler, kelime hazinesi” (TDK, 2005, s. 1807).

“Filoloji ve dil bilim çalışmalarında, bir dilin sözcükleri, terimleri, yabancı dillerden gelme öğeleri, atasözleri, deyimleri, insanlar arasındaki ilişkilerde kullanılması gelenek olmuş kalıp sözleri, ve kalıplaşmış birtakım özdeyişler, bir bütün olarak sözcük varlığı adı altında ele alınır. Bu terimle anılan varlık, aynı zamanda o dili konuşan ulusun maddi ve manevi kültürünü, dünya görüşünü, yaşam koşulları ve deneyimlerini de yansıtır.” (Aksan, 2002, s. 13).

“İnsan yaşamında birinci dereceden önemli olan, çok kullanılan ve tarihsel süreç içinde en az değişikliğe uğrayan sözcüklerdir: El, ayak, baş, göz, ekmek, su, para, anne, baba... gibi”. (Hengirmen, 2002, s. 413).

Aksan (2004)' a göre de temel sözcük çok az değişime uğrar. Temel sözcük dışında kalan soyut ve somut kavramları yansıtan dilin başka özellikleri de vardır, bunlar çağlar boyunca değişebilir, yitip unutulabilir aynı zamanda toplumun gereksinimleri doğrultusunda yeni sözcükler de ortaya çıkabilir.

Doğan Aksan, dildeki herhangi bir sözcüğün temel söz varlığının bir üyesi olup olmadığı konusunda karar verebilmek için şu ölçütleri sıralıyor:

1. Bu ölçütlerden biri, sözcüğün, insanoğlunun yaşamında birinci derecede önemli kavramları yansıtmakta olmasıdır (göz, et, vermek, beş, içmek... gibi).
2. İkinci bir ölçüt olarak kimi dilbilimciler bir sözcüğün yeni öğeleri, bileşik sözcükleri türetme değeri, yeni sözcükleri türetme gücü üzerinde de durmaktadırlar. Türkçedeki *dış* ve *alt* sözcüklerini bu açıdan ele alacak olursak bunların *dışsatım*, *dışışleri*, *dış ülke*, *dış merkez*; *altgeçit*, *altyapı*, *altçene*, *altyazı*, *altsınıf* gibi bağdaştırmalarla bu özelliği gösterdiğini görürüz.
3. Ölçütler arasında, bir sözcüğün çeşitli anlam aktarmalarıyla kullanım alanını genişletme gücü de söz konusu edilmekte, anlamlarının sayısı ne denli çoksa, sözcüğün konuşmadaki sıklığının o ölçüde fazla olduğuna değinilmektedir.
4. Ayrıca bir sözcüğün temel söz varlığından sayılması için onun çeşitli deyimler arasında, bu deyimlere temel olarak kullanılması gösteriliyor. Türkçedeki *göz*, *el*, *üz*, *iç*, *ekmek*... gibi öğeler (Aksan 2009, s. 18–19).

2.2.2. Atasözleri

Atasözleri uzun yıllardan itibaren geniş halk kitleleri tarafından kabul edilmişlerdir. Atasözleri bir ulusun ortak düşünce, inanış ve tutumuyla ortaya çıktıkları için halk tarafından sorgusuz kabul edilme özelliğine sahiptirler. Her ulusun kendi deneyimiyle, bilgeliğiyle oluşturduğu atasözleri toplumların yaşamı ve kültürü hakkında bilgi vermektedir.

Türkçedeki atasözü kavramının etimolojisi incelendiğinde, bu kavramın karşılığı olarak Dîvânü Lügâti't Türk'de Arapça *mesel* ve Türkçe *sav* sözcükleri ile karşılaşılmaktadır. Divan Edebiyatında bunlardan başka *darbimesel* sözcüğü de görülür. Batı dillerinde *proverbe*, *maxim*, *Sprichwort* terimleriyle karşılanır. Aksan atasözleri için, “İnsanoğlunun deneyimlerinden, bilgeliğinden ve benzetme gücünden

kaynaklanan atasözleri dünyanın her dilinde vardır; çoğunlukla bir tümce biçiminde oluşarak bir yargı anlatan, kimi zaman ölçü ve uyakla, söyleyiş açısından daha etkili olmaya yönelik sözlerdir”(Aksan, 2009, s. 38) ifadesini kullanır.

Aksoy (1988, s. 37) atasözlerini, “Atalarımızın uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştırılan ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş önsözler” olarak tanımlar.

Yeşil (2000)’e göre atasözleri ve deyimler ulusların damgası gibidir. Yani bir ulusun benliğinin yansımaları atasözleri ve deyimlerinde bulmak mümkündür. Ulusun zekası, hayat felsefesi, eleştirileri bu dil yapılarında anlamını bulmuştur.

Sağlam (2004, s. 7) da atasözlerinin en önemli özelliklerine değinerek bir tanımlama geliştirmiştir: “Nesilden nesile aktarılacak günümüze ulaşan bu sözler anonim olup, bütün bir tümce şeklindedir. Kısa ve kalıplaşmış önsözler biçiminde rastladığımız bu sözler, daha önceki kuşakların yargılarını ve gözlemlerini genellikle dilsel bir imge şeklinde, bizlere yaşamımızda yol gösterici birer kural olarak sunarlar.”

Aksoy ise, atasözlerinin özelliklerini şöyle açıklamıştır (1993, s. 15-20):

Şekil özellikleri:

- Atasözleri kalıplaşmış sözlerdir.
- Atasözleri kısa ve özündür.
- Atasözlerinin çoğu bir, iki cümledir.

Kavram Özellikleri:

- Bazı atasözleri sosyal olayların uzun bir gözlem ve deneme sonucu nasıl olduklarını anlatır: “Sütten ağzı yanan yoğurdu üfleyerek yer.” gibi.
- Atasözleri tabiat olaylarının oluşumlarını aktarırlar: “Mart yağar nisan övünür, nisan yağar insan övünür.” gibi.
- Denemelere ya da mantığa dayanarak doğrudan doğruya ahlâk dersi ve öğüt veren atasözleri de vardır: “Ayağımı yorganına göre uzat.” gibi.
- Bir takım gerçekler, felsefeler, bilgece düşünceler bildirerek yol gösteren atasözleri vardır: “Ak akçe kara gün içindir.” gibi.
- Âdet ve gelenekleri bildiren atasözleri vardır: “Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır.” gibi.

Atasözleri konusunda yapılmış pek çok sözlük çalışması, derleme, yüksek lisans ve doktora tezi ile makale bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar incelendiğinde atasözlerinin temel özellikleri şu şekilde betimlenebilir:

- Toplumun ortak malıdır.
- Atalarımızın tecrübelerini aktarırlar.
- Uzun bir gözlem sonucu, sosyal ve toplumsal olayların yanı sıra doğa olaylarının nasıl olageldiklerini belirtirler.
- Kısa ve özlüdürler.
- Bütün bir tümceden oluşurlar.
- Kalıplaşmış sözler olup, sözcükler ve söz dizimi değiştirilemez.
- Söz sanatlarından sıkça yararlanırlar (Sağlam, 2004, s. 27).

Görüldüğü üzere atasözleri, bir toplumun dünyaya bakışını, olayları algılayışını, olaylara karşı tutumunu, geleneklerini, yaşam felsefesini ve inançlarını açıkça göstermektedir. Bu nedenle her atasözü kendi ulusunun izlerini taşımaktadır.

2.2.3. Deyimler

Bir dilin sözvarlığının en önemli öğeleri arasında yer alan deyimler tıpkı atasözleri gibi toplumun diline yansıyan kültürün izlerini taşır. Deyimler önemli kültürel kalıtlardır. Deyimler yargı bildirmez ve atasözleri gibi öğüt verici nitelikte değildir. Deyimler daha çok bir durumu anlatmak için kullanılan sözlerdir. Anadilindeki deyimlerin zenginliğinin farkına varan nesil kültürüne, ulusuna yabancılaşmayacak ve onun zenginliğinin, yeterliliğinin bilincine varacaktır.

Deyimle ilgili çeşitli tanımlamalar yapılmaktadır. Aksoy (1988, s. 52) “Bir kavramı, bir durumu ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce” olarak tanımlarken; Parlatur (2008, s. 1) “En az iki söz varlığından oluşan ve gerçek anlamları dışında mecazî anlam ile pekiştirilmiş bulunan kalıplaşmış söz öbeği ya da deyiş” şeklinde tanımlamıştır.

Aksan, deyimi (locution, expression; locution, phrase, term, idiom; Resensart ve Ausdruck), “Belli bir kavramı, belli bir duygu ya da durumu dile getirmek için birden

çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözdür”(2009, s. 35) şeklinde tanımlamıştır.

Hengirmen (2007, s. 7)’e göre “Genellikle gerçek anlamının dışında kullanılan, anlatımı daha güzel ve etkileyici yapan, toplum tarafından ortak olarak benimsenen kalıplaşmış sözlerdir.”

Çotuksöken deyim için, “En az iki sözcükten kurulan, konuşmada ve yazıda anlatım gücünü artıran, anlam yönünden yer yer mantık dışına taşan bölümleri olabilen, yapısındaki kimi sözcükleri anlam değişmesine uğrayan, kalıplaşmış söz öbeklerine verilen addır” (1992, s. 5) açıklamasını yapmıştır.

Akar (1994, s. 18, 32-36)’a göre: “Deyimler bir toplumun yaşam tarzının, kültürünün, dünyayı algılayış tarzının vb. gibi niteliklerinin mecaz anlamlarla örtüşerek dile kalıplaşmış bir biçimde yansımasıdır. Bu dile yansıyan kültür ögesi, duygu ve düşüncelerin etkili ve kısa yoldan ifade edilmesini sağlar. Zaten deyimlerin anlatımda tercih edilmesinin nedeni de kısa ve yoğun anlatım tarzını sağlayabilmesidir.”

Deyimler, farklı şekillerde karşımıza çıkabilir. Bir sözcük grubunun deyim olup olmadığını anlamak için deyim türlerine bakmak faydalı olacaktır (Aksoy, 1993, s. 497-509):

-Deyimlerin en önemli kısmını sözcükleri mecaz anlamda kullanılanlar oluşturur: “*Abayı yakmak*”, “*Eli açık*” gibi.

-Bazı deyimler, iki yargıdan oluşur ve kendi içinde kafiyelidir: “*Allah’tan sıska, ne yapsın muska.*” gibi.

-Bazı deyimler ise öykü ya da konuşma şeklinde olur: “— *Tencere dibin kara — Seninki benden kara.*” gibi.

-Bir öyküye ya da bir olaya dayanan deyimler de vardır: “*Baklayı ağzından çıkarmak*” gibi.

-Bir kısım deyim ise âdet, inanış ve gelenekleri bildirir: “*Ağzından yel alsın*” gibi.

-Bazı deyimler anlatım güzelliği düşünülmeyle oluşturulmuştur: “*Canı isterse*” gibi.

-Kimi deyimler belli dil bilgisi kurallarıyla değil, özel biçimlerle kurulmuştur: “*Aç açına*” gibi.

- Bazı deyimler de eksilteli anlatım şeklindedir: “*Er geç*” (erken ya da geç olarak), “*Kan kırmızı*” (kan gibi kırmızı), “*Ne fayda*” (ne faydası var) gibi.
- Aynı sözcüğün tekrarlanması dışında bir kısım ikileme de deyim kabul edilir: “*Açık saçık*”, “*Bet beniz*”, “*Kaba saba*” gibi.

2.2.4. İkilemeler

İkilemeler, Türkçenin her döneminde dilimizin anlatım gücünü besleyen öğelerdendir. İkilemeler atasözleri ve deyimlerin içerisinde yer alarak onların kolay ezberlenmelerini sağlar. Çünkü anlatımda tekrar ve ahenk öğrenmeyi kolaylaştırır.

Korkmaz (1992, s. 82), ikilemeyi; “Aynı, yakın ya da zıt anlamlı iki veya daha çok kelimenin bir tek kelime gibi anlam göstermek üzere yan yana gelmesi” şeklinde tanımlamaktadır. Aynı kitapta tekrarlar maddesine baktığımızda ise ikilemeye bakılması gerektiği söylenir. Yani Korkmaz, ikileme ve tekrarı aynı kavram olarak değerlendirir.

Aksan ise, “Türkçeye olağanüstü bir anlatım gücü ve zenginliği kazandıran, anadilimizin biçim, sözdizimi, sözcükbilim ve anlambilim bakımından önemli bir özelliğini oluşturan öğeler, ikilemelerdir. Hint- Avrupa dillerinde Türkçeye göre çok az kullanılan, ancak, Korecede ve bir ölçüde Japoncada sık görülen ikilemeler, tarih boyunca, Türkçenin her evresinde, her lehçesinde yaygın olarak kullanılmış, bu eğilim bugüne kadar gelmiştir.” şeklinde tanımlamıştır (2006, s. 81).

Hatiboğlu, *Türk Dilinde İkileme* (1981) adlı eserinin ön sözünde ikilemeyi, “Anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır” şeklinde tanımlar.

İkilemelerin tanımı yapılırken şu hususlar öncelikle göz önünde bulundurulmalıdır:

- 1) İki kelime aynı anlamı ifade eder hâle gelir.
- 2) İkilemelerin oluşumu çoğu zaman asırlarca sürebilmektedir.
- 3) Özellikle din ve kültür değişimi ikilemelerin oluşumu için uygun zemini hazırlar.
- 4) İkilemelerin içindeki her bir kelime, cümle içinde görev yönünden aynı işlevi yüklenirler.
- 5) İkilemelerde her iki kelime de aynı eki alır.

6) İkilemeler tam anlamıyla bir dil olgusudur ve oluşumunun esasını Türk dilinin yapısından almaktadır (Erdem, 2005, s. 189-225).

2.2.5. Kalıp Sözler

Toplumlarda belli bir kültürün ürünü olarak ortaya çıkan, belli durumlarda söylenmesi gelenek olmuş sözler, toplumu oluşturan bireylerin ilişkilerini ve kültürlerini açığa çıkaran söz kalıplarıdır. Bu nedenle de söz varlığı ögeleri içerisinde önemli bir yere sahiptir.

Kalıp sözler, araştırmacılar tarafından çeşitli adlarla ve farklı ölçütlere dayanılarak tanımlanmış, ilişki sözleri ve kültür birim olarak da adlandırılmıştır. İlişki sözleri terimini tercih eden Aksan (2004, s. 35)'a göre bu sözler, “Bir toplumun bireyleri arasındaki ilişkiler sırasında kullanılması âdet olan birtakım sözlerdir.” Belli durumlarda söylenmesi gelenek hâlini almış olan bu sözler, Türk kültürünün ayrılmaz bir parçası olarak algılanmaktadır. Kalıp söz yerine yeğlenen başka bir terim olan kültür birim ise Türkçenin Türk kültürünü ne derece yansıttığının bir göstergesidir. Örneğin; başsağlığı dileme, doğum, evlenme, yeni bir işe başlama, ayrılık vb. durumlarda söylenen kültür birimleri (kalıp sözler), Türkçe konuşanların birbirleriyle kurdukları ilişkiler konusunda, dolayısıyla da onların kültürü hakkında bize bir fikir verir. Özdemir (2000, s. 173) ise söz konusu birimleri kalıp söz olarak adlandırmakta ve bu sözlerin “ölüm, doğum, evlenme gibi özel durumlarda duygularımızı açıklamak, belirtmek için” kullanıldığını söylemektedir. Bu tanımlamalarda temel ölçüt olarak bağlam ve kültürün alındığı dikkati çekmektedir (Gökdayı, 2008, s. 89-110).

Kalıp sözler bir toplumun maddî ve manevî kültürüne, inanç sistemine ve toplumu oluşturan insanların davranış biçimlerine ışık tutacak tarzdadır. Doğum (*gözünüz aydın, analı babalı büyüsün...*), ölüm (*Allah sabır versin, Allah rahmet eylesin...*), evlenme (*Allah mesut etsin, bir yastıkta kocayın...*), yeni bir işe girme (*Allah utandırmasın, hayırlı olsun...*), minnettarlık (*zahmet oldu, Allah razı olsun...*), istek (*lütfen, rica ederim...*), vedalaşma (*güle güle, hoşça kalın...*) gibi günlük hayatta değişik durumlarda kullanılan pek çok kalıp söz vardır.

Türkçedeki pek çok kalıp söz aynı zamanda hayır dualar (alkış) ve beddualar (kargış) örneği oluşturmaktadır. Bu söz kalıpları toplumların maddi ve manevi kültürünü, değer yargılarını, inançlarını yansıtmaktadır. Dualar iyi dilekleri içeren kalıp sözlerdir. Eski Türkçede hayır dualar alkış sözcüğü ile karşılanmıştır. Ortak dilimizdeki “Allah gönlün(üz)e göre versin, Allah işin(iz)i rast getirsin, Allah namerde muhtaç etmesin, Allah utandırmasın” gibi sık kullanılan kalıp sözler örnek verilebilir. Beddua ise Farsça “bed” ile Arapça “dua” sözlerinden kurulur ve kötü dilek anlamına gelir. Kötü düşünce ve dilekleri kapsayan, anlatımı güçlendiren söz kalıplarıdır. “Allah belanı (cezanı) versin, Allah canını alsın, Boynu altında kalsın” gibi bedduaların yanında, Anadolu ağızlarında değişik, özgün ve sanatlı anlatımlara sahip olan beddua örnekleri bulunmaktadır (Kaya,1997, s. 99-111).

Bugün dil öğretiminde bu öğelere özel bir önem verilmesi bir yandan bu türlü öğelerin her dilde, her an insan ilişkilerinde gerekli olmalarından, bir yandan da dili öğrenilen toplumun maddi ve manevi kültürünün içine girilebilmesinden ve toplumu oluşturan insanların davranış biçimlerinin öğrenilmesi bakımından söz varlığı öğeleri içerisinde önemli bir yere sahiptir (Aksan, 2004).

2.2.6. Terimler

Terim; bilim, teknik, sanat, zanaat, spor alanlarının kavramlarını yansıtan dil öğelerine verilen isimdir. Ancak terimler, toplumun bütün kesimlerince tanınır, kullanılır duruma gelirse terimliğini yitirmiş sayılabilir. Ancak ilgili oldukları alanların sözlüklerinde yine yer alır. Örneğin, radyo, telefon,televizyon, telgraf, demokrasi sözcükleri değişik alanların terimleri oldukları halde hemen her dilde kullanımları genelleştiği için terim olmaktan çıkmış, ancak ilgili oldukları alanların sözcüklerinde yine de yer alan öğelerdendir (Aksan, 2004).

Türkçe sözlükte terim kavramı; bir bilim, sanat, zanaat veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelime (TDK, 2005) olarak tanımlanmıştır.

Dilâçar ise terim için, “Bilim ve sanat kollarında kullanılan, bunların müfredatına ve disiplinine tâbi bulunan ve belirli bir kavramın, nesnenin, olayın veya durumun karşılığı olan kelime” tanımını yapmıştır(Dilâçar, 1957, s. 207–210).

Aksan (2002, s. 176-179), Türkçenin terimlerinin tarih boyuncaki gelişimlerini de incelediği yapıtında, en eski dil ürünleri olan Orhun ve Yenisey yazıtlarında, konuların kısalığı nedeniyle birtakım askerî ve yönetsel unvanlarla ilgili terimlerle rastlandığını belirtir. Bunlara örnek olarak, İlteber “Vali”, İnel “prens”, Sübasi “kumandan” gösterilebilir. Yerleşik yaşama geçen ve Budizm, Maniheizm gibi dinleri benimseyen Uygur Türklerinden kalan eserlerde de geniş bir terim varlığıyla karşılaşılır. Bunlardan bir bölümü Sanskritten, Toharcadan, Çince den alınan ve bazıları Türkçeden karşılanan dinsel terimlerdir. Örneğin, Çince den alınma bursang “rahipler topluluğu”, Sanskritten gelme açala “Mahâyâmaudizminde 8. derece” bu tür sözcüklerdendir. Sanskritte “zihnin bir noktada yoğunlaşması” olayını anlatan samati ise Uygur Türkçesinde yığınmak biçimindedir. Bununla beraber o döneme ait bir bölümde terim o çağda bilinen nesnelere, aygıtlara, tedavide kullanılan bitki ve ilaçlarla ilgilidir. Türklerin İslamiyet’i benimsemelerinden sonra da Karahanlı dönemine ait Dîvânü Lügâti’t Türk adlı eserde günlük yaşamda karşılaşılan araç gereçten evcil hayvanlara, yük hayvanlarına hastalıklarla ilgili terimlere, askerlikle, sporla, eğitimle ilgili sözcüklere kadar çok değişik alanların kavramlarıyla karşılaşılmaktadır. Aynı dönemin ürünü olan Kutadgu Bilig’de Türklerin İslamiyet’i benimsemelerinden sonra bu dine ait terim ve kalıpların bir bölümünü olduğu gibi, bir bölümünü de Türkçeden karşılayarak kullandıklarını gösteren örnekler vardır.

Terimlerin genel özellikleri şu şekilde özetlenebilir (Zülfikar, 1991, s. 20-23):

a. Terimler genel olarak tek anlamlı öğelerdir: üçgen (geometri terimi), toplardamar (tıp terimi) gibi.

b. Terimler türetilirken yeni beliren ya da yerleştirilmek istenen kavramlar karşılanırken şu yollara başvurulmaktadır:

-Dilin kendi öğelerine yeni anlamlar yükleme yoluyla: köprü (dişçilik terimi), diş (marangozluk terimi) gibi.

-Birleşme yoluyla: tekel, bilgisayar, atardamar gibi.

-Dilin unutulmuş, bazen de lehçe ve ağızlarında yaşayan öğelerin yeniden canlandırılması yoluyla: nitelik, nicelik, tanık gibi.

-Başka dillerden çeviri yoluyla: fizik ötesi, bilim kurgu, ısıölçer gibi.

-Dilin kendi kök ve ekleriyle türetme yoluyla: saplantı, asalak gibi.

- c. Terimler bazı yönleri ile genel dilde kullanılan öteki sözcükler den ayrılırlar. Terim dışında kalan herhangi bir sözcük bir cümlede, yanında bulunduğu sözcüklere göre anlamca ve görevce değişikliğe uğrayabilecekken terimlerde böyle bir durum söz konusu olmaz. Terimlerin anlamları sabittir ve cümle içinde bile olsa değişik anlamlarda kullanılamaz.
- d. Terimler halkın söz varlığında ama halk ağzında kullanılıp da sonradan terim özelliği kazanmış sözcükler vardır. Öte yandan halk arasında çeşitli sanat erbabının (kuyumcu, demirci gibi) kullandığı, o sanata ait sözcükler terim sayılır.
- e. Gündelik dilde sık geçen bir sözcüğün terim olarak kullanılması söz konusu olabilir. Çünkü sözcüklerin temel, mecaz ve yan anlamlarının dışında bir de terim anlamları vardır. “Bunda benim suçum yok.” Cümlesinde “suç” sözcüğü “kabahat” anlamındadır. Hukukun “ kanunlara aykırı davranış, cürüm” diye tanımladığı “suç” ise terimdir.

2.2.7. Yabancı Sözcükler

Toplumlar arasındaki iletişim, ticaret, siyaset, ekonomi, kültür ve sanat ilişkileri kullandıkları dile yansımaktadır. Dünyadaki tüm dillerde başka dillerle münasebetinden dolayı başka dillerden alınma ögeler bulunmakta, kimi zaman bu alınan ögeler bir dili tamamen yabancılaştıracak kadar çok olmaktadır.

Üçok, yabancı kelimeyi, “Başka dillerden muayyen bir dilbirliğindilinegirmiş olan kelime” şeklinde tarif etmektedir. Yabancı kelimeler içine girmiş oldukları dilde yabancılıklarını belli ediyorlarsa, sadece yabancı kelime, o dilin yapısına uyuşlarsa ödünç veya iğreti kelime adını alır. Bunların haricinde bir de dolaşıcı kelime (Wanderwort) vardır; bunu bir nevi yabancı kelime sayılabilir. Dolaşıcı kelimeler aslında bir tek dilden çıkmış oldukları halde dünya yüzünde birçok dillerde görünürler. Örneğin, Türkçedeki zurna kelimesi indogermen malı olup ker(s) kökenine varır ve Fince, Macarca, Gürcüce, Arapça gibi dillere de yayılmıştır. Yabancı kelimeye örnek olarak Türkçedeki sayısız Arap ve Acem kelimelerini, ödünç kelimeye örnek olarak da Almanca Stube “oda, küçük ve sıcak oda” den gelen Türkçe soba ve izbe kelimeleri gösterilebilir (Üçok, 2004, s. 181–182).

Aksan (2004, s. 29), bir yabancı dilden alınan ögeleri iki bölüme ayırmaktadır:

1. Sözcük biliminde alışılmış terimleriyle yerleşmiş yabancı sözcükler, bir dilin ses, eğilim ve kurallarına uymuş, yabancılığı artık belli olmayan ögeler. Bunlar Farsça kaynaklı kösele, çerçeve sözcüklerinin yanı sıra duvar (*Far. divar*), kalıp (*Ar. kalip*), surat (*Ar. süret*), sandık (*Ar. sanduk*), ortanca (*Holl. hortensia*)... gibi ögelerdir.
2. Yerleşmemiş yabancı sözcükler olarak nitelendirilen örnekler ise dilin ses eğilim ve kurallarına uymayan, yabancılığını hemen belli eden, Türkçedeki *oksijen, lokomotif, devalüasyon* gibi kelimelerdir.

“Başka dillerden alınan sözcükler, ödünç alındıkları dillerde anlamsal yönden de değişikliğe uğramaktadır. Örneğin Arapçada daha çok *büro, yazıhane* anlamında kullanılan *mektep* Türkçede yalnızca *okul* anlamı ile yaşamıştır; Fransızcadan girme *artist*, o dilde pek çok dilde *güzel sanatlardan birini iş edinen, sanatçı* anlamındayken Türkçede daha çok tiyatro ve sinema sanatçıları için kullanılır” (Aksan, 2009, / III.C.s. 33).

İslamiyetin kabulünden sonra Arapça sözcükler dilimize yerleşmeye başlamış. Karahanlı döneminde *Kutadgu Bilig*'de yabancı ögelerin oranı % 1–2 iken, 2 yüzyıl sonra yazılan *Atabetü'ül-Hakâyık*'ta bu oran %20-26'ya çıkmıştır. Eski Anadolu Türkçesinde, önceleri düşük olan sayı giderek yükselmiştir. Osmanlı döneminde Arapçanın yanı sıra Farsçanın yazın alanında kullanılması yabancı ögelerin oranını aniden yükseltmiştir. Anadolu'da bir süre Arapçanın, bir süre de Farsçanın resmî dil oluşu da eklenince yazın dilindeki yabancılaşma pek çok sözcüğün unutulmasına neden olmuştur. Arapça ve Farsçanın sözcükler, tamlamalar, birtakım anlatım biçimleri yoluyla Türkçe üzerindeki güçlü etkisinin izleri, Dil Devrimi'ne kadar sürmüştür (Aksan, 2010).

Modern Türkiye Türkçesindeki yabancı sözcüklerin yoğunluğuna bakıldığında ilk sırayı Arapça, ikinci sırayı Fransızca kökenli sözcükler almaktadır. Ardından sırasıyla Farsça, İtalyanca, İngilizce ve Yunanca kökenli sözcükler gelmektedir. Son elli yılda Fransızca kökenli sözcüklerin yerini İngilizce sözcüklerin aldığı görülmekte

ancak Fransızca kökenli sözcüklerin oranı yüksek; İngilizce sözcüklerin oranı ise sanılanın aksine düşüktür (Eker, 2003).

Yabancı dil kullanımı döneme göre değiştiği gibi kişilere göre de değişmektedir. Aksoy (1975, s. 86-89)'un aynı dönem içinde, kişisel dil kullanımı ürünleri olan roman, öykü, deneme, şiir gibi türdeki ve bilimsel çalışmalarda Türkçe sözcük kullanımını gösteren sayımlarından birkaçı şöyledir: Sâit Faik Abasıyanık'ın yapıtlarında Türkçe kullanma oranı %67, Reşat Nuri Güntekin'in %74, Agâh Sırrı Levend'in %78, Behçet Necatigil'in %86, Oktay Akbal'ın %86, Necati Cumalı'nın %81, Nurullah Ataç gibi araştırmacı ve yazarlarda %90'ı geçmektedir.

2.3.Kalıp Sözlerin Özellikleri

2.3.1 Kalıp Sözlerin Yapısal Özellikleri

Kalıp sözleri diğer kalıplaşmış dil birimlerinden ayırt etmek için öncelikle yapısını ortaya koymak gerekir. Genel anlamda yapı, “Bir bütünün kurucu parçaları ya da öğelerinin bütünün özel doğasını tanımlayacak biçimde karşılıklı bağıntıları” şeklinde tanımlanabilir (Williams, 2005, s. 366).

Kalıp sözlerin bir bütün olarak ya da bazı değişikliklerle kullanılması kalıplaşmanın her ifade için aynı olmadığını göstermektedir. Bütün halde kalıplaşmış olan kalıp sözlerde (*iyi uykular*) ekleme, çıkarma gibi hiçbir değişiklik yapılamamaktadır. Çekirdek kısmı kalıplaşan kalıp sözler için Gökdayı (2015, s. 76), *yarı kalıplaşmış* ifadesini kullanmaktadır.

Tüm bu özellikler, kalıp sözleri atasözü, deyim ve ikilemelerden ayırt etmek için kullanılabilir. Bu amaçla, kalıplaşmış öğelerin yapısal nitelikleri belirtilmeli ve (varsa) kalıp sözleri diğerlerinden ayıran hususlar belirginleştirilmelidir. Kalıp sözlerin doğru tanımı için yalnızca yapısal özelliklerine dikkat etmek ifadede eksiklik bırakabilmektedir. Bu nedenle anlamsal bir inceleme yapılması da faydalı olabilmektedir.

2.3.2 Kalıp Sözlere Anlamsal Özellikleri

Kalıp sözlerin kendilerine özgü anlamları vardır. Bu anlamlar betimsel ya da mecazlı olabilir. Kastedilen anlamlar diziyi oluşturan parçaların toplamından farklı bir anlam taşımaktadır (Wray, 2002). Sahip olduğu bu metaforik anlamdan dolayı bazı durumlarda o kalıplaşmış ifadeyi anlamak bir açıklama olmaksızın dinleyici için imkânsız hâle gelebilmektedir. Örneğin doğrudan olayın içinde olan ve olayı en iyi bilen bir kişiden bilgi alındığında *ilk elden* ifadesi kullanılır ve bu ifadenin anlaşılması zordur. Diğer durumlarda metaforik anlamlar doğrudan doğruya anlaşılabilir. Örneğin insanın yaşamının sonbaharı denildiğinde bu ifadenin kişinin yaşamının son bölümünü ifade etmek için kullanıldığı herkes tarafından anlaşılır. Bu yönüyle bazı kalıp sözlerde anlamsal düzensizlik olduğu görülmektedir (Gibbs'ten aktaran Wray ve Perkins, 2000).

Gökdayı anlamsal özelliklerine göre kalıp sözleri, *gerçek anlamlı kalıp sözler* ve *değişmece anlamlı kalıp sözler* şeklinde sınıflandırmıştır. Gerçek (temel, hakiki, ilk) anlam bir sözcüğün akla ilk gelen anlamıdır. Gerçek anlamda dolaysız bir ifade vardır. Değişmece (mecaz) anlam ise bir sözcüğün ilk anlamının dışında bir anlamda kullanılması ile oluşan anlamdır. Örneğin, "Ahmet elindeki poşetlerle bahçeye girdi." cümlesinde girdi kelimesi gerçek anlamında kullanılmıştır dışarıdan içeriye girmeyi anlatmaktadır. "Ahmet top oynarken midesine bir sancı girdi." cümlesinde girdi kelimesi mecaz anlamda ve başlamak, oluşmak anlamında kullanılmıştır (Gökdayı, 2015)

Gökdayı'nın (2008, s. 101) yaptığı başka bir sınıflandırma ise kalıp sözleri anlamlarına göre kavram alanı temelli 17 başlıktan oluşmaktadır.

-Hayırdua ve iyi dilek bildirenler: Güle güle oturun, Doğum günün kutlu olsun, İyi bayramlar

-Küfür, beddua-ilenç bildirenler: *Lanet olsun, Allah kahretsin*

-Duygusal tepkileri dile getirenler: Güler misin ağlar mısın?, Allah aşkına

-Selamlaşma bildirenler: *Günaydın, İyi akşamlar*

-Ayrılık bildirenler: Hoşça kal, Görüşmek üzere

-Batıl inançları bildirenler: İyi saatte olsunlar, Elemtere fiş kem gözlere şiş

- Bir istek bildirenler: Sadede gelelim, Gereğini arz ederim
  - Konuşanı veya dinleyeni yüceltme bildirenler: *Senden iyi olmasın, Estağfurullah, Rica ederim*
  - Bir isteği kabul veya reddetme bildirenler: *Baş üstüne, Eyvallah*
  - Dinleyeni eleştirme, uyarma, tehdit etme bildirenler: *Ben sana gösteririm, Benden günah gitti, Dikkat*
  - Genel bir davranış veya düşünce bildirenler: Korkunun ecele faydası yoktur, Tarih tekerrürden ibarettir
  - Töre, gelenek ve kültürel değerleri yansıtanlar: Elçiye zeval olmaz, Yediğin içtiğin senin olsun gezdiğin gördüğün yerleri anlat
  - Dini inançları bildirenler: Allah bilir, Günah, Allah kerim
  - Soru sorup cevap isteyenler: Hemşerim memleket nere?, Eş olarak kabul ediyor musunuz?
  - Özür dileme bildirenler: *Pardon, Kusura bakma*
  - Sembolik olarak ödüllendirme bildirenler: Su gibi aziz ol, Aferin, El öpenlerin çok olsun
  - Minnet, teşekkür bildirenler: *Teşekkür ederim, Zahmet oldu*
- Günlük yaşam içerisinde kalıp sözler diğer kalıplaşmış ifadelere göre daha sık kullanılmaktadır. Bu nedenle de daha çok gerçek anlamda kullanılmaları yaşamın ne kadar içerisinde olduklarının bir göstergesi olarak sayılabilmektedir. Böylece kalıp sözlerin kullanımında bağlamın oldukça etkili olduğu söylenebilmektedir.

2.3.3. Kalıp Sözlerin İşlevsel Özellikleri

Genel olarak, kalıplaşmış dil birimlerinin ortak bir işlevinden söz edilebilir. Bu işlev, iletişim durumu ve bağlamdan hareketle, dili kullanan kişilere hazır birimler sunularak dilsel üretim ve anlamlandırma süreçlerinin kolaylaştırılması ve hızlandırılmasıdır (Wray, 2002, s. 16- 17). Kalıplaşmış dil birimlerinin bu ortak işlevinin yanı sıra, atasözü ve deyimlerin kendilerine özgü işlevleri de vardır.

“Atasözleri genellikle bir olaydan, bir durumdan ders çıkarma, ahlaki bir öğüt verme, yol gösterme ya da ibret alma için kullanılır” (Aksoy, 1988, s. 41). Ayrıca,

atasözlerinin “Bir toplumun bilgeliğini, deneyimlerini, dünya görüşünü ve anlatım gücünü yansıtan” kalıplaşmış birimler oldukları da belirtilmiştir (Aksan, 2004, s. 33). Deyimlere gelince, yazarlar, bu birimleri üslup kaygısıyla ve bir dilin inceliklerini, zevk alınacak yönlerini okurlara tattırmak amacıyla kullanırken, konuşurlar da "deyimin büyüğü, süslü, albenili havasından yararlanarak kişinin kendisini daha iyi dinletmesi, duygu ve düşüncelerini daha iyi aktarması" amacıyla kullanmaktadır (Çotuksöken, 1994, s. 15). “Deyimler, bireylerin duygu ve düşüncelerini ifade etmekteki gücünü ve başarısını, benzetmeli, aktarmalı, nükteli anlatıma olan eğilimlerini gösterir” (Aksan, 2004, s. 31, 172). Bu işlevleriyle deyimler, her zaman tercih edilen birimler olmuşlardır.

Kalıp sözlerin işlevsel özelliklerini (Doğançay,1990; Martı, 2011, s. 109’deki alıntı) aşağıdaki şekilde özetlemektedir.

- Bizi orijinal sözler bulma çabasından kurtarır.
  - Toplum içinde karmaşık durumlarda bize kolaylık sağlar.
  - Mesajın daha açık seçik iletilmesini sağlar.
  - Yanlış anlama olasılığımızı en aza indirmiş olur.
  - Toplum içindeki davranışlarımızı düzene sokmamıza, nezaket kurallarına uymamıza yardımcı olur.
  - İletişim kanallarının açık kalmasına katkıda bulunur ve böylece insanlar arası bağın güçlenmesine yardımcı olur.
  - Aidiyet duygumuzu güçlendirir.
- Gökdayı ise (2015, s. 104-111) kalıp sözlerin işlevsel özelliklerini şu şekilde özetlemektedir.
- İyi veya kötü dilek bildirenler: Güle güle oturun, Allah razı olsun, Mutlu yıllar, vb.
  - Her duruma uygun sözler sağlayanlar: Günaydın, İyi akşamlar, Merhaba, vb.
  - Stresli durumlarda iletişim kurmaya yardım edenler: Başınız sağ olsun, Dostlar sağ olsun, vb.
  - Mesajı daha açık ve kısa sürede iletmeye yardım edenler: Sözüm meclisten dışarı, Sizi tenzih ederim, vb.
  - Nezaket kurallarına uymayı sağlayanlar: Teşekkür ederim, Sağ olun, Allah razı olsun, vb.

- Dinsel kimliği açığa çıkaranlar: Toprağı bol olsun, dinince dinlensin, vb.
- İletişim sürecini düzenleyenler: Nasılsınız? , Sözüünüzü kestim, Lafı uzatmayalım, vb.
- Konuşmada anlatımı güçlendirenler: Sözüün gelişi, Tabiri caizse, vb.
- Duygusal tepkileri dile getirenler: Güler misin ağlar mısın? , Ne günlere kaldık, vb.
- Bazı durumda doğru şeyi söylemeyi sağlayanlar: Çok yaşa-Sen de gör,vb.

İşlevleri açısından değerlendirildiğinde, kalıp sözlerin, özellikle bir şey söylemenin zaruri hâle geldiği belirli durumlarda doğru ve yerinde konuşanların birbirlerini rahatlıkla anlamalarına ve aralarında uyumlu bir iletişim kurmalarına yardımcı olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, kalıp sözlerin en önemli işlevinin, dil kullanıcılarına iletişim durumu ve bağlama göre kullanıma hazır ifadeler sunarak dilsel üretim ve anlamlandırma işini kolaylaştırmak olduğu söylenebilir (Gökdayı, 2008).

2.3.4. Kalıp Sözlerin Bağlamsal Özellikleri

Kalıp sözleri, atasözü, deyim ve ikilemelerden ayırt edebilmek için yararlanılabilecek bir başka ölçüt de bağlamdır. TDK (2011, s. 230), bağlamı “Bir dil birimini çevreleyen, ondan önce veya sonra gelen, birçok durumda söz konusu birimi etkileyen, onun anlamını, değerini belirleyen birim veya birimler bütünü, kontekst” olarak açıklamıştır.

Gökdayı bağlamına göre kalıp sözleri dil dışı bağlam duyarlı ve dil içi bağlam duyarlı kalıp sözler olarak iki gruba ayırmıştır. “Dil içi ve dil dışı olarak ikiye ayrılan bağlam, iletişim durumunda mevcut olan dilbilgisel, fiziksel, sosyal ve psikolojik her şey olarak algılanabilir” (Briggs, 1994, s. 25; Kılıç, 2002, s. 13). Vardar (1998, s. 34) dil içi bağlamı, “Bir dil birimini çevreleyen, ondan önce ya da sonra gelen, birçok durumda söz konusu birimi etkileyen, onun anlamını, değerini belirleyen birim ya da birimler bütünü” şeklinde tanımlarken; dil dışı bağlamı, “Bir dil biriminin kullanıldığı duruma, konuşucu ve dinleyicinin dil dışı toplumsal, ekinsel ve ruhsal nitelikli deneyim ve bilgisine ilişki verilerin tümü” şeklinde tanımlamaktadır. Gökdayı (2015, s. 86-87), dil dışı bağlamla ilişkili sözlerin kullanılabilmesi için kesinlikle belirli bir durumun oluşması, bir olayın meydana gelmesi gerektiğini, dil

içi bağlama dayalı kalıp sözlerin kullanımı için böyle bir zorunluluk bulunmadığını; konuşmanın akışı içinde daha önce söylenen bir söze, bir düşünceye karşılık olarak, onun devamı niteliğinde veya daha sonra iletilecek olan sözlerden, düşüncelerden önce kullanılabileceğini belirtmiştir.

Kalıplaşmış dil birimlerinin kullanımı da bir bağlam içinde gerçekleşir. Bu birimlerden, hemen her yerde ve durumda, gerektiği anda veya isteğe bağlı olarak yararlanılabilir. Atasözleri, işlevlerini yerine getirecekleri düşünülürken kullanılabilir. Bir olaydan, bir durumdan ders çıkarmak, ahlâki bir öğüt vermek, yol göstermek, ibret almak, bir olayı veya durumu özetlemek isteyen kişinin, atasözü söylemesinde hiçbir sakınca yoktur. Hayatın her yönü, her durumu atasözü kullanımına izin verebilir (Gökdayı, 2008).

Deyimlerin kullanımı da dil içi bağlamdan çok dil dışı bağlama bağlıdır. Yazılı veya sözlü iletişim sırasında yazan veya konuşan kişinin üslup, kendisini okutma veya dinletme, ilgi çekme kaygısıyla başvurduğu söz varlığı öğeleridir. Bazen duygu ve düşünceleri iletmek için, sözcüklerin gerçek anlamlarının yetmediği düşünülürken, değişmece yoluyla kullanıldıkları ve daha fazla anlamsal çağrışımlar uyandırdıkları için deyimler tercih edilebilir. Dile getirilmesi güç durumlar, tanımlanması, açıklanması zor duygular deyimler aracılığıyla kolayca anlatılabilir. Söz gelimi, birisinin öldüğünü doğrudan söylemek yerine, eceli gelmiş, vadesi yetmiş, ebediyete intikal etmiş, gözlerini bu dünyaya kapamış gibi deyimler kullanılarak ölümü haber vermektен kaynaklanacak üzüntü hafifletilmeye çalışılabilir (Gökdayı, 2008).

Atasözü ve deyimlere göre, kalıp sözlerin kullanımı bağlamla, özellikle de dış bağlamla yakın bir ilişki içindedir. Bu ilişkiyi açığa çıkaran husus, kalıp sözlerin kullanım yerlerinin çok sınırlı olmasıdır. Örneğin, *günaydın* insanların sadece sabahleyin karşılaştıklarında söyledikleri bir kalıp sözdür. Değişmece anlamı kastedilmediği sürece bu söz, öğleyin veya akşam kullanılmaz. Söz gelimi, yeni evlenenlere söylenen *Allah bir yastıkta kocatsın* kalıp sözünün, yeni arkadaş olanlara söylenmesi kabul edilemez.

Kalıp sözlerin kullanımı çoğunlukla bağlam tarafından sınırlandırılıp yönlendirilmektedir. Özellikle dış bağlamın etkisi daha belirgindir. Belirli kalıp

sözler, sadece belirli durumlarda kullanılabilir. Örneğin; *analı babalı büyüsün* yalnızca yeni bebekleri olmuş kişilere söylenebilir. Kalıp sözlerin bir kısmı da iletişimde bulunan kişilerin isteğine bağlı olarak kullanılabilir. Bu özelliklerine rağmen, yapı, işlev ve anlamdan sonra bağlam da kalıp sözlerin diğer kalıplaşmış dil birimlerinden ayrılmasında tek başına yeterli olamayacak bir ölçüttür. Çünkü belirli bir durum gerektirmeyip, iletişimin akışı içinde söylenebilen kalıp sözlerin yerine atasözleri veya deyimler de kullanılabilir. Örneğin, *Allah şifalar versin* kalıp sözü yerine *Allah'tan umut kesilmez* atasözü söylenilebilir. Bu nedenle, kalıp sözlerin kullanımında genel anlamda belirleyici olan bağlam, bu sözleri atasözü ve deyimlerden tek başına ayıramaz. Bağlam, ancak yapı, işlev ve anlamla birlikte düşünülürse, kalıp sözlerin ayırt edilmesinde yararlı olabilir (Gökdayı,2008).

2.3.6. Kalıp Sözlerin Kültürel Özellikleri

Kalıp sözlerin toplumun kültürüyle çok sıkı bir ilişkisi vardır. Yaşantımızda belirli işleve sahip olarak kullanılan bu sözler, kültürel unsurun bir parçası olarak kendini gösterir. Toplumsal hayata ait unsurlar içermesi, dinî inançları yansıtması, söyleyen kişinin iç dünyasına özgü ipuçlarını vermesi, bünyesinde kültürel değerleri barındırması kalıp sözlerin dil açısından önemini ortaya koymaktadır. Zengin bir içeriğe sahip olması da konuşma dilinde sık sık kullanılmasını sağlar. Bu nedenle kalıp sözler doğru, etkili ve güzel konuşan kişilerin öncelikli olarak bilmesi/kullanması gereken dil unsurlarıdır.

İletişimde kültürel aktarım açısından dil, önemli bir rol üstlenmektedir. “Kültürel aktarım (culturaltransmission) *toplumbilim* insanın bir dili konuşma yeteneğinin kuşaktan kuşağa kalıtsal olarak değil, öğrenme yoluyla geçtiğini açıklayan ilke. Bu ilke çevre etmenlerini vurgulayan bir yaklaşımı yansıtır” (İmer ve diğer., 2011,s. 186).

Dil, yalnızca kurallar bütünü olarak hangi sözcüğe hangi ek gelebilir ya da o sözcük cümlede nerelerde yer alabilir gibi bir işlev göstermemektedir. Dil, hangi sözcüğü nerede, ne zaman, kime nasıl söyleyeceğimiz konusuyla da ilgilenmektedir. Bu konuda dili etkileyen, şekillendiren toplumun kültürel değerleridir. Yemek yapan birisine *geçmiş olsun* değil *ellerine sağlık* denmesi toplumsal bir kullanım/öğrenme

sonucudur (Demir, 2016). Bu durumda dil kültürü aktarıcı bir konuma oturmaktadır. Dolayısıyla dil öğrenen birisi aynı zamanda yeni bir kültürü de dille birlikte öğrenmiş olmaktadır.

Gökdayı (2015, s. 121-126), Türk kültürü bağlamında ele aldığı kalıp sözlerin yansıttığı kültürel özellikleri şu şekilde sıralamaktadır:

- Dildeki kalıp sözler, anlamları ve kullanımlarıyla insan ilişkilerindeki saygıyı, nezaketi, duygusallığı ve yakınlığı yansıtır. Söz gelimi, konuşma sırasında kaba bir söz söyleneceğinde bundan hem dinleyenin rahatsız olmaması hem de konuşan kişinin kaba birisi olduğu izlenimini vermemesi amacıyla *sözüm meclisten dışarı* ifadesi kullanılabilir.

-Dilde yer alan bazı kalıp sözler, insan davranışlarına yön veren batıl inançları taşır. Söz gelimi *avucum kaşınıyor* sözü, sağ avuç içi kaşındığında kişinin bir yerden maddi kazanç elde edeceği şeklinde yorumlanır.

-Türk kültüründe, insanların yaşadıkları sevinç ve mutluluk gibi duyguların diğerleri tarafından paylaşılması durumunu somutlaştıran kalıp sözler vardır. Söz gelimi, bebek doğduktan sonra onu görmeye gelenler *bahtı güzel olsun, güle güle büyütün* gibi sözlerle anne babanın sevincine ortak olabilir.

-Türk toplumunun yaşam biçimi çoğu iletişim durumunda bireysel özgürlük ve özgünlük yerine önceden oluşturulmuş kalıpları kullanmayı yeğler. Söz gelimi *Allah analı babalı büyüsün, Allah bağışlasın* gibi kalıp sözler Türk kültürüne özgürlüğü açıkça gösterir.

-Toplumsal yaşamı etkileyen İslam dini, kalıp sözlerde açıkça yansıtılır. Söz gelimi *Selamünaleyküm, İnşallah, Maşallah* gibi kalıp sözler dinin kültür üzerindeki etkisini açığa çıkarır.

Sonuç olarak, kalıp sözlerin de dâhil olduğu kalıplaşmış ifadelerin hepsi ait olduğu toplumun kültürünü yansıtmaktadır. Toplumun dünya görüşleri, dini inançları, değer yargıları, günlük yaşamları hakkında ayna görevi de gören bu ifadeler dilin temel taşlarından birisi olmaktadır. Yani hayatın içerisine bu denli girmiş ve bir yönü ile hayatın kendisi olan dili, kültürden bağımsız olarak öğrenme imkânı yoktur.

2.4. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kalıp Sözler

2.4.1. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin ilk eseri olarak Kaşgarlı Mahmut'un Dîvânü Lügâti't Türk,kabul edilmektedir. Kaşgarlı Mahmut, Araplara Türkçe öğretmek amacıyla eserini kaleme alsada asıl amacı Türkçenin üstün bir dil olduğunu ortaya koymaktır.

Türkçe, dünya üzerinde birçok bölgede konuşulan en yaygın dillerden biridir. "Günümüzde başta Asya ve Avrupa olmak üzere tüm kıtalarda varlığını sürdüren birkaç büyük dilden biri de Türkçedir. Türkiye birçok özelliği bakımından yabancı dil öğrenmek isteyenlerin ilgisini çekmektedir. Özellikle de Türkiye'nin bulunduğu jeopolitik konumu, tarihi ve coğrafi güzelliklere sahip olması, endüstri, sanayi, ticaret, ülkeler arasındaki siyasi ve ekonomik temaslar, üniversiteler arasındaki öğrenci değişimleri alanlarında varlığını hissettirmesi Türkçeyi de öğrenilmek istenen bir dil konumuna yükseltmiştir" (Göçer, 2013, s. 171).

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde sadece yaklaşım, yöntem, teknik, temel ve genel ilkeleri bilmek yeterli değildir. Hedef kitleye, okul ortamında ve günlük yaşamda sağlıklı iletişim kurabilmesi için öğrendikleri dilin kültürü de tanıtmak gerekir.

2.4.2. Yabancı Dil Öğretiminde Kalıp Sözlerin Önemi Nedir?

Her toplum için farklı bir hitap biçimi ve hitap davranışı olan bu konu toplumsal dilbilimin ilgi çekici sorunlarından biri olup son zamanlarda yabancı dil öğrenimi alanıyla da ilgisi dolayısıyla daha çok önem kazanmıştır. Bir yabancı dil öğrenilirken yalnızca, onun dilbilgisi ve okuma kitaplarında, sözlüklerinde geçen kullanım biçimlerini öğrenmek yetmemekte, o dili konuşan toplumun kültürünü, insanlar arasındaki davranış biçimini, değişik durumlarda söylenmesi gereken sözleri, tepki tarzlarını, hitap yollarını ve davranışlarını da tanımak gerekmektedir (Aksan, 2011).

Bir dili yabancı dil olarak öğrenenler o dili anadili olarak öğrenenler gibi iletişim kurmak için ya da belli durumlarda amaçlarına ulaşmak için kalıplaşmış dil birimlerinden faydalanırlar. Yabancı bir dili konuşurken orijinal kalıpları doğru ve

yerinde kullanmanız o dile ne kadar hâkim olduğunuzu gösterir. Kalıp sözlerin hangi durumlarda kullanıldığı ve ne tür bir işlevi olduğunu bilmek yabancı dil öğrenenler açısından önemlidir, örneğin, Türkçede ‘eline sağlık’ kalıp sözün hangi durumda ve kime söyleneceğinin bilinmesi gibi (Martı, 2011, s. 110-112).

Kalıp ifadelerle iletişim kurmak, yabancı dil öğrenenlerin hayatını ve yabancı dil öğrenim sürecini kolaylaştırır, bireyler hedef dili konuşmaktan haz duyarlar. Böylece toplumda kendilerini yabancı hissetmez ve ihtiyaçlarını rahatlıkla dile getirirler. Bu da kalıp sözlerin toplumsal bütünleştirici bir işlevi olduğunu göstermektedir. Ayrıca o toplumun dini, yaşayışı ve gelenekleri hakkında dil aracılığıyla bilgi sahibi olmamızı sağlar. Kalıp sözlerin işlevlerini Doğançay (1990, aktaran: Martı, 2011, s. 109-110) şu şekilde özetlemiştir: Bizi orijinal sözler bulma çabasından kurtarır. Toplum içinde karmaşık durumlarda bize kolaylık sağlar. Mesajın daha açık seçik iletilmesini sağlar. Yanlış anlama olasılığımızı en aza indirgemiş olur. Toplum içindeki davranışlarımızı düzene sokmamıza, nezaket kurallarına uymamıza yardımcı olur. İletişim kanallarının açık kalmasına katkıda bulunur ve böylece insanlar arası bağın güçlenmesine yardımcı olur. Aidiyet duygumuzu güçlendirir.

Yabancı dil öğretiminde kalıp sözlerin neden önemli olduğu konusunda Gökdayı'nın (2015, s. 136) yapmış olduğu bir özet çalışma bulunmaktadır.

-Bu sözler konuşanları her durumda orijinal ve yeni baştan üretilmiş sözler bulma çabasından kurtarır.

-Aktarılmak istenen anlam içeriğinin daha açık, kolay, hızlı ve anlaşılır biçimde iletilmesini sağlar.

-İletişim sırasında ortaya çıkabilecek ve iletişim kopukluğuna yol açabilecek karmaşık durumları yönetmeye, olası sorunlardan uzak durmaya yardım eder.

-Yanlış anlama ve anlaşılma olasılığını en aza indirger.

-Toplumun yetkin bir bireyi gibi davranmaya, nezaket kurallarına uymaya yardım eder.

-İletişim kanallarının açık kalmasını sağlayarak insanlar arasındaki toplumsal bağların güçlenmesine katkıda bulunur.

-Herkesin bilip kullandığı sözler olduklarından toplumsal aidiyet duygusunu güçlendirir.

-Bir dili yabancı dil olarak öğrenen kişilerin o dili bilip toplumsal ve kültürel kurallara uygun biçimde kullanabildiklerini gösterir. Böylece yabancılar o toplumun bir bireyi gibi algılanabilir.

-Kalıp sözlerin yerine getirdiği bütün bu işlevlere bakınca onların yabancı dil öğrenmenin önemli bir parçası olması gerektiği hemen anlaşılır.

-Başka bazı dillere göre Türkçede daha fazla kalıp söz bulunduğundan sadece Türkçeye özgü sözlerle karşılaşılması kaçınılmaz görünüyor. Türkçeyi öğrenip onu konuşanlarla iletişim kurabilmek, Türk kültürünü anlayıp dil kullanımında ona uygun davranabilmek ancak bu tür yani dile özgü kalıp sözlerin öğrenilip davranış olarak gösterilmesiyle mümkün olabilir. Türkçeye özgü bu tür kalıp sözleri bilmeden Türkçe konuşup anlaşabilmek zor, hatta imkânsız denebilir.

2.5.Konuyla İlgili Alanda Yapılmış Çalışmalar

“*Türkiye Türkçesinde kalıp sözler üzerine bir inceleme*” yapan (Erol,2007) değerlendirmeyi anlam ve dilbilgisi yönünden ayrı ayrı yapmıştır. Anlamları bakımından kalıp sözler incelendiğinde bunların çok çeşitli söyleyiş özelliklerine sahip oldukları ve söz sanatları bakımından da bir hayli zengin oldukları görülmüştür. Kalıp sözleri dilbilgisi yönünde değerlendirildiğinde ise fiil çekimlerinin çoğunlukla basit kiplerde yapıldığı nadiren birleşik kiplerin kullanıldığı görülmüştür.

Gökdayı (2008), “*Türkçede Kalıp Sözler*” başlıklı çalışmasında kalıp sözleri diğer kalıplaşmış dil birimlerinden ayıran özellikleri tespit etmeye çalışmıştır. Bu amaçla yazıda çeşitli kaynaklarda verilen kalıp söz tanımları incelemiş, bu sözleri tanımlayabilmek ve tanıyabilmek için yapısal, işlevsel, anlamsal ve bağlamsal özellikleri tespit etmeye çalışılmış ve bu özelliklere dayanarak, kalıp sözlerin kapsamlı bir tanımı yapmıştır.

Erdemir (2014), *The Effects Of Watching American Tv Series On Tertiary Level Efl Learners' Use Of Formulaic Language*, adlı çalışmasında, Amerikan TV dizileri izlemenin yükseköğrenim düzeyinde yabancı dil olarak İngilizce öğrenenlerin kalıp ifadeleri kullanmasına etkilerini incelemiştir.

Sis ve Gökçe (2009),” *Gülten Dayıoğlu’nun Çocuk Öykülerinde Yansımalar ve Kalıp Sözler*” başlıklı çalışmalarında Gülten Dayıoğlu’nun çocuklar için yazmış olduğu 12 öykü kitabında bulunan 67 öyküyü, yansımalar ve kalıp sözler açısından incelemişlerdir. Çalışmada öykü metinlerinde geçen yansıma ve kalıp sözlerin kullanım sıklığı tespit edilmiş ve kalıp sözlerin, anlama ve anlatma becerileri açısından Türkçe sözcüğüne katkıları değerlendirilmiştir.

Tunçel (2011), “*Yabancılar Türkçe Öğretiminde Sözlü Türkçenin Kelime Sıklığı ve Yaygınlığını Belirleme Çalışması*” adlı tezinde bir üniversite yerleşkesinde öğrencilerin iletişim sırasında kullanmakta olduğu sözlü Türkçenin kelimelerini tespit etmiştir. Bu çalışma sonucu toplamda 700’e yakın farklı kelime belirlenmiştir.

Çaydaş (2016) “*Türkçe öğretim setlerinde kullanılan kalıp sözlerin incelenmesi*” adlı yüksek lisans tezinde A1, A2, B1, B2 ve C1 seviyelerinde geçen kalıp sözleri dil beceri alanlarına göre dağılımını incelemiştir. Kalıp sözlere en çok konuşma becerisinde yer verildiği görülmüştür. A1, A2, B1, B2 ve C1 seviyelerinde geçen kalıp sözlerin dil beceri alanlarına göre karşılaştırıldığında kitaplar arasında A1, A2, B1, B2 ve C1 seviyeleri toplamında belirgin farklar olduğu görülmüştür.

Türkben (2012), “*Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Söz Varlığı*” bir söz varlığı tespiti olan bu çalışmayla, dönemin maddi ve manevi kültür unsurlarını ortaya çıkarmak ve bir yazarın üslubunu ele veren söz varlığı öğelerini belirleyip genel söz varlığına katkıda bulunmak amacıyla yapılmıştır.

Arslantürk (2012), “*Türkçe Kelime Gruplarının Yabancılar Türkçe Öğretimindeki Önemi Hakkında Bir İnceleme*” bu çalışmada, kelime gruplarının Türkçe öğretimindeki yeri incelenmiş ve yabancılar Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarında kelime gruplarının öğretimi değerlendirilmiştir.

Yazıcı Okuyan (2012),” *İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Bir Kültür Aktarımı Aracı Olarak Kalıp Sözlerin Kullanımı Üzerine Bir İnceleme*” isimli çalışmasında İlköğretim Türkçe ders kitaplarında (1-5; 6-8) ve öğrenci çalışma kitaplarında bir söz varlığı ögesi olarak yer alan kalıp sözleri belirlemiştir.

Bulut (2012),” *Anadolu Ağzlarında Kullanılan Kalıp Sözler ve Bu Kalıp Sözlerin Kullanım Özellikleri*” isimli çalışmasında Anadolu ağzlarında yer alan kalıp sözleri ve çalışmasında kendisinden önce yapılan ve Anadolu ağzlarını konu alan metin

kitaplarını incelemiştir. Kitaplarda yer alan metinlerden hareketle, Anadolu ağzlarının farklı bir zenginliğini ortaya koyan kalıp sözleri belirlemiştir.

Darıcı (2012), “*Türkiye Türkçesinin Söz Varlığında Yer Alan Kalıplaşmış Sözlerin Politik Söylemdeki Yeri*” isimli çalışmasında kalıplaşmış sözlerden deyim, atasözü ve kalıp sözlere politik söylemde ne sıklıkla ve ne şekillerde başvurulduğunu, bu sözlerin duygu değerlerini ve dil düzeylerini incelemiştir.

Karababa (2013) ,”*Feyza Hepçilingirler’in Romanlarında Söz Varlığı*” adlı tez çalışması

Hepçilingirler’in romanlarının söz varlığı açısından incelenmesi esasına dayanmaktadır. Bu konuyla ilgili sadece romanlardaki söz varlığı ile ilgilenilmeyip yazarın hayatı ve romanları da ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Canbulat ve Dilekçi (2013), “*Türkçe Ders Kitaplarındaki Kalıp Sözler ve Öğrencilerin Kalıp Sözleri Kullanma Düzeyleri* “ başlıklı çalışmalarında ortaokul Türkçe ders kitaplarında (5-8) yer alan kalıp sözler ve geçiş sıklığı tespit etmişler ve 171 kalıp söz belirleyerek ve ilk kez karşılaştıkları bağlam içinde örneklendirmişlerdir.

Ünsal (2013),” *Dil Öğretiminde Kalıp Sözler ve Çevirisi* “başlıklı çalışmasında kalıp sözlerin yapısal, işlevsel, anlamsal ve bağlamsal özelliklerini belirtmiştir. Kalıp sözlere dil öğretiminde hangi bağlamda, ne kadar sıklıkla yer verildiğini ve u sözlerin nasıl öğretildiğini incelemiş ve anlamlarına göre gruplandırılan kalıp sözleri Fransızcaya çevirerek kaynak ve hedef dil arasındaki kültürel farkları açığa çıkartmıştır.

Yılmaz ve Ertürk Şenden (2014)” *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kalıp Sözlerin Etkinliklerle Öğretimi*” isimli çalışmalarında kalıp sözlerin Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde yararlanılabilecek yöntemlerden pandomim, film ve resmi ele almış ve buna bağlı olarak çeşitli etkinlik önerilerine yer vermişlerdir.

Arslan veDurakan (2014) “*Yabancılara Türkçe Öğretim Ders Kitaplarında Söz Varlığı Unsurlarının İncelenmesi*” isimli çalışmada Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe [A1-A2], 2 [B1], 3 [B2-C1])ders kitaplarındaki okuma metinleri söz varlığı unsurları bakımından incelenmiştir.

Cavadova (2014), “*Celil Memmedguluzade'nin Mizahi Eserlerinde Kelime Çeşitleri Ve Kalıp Sözler*” bu çalışmada Azerbaycan Türkçesi ve Azerbaycan Edebiyatı'nın önemli çağdaş yazarlarından biri olan Celil Memmedguluzade'nin hayatı, edebî kişiliği ve mizahi eserlerinde kelime çeşitleri ve kalıplaşmış sözler incelenmiştir.

Yılmaz ve Ertürk Şenden (2015),”*Yabancılara Türkçe Öğretiminde Kalıp Sözler: 'Babam ve Oğlum' Film Örneği* “ isimli çalışmalarında Babam ve Oğlum filminde geçen kalıp sözleri tespit etmiş, bu kalıp sözlerin kullanıldığı B-1 düzeyde özgün etkinlikler geliştirmişlerdir. Filmde belirlenen kalıp sözleri anlamlarına ve işlevlerine göre 22 başlık altında gruplandırmışlardır.

Şiringolu Haydarlar (2015),”*İhsan Oktay Anar'ın Amat Romanı Üzerine Söz Varlığı İncelemesi*” isimli çalışmasında öncelikle İhsan Oktay Anar'ın hayatı ve romanı hakkında bilgi verildikten sonra Amat romanı söz varlığı açısından incelenmiştir.

Morina (2015), “*Reşit Hanadan'ın Romanlarında Söz Varlığı*” adlı çalışmada Çağdaş Kosova Türk Edebiyatı'nın önemli şahsiyetlerinden biri olan Reşit Hanadan'ın üç kitaptan oluşan Taş Yerde Ağırdır, Başka Olur Rumeli'nin Harmanı ve Elveda Hüdavendigâr Diyarı romanlarında söz varlıkları incelenmiştir.

Karakuş ve Baki (2015),”*Keloğlan Çizgi Filminin Kalıplaşmış Dil Birimleri Yönünden Değerlendirilmesi* “ isimli çalışmalarında Keloğlan çizgi filminin çocuk izleyicilerin dil gelişimi üzerindeki katkısını değerlendirmek amacıyla filmi Türkçenin söz varlığı yönünden incelemişlerdir.

Şimşek (2015), “*Yabancılara Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlişkisel Söz Varlığı Açısından Değerlendirilmesi*” adlı çalışmasında Lale ve İstanbul A1 kitaplarında yer alan okuma metinlerini, kalıp sözler (ilişki sözleri) açısından değerlendirmiştir.

Ünal ve Bursalı (2015), “*Çizgi Dizilerle Kalıp (İlişki) Söz Öğretimi: Cille Örneği* “ isimli çalışmalarında kalıp söz öğretiminde çizgi dizilerden nasıl yararlanabileceğini belirlemek amacıyla çizgi dizideki kalıp sözleri ve kullanım sıklıklarını ve kalıp söz öğretiminde çizgi dizilerden yararlanmada dikkat edilmesi gereken hususları incelemişlerdir.

Uçgun (2015), "*Türkçe ve Türk Kültürü Ders ve Çalışma Kitaplarının Kalıp Sözler Açısından İncelenmesi*" adlı çalışmasında Türkçe ve Türk kültürü ders kitaplarındaki kalıp sözleri nicel ve nitel açıdan değerlendirmiştir.

Kara ve Memiş (2015), "*Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenlerin Kalıp İfadeleri Kullanmadaki Yeterlilik Düzeyleri*" başlıklı çalışmalarında kalıplaşmış sözlerin bir tasnifini yapmış, B2 seviyesindeki yabancı dil olarak Türkçe öğrencilerinin kalıp ifadeleri ne denli kazandıklarını ölçmüş ve verilerin sonuçlarına dayanarak Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Metni doğrultusunda kazanım-seviye analizini yapmıştır.

Demir (2016), "*Yabancı Dil Olarak Türkçede Kalıp Sözlerin Öğretimi*" adlı çalışmada yabancı dil olarak Türkçede kalıp sözlerin öğretime yönelik yapılan araştırmaların sonucu yer almaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Yöntem

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın modeline, evren ve örnekleme, veri toplama araçlarına, veri toplama aracının uygulanmasına ve verilerin analiziyle ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

3.1.Araştırmanın modeli

Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. “Tarama modelleri, geçmişte ya da hâlen var olan durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Bu yaklaşımda araştırmaya konu olan birey ya da nesne kendi şartları içerisinde ve var olduğu şekliyle tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez” (Karasar, 2014, s. 77).

Var olan bir durumu, var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan bu yaklaşımda, ilişkisel türden bir tarama yapılarak yabancılara Türkçe öğretimi ders kitapları içinde yer alan kalıp sözler incelenmiştir.

“Bir grubun belirli özelliklerini belirlemek için verilerin toplanmasını amaçlayan çalışmalara tarama (survey) araştırması denir” (Büyüköztürk, 2010, s. 16). Bu doğrultuda yapılan bu çalışma ile Uluslararası Antalya Üniversitesi’nde eğitim gören 1.sınıfta okuyan yabancı uyruklu öğrencilerin kalıp sözleri kullanma düzeyi belirlenmeye çalışılmıştır. Uygulama yapılan üniversitede incelenen üç kitap da derste dönüşümlü olarak işlenmektedir.

3.2. Veri Toplama Teknikleri

Araştırma kapsamında Gazi Üniversitesi Türkçe Öğretim Merkezi, Ankara Üniversitesi Türkçe Öğretim Merkezi, İstanbul Üniversitesi Dil Merkezince okutulan Yabancılara Türkçe Öğretim kitaplarının B1-B2 düzey kitapları bulunmaktadır. Bu amaçla Yeni Hitit B1-B2/C1; Gazi TÖMER B1-B2; İstanbul B1-B2 Türkçe ders kitapları seçilmiş, incelemeler bu kitaplar temelinde yapılmıştır. Her kitap kendi düzenleniş biçimine göre irdelenmiş; kitaptaki tüm metinler, metinlerle ilgili

alıştırma ve etkinliklerde kullanılan kalıp sözler tespit edilerek tablolaştırılmıştır. Yorumlar tablolardan elde edilen bulgular doğrultusunda yapılmıştır. Buna ek olarak, araştırmada kapsamında, ders kitaplarında belirlenen kalıp sözlerin öğrenciler tarafından kullanılma sıklığının belirlenmesi amacıyla, 2016-2017 eğitim öğretim yılı Uluslararası Antalya Üniversitesi'nde, anadili İngilizce olan yabancı uyruklu birinci sınıfta okuyan 50 öğrenciye Söylem Tamamlama Testi uygulanmıştır.

3.3. Veri Toplama Aracı

Araştırma verileri nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelenmesi yoluyla toplanmıştır. “Doküman analizi yöntemi, araştırmanın amacına yönelik kaynaklara ulaşmada ve elde edilecek verilerin tespit edilmesinde kullanılır” (Çepni, 2007, s. 76). Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Araştırmamızda öncelikli olarak dil öğretimine, yabancı dil öğretimine, Türkçenin yabancı olarak öğretimine, kalıp sözlere yönelik ulaşılabildiğimiz tüm kaynaklar (makaleler, tezler, kitaplar, bildiriler, internet siteleri vb.) taranmıştır. Elde edilen bilgiler doğrultusunda araştırmamızın kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Elde edilen bilgiler ışığında yabancılara Türkçe öğretiminde kalıp sözlerden yararlanma, bunları günlük hayatta kullanabilme durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Daha sonra incelenmek üzere belirlenen kaynak kitaplarda kalıplaşmış dil birimleri tespit edilmiştir. Belirlenen kalıplaşmış dil birimleri kaynak kitapta geçtiği şekliyle yazılmıştır ve geçiş sıklıkları tespit edilmiştir.

Türkçe öğrenen yabancı uyruklu öğrencilerin kalıp sözleri kullanma düzeylerini belirlemek amacıyla Söylem Tamamlama Testi kullanılmıştır. Dilekçi (2013) tarafından geliştirilen “Söylem Tamamlama Testi” konu ile ilgili alan yazın taraması yapılarak hazırlanmıştır. Bu test Dilekçi tarafından hazırlanan basılmamış yüksek lisans tezi çalışması olan *Türkçe Ders Kitaplarındaki Kalıp Sözler ve Öğrencilerin Kalıp Sözleri Kullanma Düzeyleri* adlı çalışmada kullanılmıştır. Bu çalışmada da aynı söylem tamamlama testi uygulanmadan önce Türkçe eğitimi uzmanlarına gönderilmiş, testin uygun olduğu kanaatine varılmıştır.

Söylem Tamamlama Testi 19 sorudan oluşmaktadır. Bu sorular selamlaşma, karşılama, hatır sorma, vedalaşma (uğurlama), yüceltme, teşekkür, söz verme, tebrik etme, özür dileme gibi kalıp sözlerini kullanabilecekleri uygun durumlardan oluşmaktadır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında Gazi Üniversitesi Türkçe Öğretim Merkezi, Ankara Üniversitesi Türkçe Öğretim Merkezi, İstanbul Üniversitesi Dil Merkezince okutulan Yabancılara Türkçe Öğretim kitaplarının B1-B2 seviye kitapları seçilmiştir. İncelemeler bu kitaplar temelinde yapılmıştır.

Akdeniz Üniversitesi Eğitim Enstitüsü Müdürlüğünden gerekli izinler alındıktan sonra araştırmanın uygulama sürecine başlanmıştır. Uluslararası Antalya Üniversitesi'nde eğitim gören birinci sınıf öğrencilerinden gönüllü olarak çalışmaya katılan 50 öğrenciye Söylem Tamamlama Testi uygulanmıştır. Araştırmacı gözetiminde uygulama yapılacak sınıflara girilmiş ve ders hocasının yardımıyla test hakkında bilgi verilerek nasıl doldurulacağı anlatılmıştır. Bu uygulamanın bir sınav olmadığı ve değerlendirme amacı güdümediği anlatılarak öğrencilerin rahatlaması sağlanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Doküman incelemesiyle elde edilen veriler içerik analiziyle çözümlenmiştir. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirerek, bunları okuyucunun anlayabileceği biçimde organize ederek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu temel amaç çerçevesinde öncelikle analiz birimi olarak ana kategoriler ile alt kategorilerin belirlenip tanımlanması, ardından da analizin yapılacağı bağlam biriminin (sözcük, cümle, paragraf ...) seçilmesi gerekir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 227-241; Balcı, 2009, s. 46-52).

Yabancılar için Türkçe ders kitaplarında (Yeni Hitit B1-B2/C1; Gazi TÖMER B1-B2; İstanbul B1-B2) bir sözvarlığı ögesi olarak yer alan kalıp sözlerin belirlenmesinin amaçlandığı bu çalışmada tespit edilen kalıp sözler işlev, bağlam,

anlam kriterleri dikkate alınarak bir sınıflandırmaya gidilmiştir. Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde kalıp sözlerin sınıflandırılmasıyla ilgili ortak bir karara varılamadığı görülmekle birlikte, Gökdayı (2008)'nin sınıflandırılması kanaatimizce daha ayrıntılı bir sınıflandırma olduğu için çalışmada bu sınıflandırma esas alınmıştır. Gökdayı'nın önerdiği kalıp sözler sınıflandırması şöyledir (2008): Hayırdua ve iyi dilek bildirenler; Küfür, beddua-ilenç bildirenler; Duygusal tepkileri dile getirenler; Ayrılık bildirenler; Batıl inançları bildirenler; Bir istek bildirenler; Konuşanı veya dinleyeni yüceltme bildirenler; Bir isteği kabul veya reddetme bildirenler; Dinleyeni eleştirme, uyarma, tehdit etme bildirenler; Genel bir davranış veya düşünce bildirenler; Töre, gelenek ve kültürel değerleri yansıtanlar; Dini inançları bildirenler; Soru sorup cevap isteyenler; Özür dileme bildirenler; Sembolik olarak ödüllendirme bildirenler.

Yabancılar için Türkçe ders kitaplarının (B1-B2) analizinde bağlam birimi “sözcük” olarak belirlenmiş ve alt kategorilerin her bir sözcükte hem açık hem gizli olarak ne sıklıkla geçtiği saptanmıştır. İçerik çözümlemesi tekniğinin güvenilirliği kodlama işlemine bağlıdır. Belirlenen soruların yorumlarının araştırmacıdan araştırmacıya ya da iki farklı zamanda değişmemesi nesnellığın bir şartı olan güvenilirliği sağlar (Tavşancıl ve Aslan, 2001).

Araştırmada öncelikle içerik çözümlemesinde kullanılan kategoriler tanımlanmış ve bu kategoriler çerçevesinde toplanan veriler ayrıntılı bir biçimde yazılarak sonuçlara nasıl ulaşıldığı bulgular ve yorumlar kısmında açıklanmıştır.

Araştırmanın geçerlilik durumunu sağlayabilmek amacıyla araştırmada kullanılan yabancılar için Türkçe ders kitaplarında (B1-B2) yer alan kalıp sözlerin farklı türlerine ilişkin örnekler doğrudan alıntılanarak verilmiş ve araştırmanın sonuçlarına bunlardan yola çıkılarak ulaşılmıştır. Böylece araştırmanın geçerlik çalışması yapılmıştır. Araştırma verilerinin analizinde frekans ve yüzde kullanılmış ve elde edilen değerler çizelgede sunulmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. Bulgular

Bu bölümde sırasıyla, araştırmanın birinci alt problemlerine ve ikinci problemine yönelik olarak elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

4.1. Araştırmanın Birinci Sorusuna Yönelik Olarak Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

Yabancılara Türkçe Öğretimi ders kitaplarında yer alan kalıp sözlerin özellikleri nelerdir?

- Yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarında (Yeni Hitit B1-B2/C1;İstanbul B1-B2;Gazi TÖMER B1-B2) yer alan kalıp sözlerin tema bağlamında kullanım sıklığı nasıldır?
- Yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarında yer alan kalıp sözler ve geçiş sıklığı nedir?
- Yabancılara Türkçe Öğretimi ders kitaplarındaki kalıp sözlerin tasnifi nasıl yapılabilir?

Araştırmanın birinci alt problemi ve sorularına yönelik elde edilen bulgular ve yorumlar aşağıda ifade edilmiştir.

4.1.1.Yabancılara Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında (Yeni Hitit B1-B2/C1; İstanbul B1-B2; Gazi TÖMER B1-B2) Yer Alan Kalıp Sözlerin Tema Bağlamında Kullanım Sıklığı Nasıldır?

Tablo 1. Yeni Hitit B1Yabancılara Türkçe Eğitimi Ders Kitabında Yer Alan Kalıp Sözlerin Tema Bağlamında Kullanım Sıklığı Nasıldır?

Tema	Metinler	Toplam Kalıp Söz	
Yeni Hitit B1	İş Dünyası	Yeni bir iş bulmalıyım İş yerinde Başarının sırları Biraz hareket	7
	Şimdi Spor Zamanı	Dünden bugüne spor En büyük kim?	-
	Hayaller Gerçek Olsa	Bir dilek tut	
		38	

	Ne yazık ki imkânsız Hayal et olsun	17
Bu Yıl Moda Ne	Modanın dünü, bugünü Vitrinde neler var Bu benim tarzım	1
Eğitim Şart	Ders başlıyor Asla geç değildir Öğrenmenin sınırı yok	6
Estetik ve Yaratıcılık	Sanat hayattır Sanat her yerde Sahnede neler oluyor? Buldum!	1
İcatlar Mucitler	Onlarsız olmuyor İcat edildi ama...	2
Tabiat Ana	Hayvanlar alemi Doğayla iç içe Ne yaptık biz?	4
Sinema Dünyası	Başlıyor!.. Başlıyor!.. Ödüller sahiplerini buluyor Unutulmayanlar	3
İster İnan İster İnanma	Mitoloji Batıl inançlar Gizemli olaylar	-
Bugün Bayram	İyi bayramlar Kutlu olsun Nice yıllara	2
İnsana Dair	Farklılıklara rağmen Kime göre normal? Bana biraz izin ver	20

Yeni Hitit B1 kitabında kalıp sözlerin en çok kullanıldığı temalar İnsana Dair (20), Hayaller Gerçek Olsa (17); kalıp sözlerin en az kullanıldığı temalar Bu Yıl Moda Ne (1), Estetik Yaratıcılık (1) iken; Şimdi Spor Zamanı, İster İnan İster İnanma temalarında kalıp sözlere hiç rastlanmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 2. Yeni Hitit B2-C1 Yabancılara Türkçe Eğitimi Ders Kitabında Yer Alan Kalıp Sözlerin Tema Bağlamında Kullanım Sıklığı Nasıldır?

	Tema	Metinler	Toplam Kalıp Söz
Yeni HititB2-C1	Edebiyat Dünyasından	Okur Yazar Mısınız? Türkçe Yazın Sizin Klasığınız Ne	18

Yaşadıkça	Gençlik Başımında Duman Hayatınızda Kim Var? Eyvah! Yaşlanıyorum! Neden Korkuyorsunuz?	1
Kurtulamadıklarımız	Onsuz Olmaz Takmayın Kafanıza Dünya Mutfakları	2
Dünyaca Ünlü	Dünyanın Dansı Giysiler Paranın Ne Önemi Var?	1
Para... Para... Para...	Lüks Hayat Az Para İle Çok Mutluluk Dil Ve İletişim	3
Dile Gelmek	Bedenimizin Dili Dilin Kemiği Gülümse	1
Hadi Beni Güldür	Mizahın Türkçe Komedi Dünyası Müzik Başucumda	6
Ruhun Gıdası	Çare Müzikte Şarkı Söylemek Lazım Dünyanın Binbir Harikası	2
Yapı Ve Yapım	Taşın Estetiği Saygılı Kentleşme Her An Her Yerde	-
Tele-Vizyon	Bir Dizi Dizi Yarışalım mı? Bizi Biz Yapan Beyin	3
İnsanın Büyük Sırrı	Zeka Küpü Müsünüz? Güç Bende Artık Evrende Yolculuk	2
Uzaydayız	Uzaya Yolculuk Yıldızların Söyledikleri	2

Yeni Hitit B2-C1 kitabında kalıp sözlerin en çok kullanıldığı tema Edebiyat Dünyasında (18); kalıp sözlerin en az kullanıldığı temalar Yaşadıkça (1), Dünyaca Ünlü (1), Dile Gelmek (1) iken; Yapı ve Yapım temasında kalıp sözlere hiç rastlanmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 3. İstanbul B1Yabancılara Türkçe Eğitimi Ders Kitabında Yer Alan Kalıp Sözlerin Tema Bağlamında Kullanım Sıklığı Nasıldır?

Tema	Metinler	Toplam Kalıp Söz
İstanbul B1	Yeni Bir Hayat	13
		Taşınma
		Hava Bedava Su Bedava
		Yeni Bir Şehirde Hayat
		Nasıl Bir Ev Arıyorsunuz?
		Nereye Gideceğiz?
		İçimdeki Türkiyem
		Taşınma Telaşı
		Acil Numaralar
		Türkler Hakkında
		Hayalimizdeki Ev
		İş Bölümü
		Geçmişimiz
		Pazarlık Yapma
		Ev Problemleri
		İstanbul'daki İlk Günümüz
		İş Hayatı
		Başarı Öyküleri
		Meslekler
	İş Hayatındaki Roller	
	Yoğurdun Steve Jobs'u	
	Meslek Seçimi	
	Çalışma Koşulları	
İş Dünyası	Senden Bir Şey Olmaz	7
	İşten Çok Sıkıldım	
	İş İlanı	
	Başarılarımız	
	Hayalimizdeki Meslek	
	Çalışma Hayatımız	
	Hayatımızdaki Küçük Başarılar	
	Meslekler	
	Can Boğazdan Gelir	
	Uzun ve Sağlıklı Yaşa	
Her Şeyin Başı Sağlık	Alternatif Sağlık	
	Sağlığın Anahtarı	
	Yüz Yaşında Hala Dinç	
	Kristal Tedavileri	

	Sağlık İçin Egzersiz	1
	Dünyanın En Yaşlı İnsanı	
	Şifalı Bitkiler	
	Diyetisyende	
	Günlük Tutma	
	Üzüntülerimiz	
	Sporcu ile Röportaj	
	Dünyanın En Yaşlı İnsanı ile	
	Röportaj	
	Hastayım	
	Öğrenme Tarzları	2
	Eğitim Haberleri	
	Her Yaşta Eğitim	
	Herkes Aynı Şekilde mi	
	Öğrenir?	
	Türkçede Farklı Bir Dil	
	Vazgeçmek İçin Çok Erken	
Eğitim Hayatı	Fin Eğitim Sistemi	
	Eğitim Haberleri	
	Okumanın Yaşı Yok	
	Zeka Alanlarımız	
	Çocuk Eğitimi	
	Mektup Yazma	
	Zeka Alanını Bulma	
	Yabancı Dil Eğitimi	
	Üzüntülerimiz	
	İnsan Hayalleriyle Yaşar	
	Son Pişmanlık Fayda Etmez	
	Eğer	
	Keşke Oynayalım mı?	
	Pişmanlıklarınızdan Kurtulun	
	Murphy Kanunları	10
	Keşke	
Hayallerimiz	Şans mı? Şanssızlık mı?	
	Batıl İnançlar	
	Hayallerimiz	
	Pişmanlıklarımız	
	Seçim Vaatleri	
	Varsayalım	
	Hayatımızın Dönüm Noktaları	
	Ne Zaman Yaparsınız?	
	Arkadaşlık	
İnsanlar Konuşa Konuşa	Aile İlişkileri	
	Komşuluk	
	Öğrenci Evi	
	Türk Aile Yapısı	

Komşuluk Ölüyor
Türkiye'deki Arkadaşlarım
Aile Yemeği
Komşularımız
En Yakın Arkadaşımız
Mektup
Ülkeler Arası Komşuluk
Arkadaşlık Yolları
Aile ve Akrabalık İlişkileri
Komşuluk İlişkilerimiz

2

İstanbul B1 kitabında kalıp sözlerin en çok kullanıldığı tema Yeni Bir Hayat (13) iken, kalıp sözlerin en az kullanıldığı temanın Sağlık (1) teması olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4. İstanbul B2 Yabancılara Türkçe Eğitimi Ders Kitabında Yer Alan Kalıp Sözlerin Tema Bağlamında Kullanım Sıklığı Nasıldır?

Tema	Metinler	Toplam Kalıp Söz
İstanbul B2	Leylek Havada! Turizmin Farklı Yüzleri Geldim, Gördüm, Yazdım Bavul Hazırlama Sanatı Turizmde Çek- Yat Yöntemi Meryem Ana Evi Alman Çift Türkiye'ye Bağlandı Konya'da Uzay Turizmi Heyecanı Geldim, Gördüm, Sevdim Seyahat Hazırlıkları Ülkemizde Turizm Gezi Yazısı Seyahat Yeri Turizm Çeşitleri Tatil Planı Teknoloji İletişim Ulaşım	5
	Leyleği Havada Görmek Geçmişten Günümüze	

	Çocukluğumdan Bugüne Teknoloji Günümüzde İletişim Ulaşım Araçları İlk Teknolojik Alet Yaşlılık ve Teknoloji Bir Konu Yedi Soru Teknoloji Olmadan Mucitlere Mektup Ulaşım Aracı Tasarlama Teknolojinin Gelişimi Geçmişten Günümüze İletişim Ulaşım Araçlarının Gelişimi Ruh Halleri ve Karakterler Renkler ve Duygular Duygusal Zeka Kişilik ve Karakter Renklerin İnsan Psikolojisine Etkisi Duygusal Zeka Duygular Anlatamıyorum Klasik Türk Müziği Evleneceğim İnsan Burçlar Mektup Yazma Coğrafyanın Karaktere Etkisi Dört Mevsim Müziğin Etkisi Moda Nedir? Moda Bağımlılığı Kimlik-Sosyal Hayat- Moda İlişkisi Moda Tarihi Üzerine Kalıcı Moda Var mıdır? Dikkat Giysileriniz Konuşuyor! Moda Rüzgarı En Pahalı Alışkanlık: Alışveriş Bağımlılığı Giyim Tarzım Kıyafet Seçimi	17
Bir Yudum İnsan		5
Bana Her Şey Yakışır		6

	Evlilik Modası	
	Sosyal Kimlik ve Moda	
	Marka-Moda İlişkisi	
	Alışveriş Bağımlılığı	
	Ülkelere Göre Giyim	
	Doğa Harikaları	
	Mimari /Sanatsal	
	Harikalar	
	Teknolojik Harikalar	
	Peri Bacaları	
	Taç Mahal	
	İlginç İcatlar	
	Mısır	2
Harikalar	Piramitleri'nin Sırrı	
Diyarı	Kırık, Gizli ve Derin Bir	
	Aşk Hikayesi	
	Çocuk Müzesi	
	Sunum Hazırlama	
	İstanbul'da Bir Tur	
	İcat Tasarlama	
	Özetleme	
	Sunum Yapma	
	Teknoloji Bağımlılığı	
	Doğru Bilinen Yanlışlar	18
	Dahası da Var	
	Bunları Biliyor	
	musunuz?	
	Evlilikle İlgili Doğru	
	Bilinen Yanlışlar	
	Başarabilmek	
	Bunları Biliyor	
	musunuz?	
	Karagöz ve Hacivat	
	Seyyar Satıcı	
	Pratik Çözümler	
	Dil Yanlışları	
	Reklam Metni Yazma	
	Bilmediklerimiz	
	Yanlış Anlaşılmalarda	
	Çok Yönlü Sanatçılar	
	Atasözü Açıklama	

İstanbul B2 kitabında kalıp sözlerin en çok kullanıldığı tema Geçmişten Günümüze (17), Şaşıtm kaldım (18) iken, kalıp sözlerin en az kullanıldığı temanın Harikalar Diyarı (2) olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 5. Gazi Tömer B1 Yabancılara Türkçe Eğitimi Ders Kitabında Yer Alan Kalıp Sözlerin Tema Bağlamında Kullanım Sıklığı Nasıldır?

	Tema	Metinler	Toplam Kalıp Söz	
Gazi Tömer B1	Göründüğü Gibi Değil	Ünlü Olmak Çok Kolay (!)	15	
		Sanal Alem		
	Hayatı Okuyoruz	Kitabın Hikayesi		
		Batıl İnanç		
		Stresle Baş Etmenin Yolları		
		Yeteneklerini Keşfet!		
	Bir Bilene Danışalım	Bir Kilimi Okumak!		11
		Ekonomi Gündemi		
		Bir Başarı Öyküsü		
	Geçmişten Geleceğe!	Kahve ve Kitap		7
Korku Yolu				
Dünyamız Tehdit Altında				
Yunus Emre'ye Mektup				
Şikâyetim Var!				
Hikâyeler ve Hayatımız	Eleman Aranıyor	23		
	Hayatım Tiyatro			
	Zümrüdüanka Kuşu			
	Tuz Masalı			
	Narkissos ya da Nergis			
	Bilim Kurgunun Kıyılarında: Fahrenheit 451	6		

Gazi Tömer B1 kitabında kalıp sözlerin en çok kullanıldığı tema Geçmişten Geleceğe! (23) iken, kalıp sözlerin en az kullanıldığı temanın Hikâyeler ve Hayatımız (6) olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 6. Gazi Tömer B2 Yabancılara Türkçe Eğitimi Ders Kitabında Yer Alan Kalıp Sözlerin Tema Bağlamında Kullanım Sıklığı Nasıldır?

	Tema	Metinler	Toplam Kalıp Söz
Gazi Tömer B2	Uzmanına Sor	Güzel Sanatlar Faydalı ve Zararlı:	15

	GDO/Faydasıyla zararıyla GDO	
	Arkeoloji	
	Üstün Zekalıların Eğitimi	
	Doğru Mesleği Seçmek	
Ne Yapmalı?	Yeni Bir Başlangıç	
	İletişim Kurmak	11
	Derinlerin Hakimi	
	Ankara'da Kültür Sanat	
Kültür Sanat	Söyleşi: Sanat Durağı	
	Her Yazar Kendini mi Yazar?	7
	Nuri Bilge Ceylan: Bir Doğa	
	Fotoğrafçısı	
	Bilime Adanmış Bir Ömür	
Bilimden	Eskici	
Dünyamıza	Karagöz ve Hacivat	6
	Don Kişot ve Yardımcısı	
	Depremle Yaşamak	
	Işıkla Yazı Yazan Sanatçı	
Sanattan Bilime	Simülasyon ve Tıp	7
	Elektronik Eşyaların Ömrü Ne	
	Kadar	

Gazi Tömer B2 kitabında kalıp sözlerin en çok kullanıldığı tema Uzmanına Sor (15) iken, kalıp sözlerin en az kullanıldığı temanın Bilimden Dünyamıza teması olduğu tespit edilmiştir.

4.1.2. Yabancılara Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında (Yeni Hitit B1-B2/C1;İstanbul B1-B2;Gazi TÖMERB1-B2) Yer Alan Kalıp Sözler ve Geçiş Sıklığı Nedir?

Yabancılar için Türkçe ders kitaplarında(Yeni Hitit B1-B2/C1;İstanbul B1-B2;Gazi B1-B2)tespit edilen kalıp sözler belirtilmiş ve bu sözlerin metinde kullanıldığı cümle gösterilmiştir. Kalıp sözlerin ders kitaplarında kullanım sıklıkları tabloda ifade edilmiştir.

Yeni Hitit B1-B2/C1 Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabındaki Kalıp Sözler

İncelenen Yeni Hitit B1 (2013) Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabında 42 tane kalıp söz tespit edilmiştir. Bunlar şöyle örneklendirilebilir:

Ne yazık ki

-Ne yazık ki günümüzde işsizlik, en önemli sorunlardan biridir. (s. 7)

-Ne yazık ki çağımızda insan doğanın önemini unuttu ve onu görülmemiş bir hızla yok ediyor. (s. 98)

-Ne yazık ki küresel ısınmanın kontrol edilmesi ve çözülmesi hiç basit değil. (s. 101)

Mesela

-Mesela bu sabah... (s. 10)

-Ülkenin diğer ucundaki birine mesela. (s. 81)

Rica etmek

-Sakin bir şekilde garsondan rica ettim. (s.10)

Lütfen!

-Günün kahvesinden lütfen! (s. 10)

-Tabii, telefon numaranızı alabilir miyim lütfen? (s. 161)

-“Olur mu canım” diye dalga geçtiler. (s.10)

Dikkat et!

-Dikkat edin siz de bir işkolik olabilirsiniz. (s.12)

Dua etmek

-Hep, son nefesime kadar setlerde olmak için dua ederim. (s. 16)

Tebrik etmek

-Sahada takımımızın futbolcuları kucaklaşarak birbirlerini tebrik ederken bazı seyirciler de sahaya inerek futbolcuları kutladı. (s. 26)

Merhaba

-Ceren merhaba.(s. 32)

-Merhaba Ceren. Hoş geldin. Geçmiş olsun. (s. 32)

-Merhaba. (s. 32)

-Merhaba sinemaseverler. (s. 113)

-Her ‘Merhaba’ yeni bir yaşam başlatır. (s. 140)

-Merhaba Mehmet Bey, öncelikle size “Geçmiş olsun” diyoruz. (s.165)

-Merhaba. (s. 171)

Geçmiş olsun

-Geçmiş olsun. (s. 32)

-Merhaba Ceren. Hoş geldin. Geçmiş olsun. (s. 32)

-Merhaba Burcu. Geçmiş olsun. (s. 32)

-Merhaba Mehmet Bey, öncelikle size “Geçmiş olsun” diyoruz. (s. 165)

Hoş geldiniz

-Merhaba Ceren. Hoş geldin. Geçmiş olsun. (s. 32)

Sağ ol

-Sağ ol Arda. (s. 32)

-Sağ ol canım. (s. 32)

Aman

-Aman Meral, sen de nelerden mutlu oluyorsun. (s. 36)

-Aman neyse...Bırakın Ayşen’i de yarın iş var, siz onu düşünün. (s. 36)

Tamam

-TamamMeralciğim, oturalım biraz. (s. 36)

-Tamam notunuzu aldım. (s. 171)

Kusura bakma

-“Kusura bakma ev bugün dağınık biraz” derler.

Aferin

-Hiç unutmam, babam , “Aferin oğlum. Başarısız olman o kadar da önemli değil. Çalışırsan zayıf notlarını düzeltirsin. Önemli olan bize yalan söylememen.” dedi. (s.57)

Yok canım

-Yok canım, küçük yerlerde okul birincisi olmak kolaydır. (s. 61)

Günaydın

-Genç adama biraz daha yaklaşıp seslenmiş: “Günaydın! Ne yapıyorsun böyle?” (s. 100)

Böyle gelmiş böyle gider

- Böyle gelmişse böyle gider deme. (s. 101)

İyi seyirler!

-Şimdiden iyi seyirler! (s. 113)

Hoşça kal

-Hoşça kal. Görüşürüz. (s. 159)

Güle güle

-Güle güle. (s. 159)

İyi günler

- Salsa organizasyon, iyi günler. (s. 171)
- Teşekkür ederim, iyi günler. (s. 171)

Teşekkür ederim

- Teşekkür ederim, iyi günler. (s. 171)

Teşekkürler

- Teşekkürler, iyi çalışmalar. (s. 171)

İncelenen Yeni Hitit B2-C1 (2012) Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabında 31 tane kalıp söz tespit edilmiştir. Bunlar şöyle örneklendirilebilir:

Ulan be

- Babam, her sözün başında “Ulan, ulan be, vay anasını” diye konuşur. (s. 12)
- Fatoş’un babamı taklit ederek “ Ulan be...” “vay anasını!” gibi sözler söylemesine bizim evde herkes bayılıyor. (s. 12)
- Alman ikide bir “Ulan Kenan Bey” dedikçe üyeler kıs kıs gülüyormuş. (s.12)

Vay anasını

- Babam, her sözün başında “Ulan, ulan be, vay anasını” diye konuşur. (s.12)
- Fatoş’un babamı taklit ederek “ Ulan be...” “vay anasını!” gibi sözler söylemesine bizim evde herkes bayılıyor. (s.12)

Büyümüş de küçülmüş

- Onu çok sevimli bulanlar, “Sanki büyümüş de küçülmüş.” diyorlar. (s.12)

Ağızına biber sürmek

- Annenin Metin’e sık sık “ağızına biber doldururum” dediğini yazmışsın. (s.12)
- “Şimdi ağızına biber doldururum” diye bağırdı. (s.12)
- Annem baktı ki sonu gelmeyecek, kaşlarını çatıp “Sus bakayım, şimdi ağızına biber doldururum! diye bağırdı. (s.12)

Efendim

- Babam, “Efendim”, dedi, “Anneleri çocuklarımızı hiç sokağa bırakmaz. O yüzden terbiyeleri bozulmuyor.” (s.12)
- “Çok doğru efendim” (s.12)
- Durumu kurtarmak için sesini yumuşatarak “Efendim kızım” dedi. (s.12)

Maşallah

- “Göz değmesin maşallah çok terbiyeli kızınız var.” (s.12)
- Sizinki yine iyi maşallah.(s.12)

Esen kalın

- Esen kalman dileğiyle mektubuma son veriyorum. (s.12)

Merhaba

- “Merhaba, beyaz gemi!” diyecek gemiye. (s. 14)
- O zaman gemici olan babasına “ Merhaba baba” diyecek. (s. 14)

Maalesef

- Bizi birbirimize bağlayan şey en sonunda maalesef bizi ayırıyor... (s. 22)
- Maalesef hayır. (s. 77)

Örneğin

- Örneğin tutkulu aşk, fedakarlıkla gelişen aşk ve gelip geçici aşk. (s. 34)
- Örneğin Sean Connery ve “Cesur Yürek” filminde Mel Gibson ile Axl Rose... (s. 52)
- Örneğin, demli bir çay ve simit ya da köpüklü bir ayran... (s. 56)
- Örneğin Tolstoy “Para esaretin yeni şeklidir.” ,Schopenhauer “Dünyanın en yoksul insanın, paradan başka hiçbir şeyi yoktur.” sözleriyle paraya değer vermediklerini göstermişlerdir. (s. 58)
- Örneğin Renault’a Reno denmesi gerektiğini geçen yıl öğrenebildim nihayet. (s. 84)
- Örneğin Lazlarda kimi şarkılar çalışma sırasında ortak heyecan ve ritim sağlamak için söylenir. (s. 96)
- Örneğin, “New York Müzik Terapi Rahatlama Projesi” bunlardan biri. (s. 96)
- Örneğin, iş yaşamında değiştirmek istenen çekingenlik, karamsarlık gibi özellikler, NLP uygulamaları ile yerini girişimcilik ve liderlik gibi özelliklere bırakıyor. (s. 134)

Günaydın

- Sabahları onunla asansörde karşılaşınca, genç adam, ‘günaydın’ deyince, genç kızın dizlerinin bağı çözülür, hatta belki de bayılacak gibi olur. (s. 34)

Mesela

- Mesela “Nantes” yazar “Nant” okurlar. (s. 84)

-Hani, överiz karşımızdakini “çok zekisin” falan diye ama mesela zeki olduğu için ekstradan sevilen, ekstradan para verilen, “Çoluğumuz çocuğumuz zeki olsun.” diye evlenen, bu yüzden tercih edilen? (s. 132)

-Mesela, astronotların şişmiş yüzleri ve göz halkaları... (s. 144)

Ne haliniz varsa görün

-Sizinle tartışmak anlamsız. Ne haliniz varsa görün. Bir gün anlayacaksınız haklı olduğumuzu. (s. 153)

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabındaki Kalıp Sözler

İncelenen İstanbul B1 (2015) Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabında 31 tane kalıp söz tespit edilmiştir. Bunlar şöyle örneklendirilebilir:

Merhaba

-Merhaba, ben Gamze. (s. 9)

-Merhaba Gamze Hanım, “Yeni Bir Hayat” emlak ofisine hoş geldiniz. (s. 9)

-Merhaba Özlem, nasılsın? (s. 35)

-Her neyse şimdi geçmişe “hoşça kal” yarınlara “merhaba” deme zamanı! (s. 74)

-Herkes Merhaba! (s. 89)

Hoş geldiniz

-Merhaba Gamze Hanım, “Yeni Bir Hayat” emlak ofisine hoş geldiniz. (s. 9)

-Hoş geldin, Nadia. (s.15)

Olur

-Olur. Peki, elektrik ve suya nasıl abone olacaksın? (s. 12)

Görüşmek üzere

-Yarın görüşmek üzere. (s. 12)

-Görüşmek üzere. (s. 12)

-Peki sonra görüşürüz. (s. 73)

-Peki ben çıkıyorum görüşürüz. (s. 73)

Mesela

-Mesela yeni bir palto alınca eski paltonuzu ya atın ya da başka insanlara verin. (s. 11)

- Mesela evde acil bir durum oluyor. (s. 15)
- Yazı büyüse, keşkeler çoğalsa, çocuklar gibi oynasak mesela... (s. 70)
- Keşke ben daha genç olsam, on yedi mesela... (s. 70)
- Mesela uzak doğu ülkelerindeki insanlara göre doğudaki tüm canlılar iyi ya da kötü şans getirir. (s. 81)
- Mesela sağ gözünüz seyrirse iyi bir haber, sol gözünüz seyrirse kötü bir haber alacaksınız demektir. (s. 81)

Nasılsın?

- Hoş geldin, Nadia. Nasılsın? (s. 15)
- Merhaba Özlem, nasılsın? (s. 35)

Tamam

- Tamam, ben de odamdayım. (s. 15)
- Tamam. (s. 73)

Hayırdır

- Hayırdır, ne oldu? (s. 35)

Maalesef

- Maalesef hayır. (s. 35)
- Maalesef saat üçe kadar bitmesi lazım. (s. 73)

Örneğin

- Örneğin, kırmızı taşlar hem enerji hem sakinlik verir. (s. 48)
- Örneğin “Bugüne kadar hiçbir işte neden başarılı olamadım?” (s. 63)
- Örneğin eve arı girerse misafir gelecek demektir. (s. 81)

Aferin

- “Aferin örnek oluyorsun.” dedi. (s. 65)

Hoşça kal

- Her neyse şimdi geçmişe “hoşça kal” yarınlara “merhaba” deme zamanı! (s. 74)

Teşekkür etmek

- İade ederken de hem teşekkür eder hem de içine bir kazan koyar. (s. 97)

İncelenen İstanbul B2 (2015) Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabının 61 tane kalıp söz tespit edilmiştir. Bunlar şöyle örneklendirilebilir:

Buyurun

-Buyurun beraber görelim. (s. 8)

Örneğin

-Örneğin kaç kere akşam yemeğine çıkacaksınız? (s. 8)

-Örneğin, ünlü basketbolcu Shaq, basketbolu bıraktığını basın toplantısı yerine Twitter'dan duyurmuştur. (s. 30)

Yolunuz açık olsun

-Yolunuz açık olsun. (s. 13)

İyi yolculuklar

-Şimdiden iyi yolculuklar. (s. 16)

Hayırdır?

-Evet, gittim. Hayırdır? (s. 109)

Tamam

-Tamam, mutlaka getireceğim merak etme. (s. 18)

Merhaba

-Herkes merhaba... (s. 28)

-Merhaba, isminizi öğrenebilir miyiz? (s. 28)

-Merhaba. Adım Dilek. (s. 28)

-Adım Melek, merhaba. (s. 28)

-Merhaba, benim ismim Emre. (s. 28)

-Merhaba teyzeciğim isminizi öğrenebilir miyim?(s. 28)

-Merhaba oğlum. (s. 28)

-Merhaba, benim adım Aylin. (s. 69)

-Merhaba, benim adım Ece. (s. 69)

-Merhaba, ben Binnur.(s. 69)

-Merhaba ben Eray. (s. 69)

-Merhaba. Benim adım Figen. (s. 69)

-Hayat radyosundan herkese merhabalar... (s. 103)

Teşekkür etmek

-Teşekkür ederim ve yanımızda torunuyla birlikte bir bayan var. (s. 28)

-Size çok teşekkür ediyorum. (s. 103)

-Beni bu programa davet ettiğiniz için ben teşekkür ediyorum. (s. 103)

Teşekkürler

-Teşekkürler. (s. 28)

-Çok teşekkürler. (s. 28)

-Peki çok teşekkürler. (s. 28)

Esen kalın

-Esen kalın. (s. 28)

İyi akşamlar

-Herkes iyi akşamlar. (s. 38)

Hoş geldiniz

-“Bir Konu Yedi Soru” yarışmasına hoş geldiniz. (s. 38)

-Siz de hoş geldiniz Özgür Bey. (s. 38)

-Evet efendim, toplantımıza hoş geldiniz. (s. 47)

-Hoş geldiniz Elif Hanım. (s. 103)

Hoş bulduk

-Hoş bulduk. (s. 38)

-Hoş bulduk... (s. 103)

Tebrik etmek

-Tebrik ederim Özgür Bey doğru cevap. (s. 38)

Eyvah!

-Eyvah! Yemeği ocakta unuttum. (s. 47)

Maalesef

-Hayır, maalesef bilinmiyor. (s. 77)

Mesela

-Mesela bir elinizle kitaplarınızı diğer elinizle çantanızı tutuyorsunuz. (s. 83)

-Mesela, ateşi ilk biz bulsaydık önce mangal yapardık. (s. 99)

-Bakın mesela, şu vatandaşın sakalı uzamış. (s. 99)

Ne yazık ki

-İnsanlara hep iyi davrandı; ne yazık ki kendisi kimseden bir iyilik görmedi. (s. 90)

-Ne yazık ki bugün de programımızın sonuna geldik. (s. 103)

Uğurlar olsun

-Uğurlar olsun Karagöz'üm! (s. 94)

Neyse

-Neyse, senin hakkında iyi haberler duydum. (s. 94)

Memnun oldum

-Çok memnun oldum. (s. 94)

-Maymun değil, memnun oldum. (s. 94)

Lütfen

-Evet, evet, bakınız, lütfen saatlerinize bakınız, yalnız 17 saniyede tamam bu iş. (s. 99)

-Lütfen, sakın olunuz. (s. 99)

Görüşmek üzere

-Başka bir programda görüşmek üzere.(s. 103)

-Görüşmek üzere. (s. 103)

Allah! Allah!

-Allah! Allah! Ne kadar da ilginç.(s. 104)

-Allah Allah, bir lafı da doğru anlasan olmaz mı? (s. 94)

Bak sen!

-Bak sen! Ne kadar garip! (s. 104)

Daha neler!

-Daha neler! Ben neden beceremiyorum. (s. 105)

Hadi ya!

-Hadi ya! Nasıl yemek yiyorlar ki! (s. 105)

Hadi canım sen de!

-Hadi canım sen de! Buna inanmak çok zor. (s. 105)

Hadi oradan!

-Hadi oradan! Bu nasıl olabilir ki! (s. 105)

Vallaha mı!

-Vallaha mı! Haydi deneyelim. (s. 105)

Yok artık!

-Yok artık! Bu çok fazla! (s. 105)

Yok canım!

-Yok canım! Hiç sanmıyorum! (s. 105)

Selam

-Selam. Benim adım Eda. (s. 69)

Gazi TÖMER Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabındaki Kalıp Sözler

İncelenen Gazi TÖMER Yabancılar İçin Türkçe B1 (2014) Ders Kitabında 55 tane kalıp söz tespit edilmiştir. Bunlar şöyle örneklendirilebilir:

Örneğin

-Örneğin hayatta önemsiz gibi görünen günlük gereksinimlerimiz, siz ünlü olunca özleyeceğimiz bir durum haline gelebilir. (s. 4)

-Örneğin, maddi ve manevi değerler, gelenek ve görenekler, farklı yaşam biçimleri yüzyıllar boyunca kilim motiflerindeki çeşitli figürlerle sergilenmiştir. (s. 30)

-Örneğin Karadeniz’de her yıl yapılan tahta araba yarışlarından Formulaz’ı listeme dahil ederim. (s. 52)

Maalesef

-Maalesef ben pek beğenmedim. (s. 4)

Teşekkür etmek

-Çok teşekkür ederim. (s. 5)

-Teşekkür ederim. (s. 5)

-Teşekkür ederim. (s. 14)

-Beni seçtiğiniz için teşekkür ederim. (s. 27)

-İlginiz için çok teşekkür ederim. (s. 66)

-Öncelikle otelimizi tercih ettiğiniz için size ve ailenize teşekkür ederiz. (s. 64)

-İlginiz için teşekkür eder, yaşattığımız olumsuzluklar için de çok özür dileriz. (s. 64)

-Teşekkür ederim Lütfi Bey. (s. 67)

Merhaba

-Merhaba Yuliya. (s. 7)

-Merhaba. (s. 10)

-Merhaba, Işık. (s. 24)

-Merhaba, Nazlı. S. 24)

-Merhaba Tuğba. S. 79)

Görüşürüz

-Görüşürüz. (s. 7)

Hoşça kal

-Şimdilik hoşça kal. (s. 10)

Tamam

-Aaa, tamam şimdi anladım. (s. 14)

-Tamam, adres bilgilerinizi alayım. (s. 69)

-Tamam, sen hiç telaşlanma. (s. 73)

Buyurun

-Buyurun imzaladım. (s. 14)

-Buyurun. (s. 66)

-İyi günler Yaşar Bey, buyurun. (s. 69)

Sağ olun

-Sağ olun. Yeni kitabınızı dört gözle bekliyorum. (s. 14)

-Böyle bir zamanda yanımda olduğun için sağ ol. (s.73)

Teşekkürler

-Teşekkürler. (s. 14)

-Teşekkürler arkadaşlar. (s. 36)

Lütfen!

-Evet, lütfen! (s. 32)

-Tek arabanın bile zorlukla ilerlediği yolda trafiğin çift yönlü olduğunu da düşünün lütfen! (s. 50)

Rica etmek

-O zaman, ben bir tane yuvarlak turuncu akik kolye, bir tane de üçgen ametist taşlı kolye rica ediyorum. (s. 32)

-Rica ederim. (s. 66)

-Rica ettim ama kabul etmediler. (s. 88)

Ne yazık ki

-Ne yazık ki param yetmiyor. (s. 36)

-Ne yazık ki Şu anda yapılacak bir Şey yok. (s. 38)

-Ne yazık ki artık aldığımız her nefesle zehirli gazlar soluyoruz. (s. 54)

Mesela

-Mesela ben kira, yol, mutfak ve ısınma masraflarını bir kenara ayırdıktan sonra elimde kalan paraya göre hareket ediyorum. (s. 36)

Geçmiş olsun

-Öncelikle geçmiş olsun. (s. 38)

Hayırlı olsun

-Aslında sen kararını vermişsin. Hayırlı olsun. (s.43)

-Annesi de hayırlı, uğurlu olsun oğlum dedi. (s. 63)

Rahmetle anmak

-Seni hep sevgiyle ve rahmetle anacağız. (s. 60)

Ellerine sağlık

-Erdem su breğini görünce çok sevindi ve ‘‘Anacığım ellerine sağlık.’’ dedi. (s. 63)

Özür dilemek

-İlginiz için teşekkür eder, yaşattığımız olumsuzluklar için de çok özür dileriz. (s. 64)

-Özür dilerim. Geldiğini fark etmedim. (s. 79)

İyi akşamlar

-Őkr Bey, iyi akşamlar. (s. 67)

-İyi akşamlar. (s. 67)

İyi günler

-İyi günler Güven Bey. (s.69)

-İyi günler Yaşar Bey, buyurun. (s. 69)

Tebrik etmek

-Seni Şimdiden tebrik ederim. (s. 10)

-İnanamıyorum. Bu harika bir haber. Tebrik ederim. (s. 73)

Sağ ol

-Sağ ol, öyle mutluyum ki! (s. 73)

Allah rızası için

-Allah rızası için bir sadaka, der. (s. 74)

Allah versin

-Allah versin, der. (s. 74)

Bir varmış bir yokmuş

-Bir varmış bir yokmuş... (s. 82)

Evvel zaman içinde

-Evvel zaman içinde Gök Dağı'nın eteğinde bir karı koca yaşarmış. (s. 84)

İncelenen Gazi Tömer Yabancılar İçin Türkçe B2 (2014) ders kitabında 44 tane kalıp söz tespit edilmiştir. Bunlar şöyle örneklendirilebilir:

Örneğin

-Örneğin Süleymaniye, Selimiye gibi muhteşem camileri inşa eden Mimar Sinan; 16. Yüzyıl Klasik Türk şiirinin en büyük ustalarından, Leyla ile Mecnun mesnevisinin şairi Fuzuli; 17. yüzyılda Segah Bayram Tekbiri'ni besteleyen büyük bestekar İtri... (s. 6)

-Ama yazılı bir belge yoksa, örneğin binlerce yıl öncesinden kaldığı tahmin edilen bir eşyanın yapım tarihini belirlemek çok zordur. (s. 14)

-Örneğin bir ağaç kesilince, artık yeni karbon 14 atomları alamaz ve var olan radyoaktif karbon atomları da belli bir hızla yok olmaya başlar. (s. 14)

-Örneğin haziran başında başlayan depremlerin, dünyanın dört bir yanını salladığı ortaya çıktı. (s. 90)

Hoş geldiniz

-Hoş geldiniz Sayın Şen. (s. 8)

-Eğitim Bilimleri Profesörü Sayın Ayhan Karahan, programımıza hoş geldiniz! (s. 20)

-Hoş geldiniz. (s. 97)

Hoş bulduk

-Hoş bulduk. (s. 8)

-Hoş bulduk! (s. 20)

-Hoş bulduk efendim. (s. 97)

Nasılsınız?

-Nasılsınız? (s. 8)

Teşekkür etmek

- Teşekkür ederim, iyiyim. (s. 8)
- Sayın Şen, verdiğiniz bilgiler için çok teşekkür ediyoruz. (s. 8)
- Ben de teşekkür ederim. (s. 8)
- Verdiğiniz bilgiler için çok teşekkür ederim, Sayın Karahan. (s. 20)
- Verdiğiniz bilgiler için teşekkür ediyoruz. (s. 24)
- Çok teşekkür ederiz. (s. 24)
- Teşekkür ederim. (s. 24)
- Çok teşekkür ederiz sayın Aydın. (s. 24)
- Bize vakit ayırdığınız için okurlarımız adına çok teşekkür ediyorum. (s. 48)
- Bana böyle bir fırsat sunduğunuz için, size gazetenize ve ilgi gösteren herkese teşekkür ederim. (s. 48)
- Verdiğiniz bilgiler için çok teşekkür ederim. (s. 97)
- Böyle bir konuyu gündeme getirdiğiniz için ben çok teşekkür ederim. (s. 97)

Mesela

- Mesela Mısır piramitleri o günün şartlarında nasıl yapılmıştı? (s. 14)
- Mesela asırlar önce Osmanlı Devleti, üstün yetenekli öğrenciler için özel bir eğitim sistemi geliştirmiştir. (s. 18)

Maalesef

- Maalesef bir tek ben kazanamadım. (s. 21)
- Uzun süre kalamayacağım maalesef. (s. 48)
- Savaşlardan maalesef en çok siviller etkileniyor. (s. 50)
- Evet, maalesef. (s. 56)
- Maalesef halkımız organ nakli konusunda yeteri kadar bilgi sahibi değil. (s. 97)

Merhaba

- Merhaba değerli öğrenciler. (s. 24)
- Herkes merhaba. (s. 24)
- Merhaba sevgili arkadaşlar. (s. 24)

Buyurun

- Buyurun Sayın Tekin. (s. 24)
- Buyurun Sayın Erçetin. (s. 24)
- Buyurun hocam. (s. 24)

Tabiri caizse

-Tabiri caizse işe biraz daha duygusal yaklaşmaktadırlar. (s. 33)

Vay be

-Vay be! İnsanlar uzaya çıkıyor. (s. 46)

Yolunuz açık olsun

-O halde yolunuz açık olsun demek isteriz. (s. 48)

Hayırdır

-Hayırdır Karagöz'üm, neden bağıryorsun? (s. 76)

Tüh tüh!

-Tüh tüh nereyi kar almış, yollar da kapanmış mı? (s. 76)

Ah be!

-Ah be Karagöz'üm bir şeyi de doğru anla! (s. 76)

Lütfen

-“Ben yel değirmenlerinden başka bir şey göremiyorum, onlarla savaşmak büyük bir saçmalık, lütfen aklınızı başınıza toplayın.” (s. 81)

Sağ ol

-Bunu bilmiyordum uyardığın için sağ ol. (s. 102)

Yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarında (Yeni Hitit B1-B2/C1;İstanbul B1-B2;Gazi TÖMER B1-B2) tespit edilen 292 kalıp sözün metinlerdeki geçiş sıklığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 7. Kalıp Sözlerin Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarındaki Geçiş Sıklığı

Kalıp Sözler	Yeni Hitit		İstanbul		Gazi		Toplam (f)
	B1	B2-C1	B1	B2	B1	B2	
Ne yazık ki	3	-	-	2	3	-	8
Mesela	2	3	6	3	1	2	17
Rica etmek	1	-	-	-	3	-	4
Lütfen!	2	-	-	2	2	1	7
Olur mu canım!	1	-	-	-	-	-	1

Dikkat et!	1	-	-	-	-	-	1
Dua etmek	1	-	-	-	-	-	1
Tebrik etmek	1	-	-	1	2	-	4
Merhaba	7	2	5	13	5	3	34
Geçmiş olsun	4	-	2	-	1	-	7
Hoş geldiniz	1	-	-	4	-	3	8
Sağ ol	2	-	-	-	1	1	3
Aman!	2	-	-	-	-	-	2
Tamam	2	-	2	1	3	-	8
Aferin	1	-	1	-	-	-	2
Yok canım	1	-	-	-	-	-	1
Günaydın	1	1	-	-	-	-	2
Böyle gelmiş böyle gider	1	-	-	-	-	-	1
İyi seyirler	1	-	-	-	-	-	1
Hoşça kal	1	-	1	-	1	-	3
Güle güle	1	-	-	-	-	-	1
İyi günler	2	-	-	-	-	-	2
Teşekkür etmek	1	-	1	3	7	12	24
Teşekkürler	1	-	-	3	2	-	6
Ulan be	-	3	-	-	-	-	3
Vay anasını	-	2	-	-	-	-	2
Büyümüş de küçülmüş	-	1	-	-	-	-	1
Ağzına biber sürmek	-	3	-	-	-	-	3
Efendim	-	3	-	-	-	-	3
Maşallah	-	2	-	-	-	-	2
Esen kalın	-	1	-	1	-	-	2
Maalesef	-	2	2	1	1	5	11

Örneğin	-	8	3	2	3	4	20
Ne haliniz varsa görün	-	1	-	-	-	-	1
Olur	-	-	1	-	-	-	1
Görüşmek üzere	-	-	2	2	-	-	4
Görüşürüz	-	-	2	-	1	-	3
Nasılsın?	-	-	2	-	-	-	2
Hayırdır?	-	-	1	1	-	1	3
Buyurun	-	-	-	1	3	3	7
Yolunuz açık olsun	-	-	-	1	-	1	2
İyi yolculuklar	-	-	-	1	-	-	1
İyi akşamlar	-	-	-	1	-	-	1
Hoş bulduk	-	-	-	2	-	3	5
Eyvah!	-	-	-	1	-	-	1
Uğurlar olsun	-	-	-	1	-	-	1
Neyse	-	-	-	1	-	-	1
Memnun oldum	-	-	-	2	-	-	2
Allah! Allah!	-	-	-	2	-	-	2
Bak sen!	-	-	-	1	-	-	1
Daha neler!	-	-	-	1	-	-	1
Hadi ya!	-	-	-	1	-	-	1
Hadi canım sende!	-	-	-	1	-	-	1
Hadi oradan!	-	-	-	1	-	-	1
Vallaha mı?	-	-	-	1	-	-	1
Yok artık!	-	-	-	1	-	-	1
Yok canım!	-	-	-	1	-	-	1
Selam	-	-	-	1	-	-	1
Hayırlı olsun	-	-	-	-	2	-	2
Rahmetle anmak	-	-	-	-	1	-	1
Ellerine sağlık	-	-	-	-	1	-	1
Özür dilemek	-	-	-	-	2	-	2

İyi günler	-	-	-	-	2	-	2
İyi akşamlar	-	-	-	-	2	-	2
Allah rızası için	-	-	-	-	1	-	1
Allah versin	-	-	-	-	1	-	1
Bir varmış bir yokmuş	-	-	-	-	1	-	1
Evvel zaman içinde	-	-	-	-	1	-	1
Tabiri caizse	-	-	-	-	-	1	1
Vay be	-	-	-	-	-	1	1
Tüh tüh!	-	-	-	-	-	1	1
Ah be!	-	-	-	-	-	1	
Sağ olun	-	-	-	-	2	-	2
Nasılsınız?	-	-	-	-	-	1	1
Kusura bakma	1	-	-	-	-	-	1
Toplam	42	31	31	61	55	44	264

Yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarında (Yeni Hitit B1-B2/C1;İstanbul B1-B2;Gazi TÖMER B1-B2) en fazla tekrar edilen kalıp sözler; merhaba (35), teşekkür etmek (24), örneğin (20), mesela (17), maalesef (11), ne yazık ki (8), hoş geldiniz (8), lütfen (7), geçmiş olsun (7), buyurun (7) kalıp sözleridir. Kitaplarda ortak kullanılanlar ise merhaba, mesela ve örneğin kalıp sözleridir.

4.1.3. Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarındaki Kalıp Sözlerin Tasnifi Nasıl Yapılabilir?

Yabancılar için Türkçe ders kitaplarındaki kalıp sözler tasnif edilmeden önce daha önceki araştırmalarda yapılan tasnifler incelenmiş ve daha sonra yabancılar için Türkçe ders kitaplarındaki kalıp sözler sınıflandırılmıştır.

Kalıp sözleri atasözü, deyim ve ikilemelerden ayırt etmek amacıyla anlamdan yararlanmaya çalışırken, tek tek her bir birimin anlamını uzun uzadıya irdelemek, bu birimlerin sayısının çokluğu nedeniyle pek mümkün görünmemektedir. Bu nedenle, bu birimlerin dahil oldukları ortak kavram alanlarının belirlenmesi, araştırmanın

amacı açısından daha yararlı olabilir (Gökdayı, 2008). Bundan dolayı, araştırmada tespit edilen kalıp sözler işlev, bağlam, anlam kriterleri dikkate alınarak bir sınıflandırmaya gidilmiştir. Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde kalıp sözlerin sınıflandırılmasıyla ilgili ortak bir karara varılamadığı görülmekle birlikte, Gökdayı (2008)'nin sınıflandırılması kanaatimizce daha ayrıntılı bir sınıflandırma olduğu için tezimizde bu sınıflandırmayı esas aldık. Gökdayı'nın önerdiği kalıp sözler sınıflandırması şöyledir (2008):

1. Hayırdüa ve iyi dilek bildirenler: Güle güle oturun, Allah razı olsun, Mutlu yıllar...
2. Küfür, beddua-ilenç bildirenler: Allah cezasını versin, Allah kahretsin...
3. Duygusal tepkileri dile getirenler (Korku, sevinç, şaşkınlık, acıma, çağrı, buyruk, yasaklama, vb.): Allah aşkına, Aklına şaşayım, Allah çarpsın...
4. Selamlaşma bildirenler: Günaydın, İyi akşamlar, Selamünaleyküm, İyi günler, Merhaba...
5. Ayrılık bildirenler: Hoşça kal, Görüşmek üzere, İyi yolculuklar...
6. Batıl inançları bildirenler: İyi saatte olsunlar, Nazar değmesin...
7. Bir istek bildirenler: Saatiniz var mı? Bize de buyurun...
8. Konuşanı veya dinleyeni yüceltme bildirenler: Senden (sizden) iyi olmasın, Rahatsız ediyorum, Rica ederim...
9. Bir isteği kabul veya reddetme bildirenler: Baş üstüne, Eyvallah, Maalesef...
10. Dinleyeni eleştirme, uyarma, tehdit etme bildirenler: Dikkat, Dikkatli ol, Kendine dikkat et, Ağzına acı biber sürerim...
11. Genel bir davranış veya düşünce bildirenler: Korkunun ecele faydası yoktur, Her şey olacağına varır...
12. Töre, gelenek ve kültürel değerleri yansıtanlar: Elçiye zeval olmaz, Ellerinizden öperim, Küçüklerin gözlerinden öperim, Ayıptır söylemesi...
13. Dini inançları bildirenler: Allah bilir, Günah, Allah kerim...

14. Soru sorup cevap isteyenler: Eş olarak kabul ediyor musunuz?, Merhumu nasıl bilirdiniz?...
  15. Özür dileme bildirenler: Pardon, Af edersin, Kusura bakma, Özür dilerim...
  16. Sembolik olarak ödüllendirme bildirenler: Aferin, Bravo, El öpenlerin çok olsun...
  17. Minnet, teşekkür bildirenler: Teşekkür ederim, Teşekkürler, Sağ ol(un), Elin(iz)e sağlık...
- Araştırma sonucunda incelenen Yabancılara Türkçe Öğretimi ders kitaplarında Gökdayı (2008)'nin sınıflandırmasına göre ulaşılan bulgular şunlardır:

4.1.4.1. Hayır Dua ve İyi Dilek Bildirenler

İncelenen kitaplarda hayır dua ve iyi dilek bildirenler grubu içerisindeki tespit edilen kalıp sözler şunlardır:

Tablo 8. Hayırdua ve iyi dilek bildirenler

Kitap Adı	Seviye	Kalıp Söz Örnekleri	Toplam (f)
Yeni Hitit	B1	Dua etmek	1
		İyi seyirler	1
	B2-C1	Maşallah	2
İstanbul	B1	Herhangi bir unsura rastlanılmamıştır.	-
	B2	Yolunuz açık olsun	1
		İyi yolculuklar	1
		İyi akşamlar	1
Gazi	B1	Allah rızası için	1

	Allah versin	1
	İyi günler	2
	İyi akşamlar	2
B2	Yolunuz açık olsun	1
Toplam		14

4.1.4.2. Küfür, Beddua-İlenç Bildirenler

İncelenen kitaplarda bu grup içerisinde herhangi bir unsura rastlanılmamıştır.

4.1.4.3. Duygusal tepkileri dile getirenler

İncelenen kitaplarda bu grup içerisinde herhangi bir unsura rastlanılmamıştır.

4.1.4.4. Selamlaşma Bildirenler

İncelenen kitaplarda selamlaşma bildirenler grubu içerisindeki tespit edilen kalıp sözler şunlardır:

Tablo 9. Selamlaşma bildirenler

Kitap Adı	Seviye	Kalıp Söz Örnekleri	Toplam (f)
Yeni Hitit	B1	Merhaba	7
		Günaydın	1
		İyi günler	2
	B2-C1	Merhaba	2
		Günaydın	1
İstanbul	B1	Merhaba	5
	B2	Merhaba	13
		İyi akşamlar	1
		Selam	1
Gazi	B1	Merhaba	5
	B2	Merhaba	3
Toplam			41

4.1.4.5.Ayrılık Bildirenler

İncelenen kitaplarda ayrılık bildirenler grubu içerisindeki tespit edilen kalıp sözler şunlardır:

Tablo 10. Ayrılık bildirenler

Kitap Adı	Seviye	Kalıp Söz Örnekleri	Toplam (f)
Yeni Hitit	B1	Hoşça kal	1
		Güle güle	1
	B2-C1	Esen kalın	1
İstanbul	B1	Hoşça kal	1
		Görüşmek üzere	2
		Görüşürüz	2
	B2	Esen kalın	1
		Görüşmek üzere	2
		Uğurlar olsun	1
Gazi	B1	Hoşça kal	1
		Görüşürüz	1
	B2	Herhangi bir unsura rastlanılmamıştır.	-
Toplam			14

4.1.4.6. Bir İstek Bildirenler

İncelenen kitaplarda bir istek bildirenler grubu içerisindeki tespit edilen kalıp sözler şunlardır:

Tablo 11. Bir istek bildirenler

Kitap Adı	Seviye	Kalıp Söz Örnekleri	Toplam (f)
Yeni Hitit	B1	Herhangi bir unsura rastlanmamıştır.	-
	B2-C1	Herhangi bir unsura rastlanmamıştır.	-

İstanbul	B1	Herhangi bir unsura rastlanmamıştır.	-
	B2	Buyurun	1
Gazi	B1	Buyurun	3
	B2	Buyurun	3
Toplam			7

4.1.4.7. Batıl İnanç Bildirenler

İncelenen kitaplarda bu grup içerisinde herhangi bir unsura rastlanmamıştır.

4.1.4.8. Bir İsteği Kabul veya Reddetme Bildirenler

İncelenen kitaplarda bir isteği kabul veya reddetme bildirenler grubu içerisindeki tespit edilen kalıp sözler şunlardır:

Tablo 12. Bir isteği kabul veya reddetme bildirenler

Kitap Adı	Seviye	Kalıp Söz Örnekleri	Toplam (f)
Yeni Hitit	B1	Tamam	2
		Ne yazık ki	3
		Lütfen	2
	B2-C1	Maalesef	2
İstanbul	B1	Olur	1
		Tamam	2
		Maalesef	2
	B2	Tamam	1
		Maalesef	1
		Ne yazık ki	2
		Lütfen	2
Gazi	B1	Tamam	3
		Maalesef	1
		Ne yazık ki	3
		Lütfen	2

B2	Maalesef	5
	Lütfen	1
Toplam		35

4.1.4.9. Konuşanı veya Dinleyeni Yüceltme Bildirenler

İncelenen kitaplarda konuşanı veya dinleyeni yüceltme bildirenler grubu içerisindeki tespit edilen kalıp sözler şunlardır:

Tablo 13. Konuşanı veya dinleyeni yüceltme bildirenler

Kitap Adı	Seviye	Kalıp Söz Örnekleri	Toplam (f)
Yeni Hitit	B1	Rica etmek	1
	B2-C1	Efendim	3
İstanbul	B1	Herhangi bir unsura rastlanmamıştır	-
	B2	Memnun oldum	2
Gazi	B1	Rica etmek	3
	B2	Herhangi bir unsura rastlanmamıştır	-
Toplam			9

4.1.4.10. Dinleyeni Eleştirme, Uyarma, Tehdit Etme Bildirenler

İncelenen kitaplarda dinleyeni eleştirme, uyarma, tehdit etme bildirenler grubu içerisindeki tespit edilen kalıp sözler şunlardır:

Tablo 14. Dinleyeni eleştirme, uyarma, tehdit etme bildirenler

Kitap Adı	Seviye	Kalıp Söz Örnekleri	Toplam (f)
Yeni Hitit	B1	Dikkat et!	1
	B2-C1		-
İstanbul	B1		-
	B2		-

Gazi	B1	-
	B2	-
Toplam		1

4.1.4.11. Genel Bir Davranış veya Düşünce Bildirenler

İncelenen kitaplarda bu grup içerisinde herhangi bir unsura rastlanmamıştır.

4.1.4.12. Töre, Gelenek ve Kültürel Değerleri Yansıtanlar

İncelenen kitaplarda töre, gelenek ve kültürel değerleri yansıtanlar grubu içerisindeki tespit edilen kalıp sözler şunlardır:

Tablo 15. Töre, gelenek ve kültürel değerleri yansıtanlar

Kitap Adı	Seviye	Kalıp Söz Örnekleri	Toplam (f)
Yeni Hitit	B1	Böyle gelmiş böyle gider	1
	B2-C1	Ağızına biber sürmek	3
		Büyümüş de küçülmüş	1
İstanbul	B1	Herhangi bir unsura rastlanmamıştır	-
	B2	Herhangi bir unsura rastlanmamıştır	-
Gazi	B1	Bir varmış bir yokmuş	1
		Evvel zaman içinde	1
	B2	Herhangi bir unsura rastlanmamıştır	-
Toplam			7

4.1.4.13. Dini İnanç Bildirenler

İncelenen kitaplarda dini inanç bildirenler grubu içerisindeki tespit edilen kalıp sözler şunlardır:

Tablo 16. Dini inançları bildirenler

Kitap Adı	Seviye	Kalıp Söz Örnekleri	Toplam (f)
Yeni Hitit	B1	Herhangi bir unsura rastlanmamıştır	-
	B2-C1	Maşallah	2
İstanbul	B1	Herhangi bir unsura rastlanmamıştır	-
	B2	Herhangi bir unsura rastlanmamıştır	-
Gazi	B1	Rahmetle anmak	1
		Allah rızası için	1
		Allah versin	1
	B2	Herhangi bir unsura rastlanmamıştır	-
Toplam			5

4.1.4.14. Özür Dileme Bildirenler

İncelenen kitaplarda özür dileme bildirenler grubu içerisindeki tespit edilen kalıp sözler şunlardır:

Tablo 17. Özür dileme bildirenler

Kitap Adı	Seviye	Kalıp Söz Örnekleri	Toplam (f)
Yeni Hitit	B1	Kusura bakma	1
	B2-C1	Herhangi bir unsura rastlanmamıştır	-
İstanbul	B1	Herhangi bir unsura rastlanmamıştır	-
	B2	Herhangi bir unsura rastlanmamıştır	-
Gazi	B1	Özür dilemek	2
	B2	Herhangi bir unsura	-

rastlanmamıştır

Toplam **3**

4.1.4.15. Soru Sorup Cevap İsteyenler

İncelenen kitaplarda soru sorup cevap isteyenler grubu içerisindeki tespit edilen kalıp sözler şunlardır:

Tablo 18. Soru sorup cevap isteyenler

Kitap Adı	Seviye	Kalıp Söz Örnekleri	Toplam (f)
Yeni Hitit	B1	Herhangi bir unsura rastlanmamıştır	-
	B2-C1	Herhangi bir unsura rastlanmamıştır	-
İstanbul	B1	Hayırdır?	1
		Nasıl-sın?	2
	B2	Hayırdır?	1
Gazi	B1	Herhangi bir unsura rastlanmamıştır	-
	B2	Nasıl-sınız?	1
		Hayırdır?	1
Toplam			6

4.1.4.16. Sembolik Olarak Ödüllendirme Bildirenler

İncelenen kitaplarda sembolik olarak ödüllendirme bildirenler grubu içerisindeki tespit edilen kalıp sözler şunlardır:

Tablo 19. Sembolik olarak ödüllendirme bildirenler

Kitap Adı	Seviye	Kalıp Söz Örnekleri	Toplam (f)
Yeni Hitit	B1	Aferin	1
	B2-C1	Herhangi bir unsura rastlanmamıştır	-

İstanbul	B1	Aferin	1
	B2	Herhangi bir unsura rastlanmamıştır	-
Gazi	B1	Ellerine sağlık	1
	B2	Herhangi bir unsura rastlanmamıştır	-
Toplam			3

4.1.4.17. Minnet, Teşekkür Bildirenler

İncelenen kitaplarda minnet, teşekkür bildirenler grubu içerisindeki tespit edilen kalıp sözler şunlardır:

Tablo 20. Minnet, teşekkür bildirenler

Kitap Adı	Seviye	Kalıp Söz Örnekleri	Toplam (f)
Yeni Hitit	B1	Teşekkür etmek	1
		Teşekkürler	1
		Sağ ol	2
	B2-C1	Herhangi bir unsura rastlanmamıştır	-
İstanbul	B1	Teşekkür etmek	1
	B2	Teşekkür etmek	3
		Teşekkürler	3
Gazi	B1	Teşekkür etmek	7
		Teşekkürler	2
		Sağ ol	3
	B2	Teşekkür etmek	12
		Sağ ol	1
Toplam			36

Yabancılar için Türkçe ders kitaplarında (Yeni Hitit B1-B2/C1; Gazi TÖMER B1-B2; İstanbul B1-B2) yer alan aman!, Allah Allah!, bak sen!, daha neler!, hadi ya!,

hadi canım sende, hadi oradan, vallaha mı!, yok artık, yok canım, vay be, tüh tüh, ah be kalıp sözleri yaptığımız tasnifin dışında kalan sözlerdir.

4.2. Araştırmanın İkinci Sorusuna Yönelik Olarak Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

Araştırmaya katılan öğrencilerin söylem tamamlama testine vermiş oldukları cevapların sıklıkları tablolarla gösterilmiş ve kalıp sözlerin kullanım yüzdeleri sunulmuştur.

Tablo 21. Yolda bir arkadaşınızla karşılaşıyorsunuz. Bu durumda neler söylersiniz?" sorusuna ilişkin betimsel istatistikler

Öğrencilerin Cevapları	f	%
Merhaba	46	92
Nasılsın	42	84
Günün nasıl geçiyor	20	40
Selamünaleyküm	16	32
Ailen nasıl	14	28
Okul nasıl gidiyor	13	26
İyi günler	10	20
Derslerin nasıl	9	18
Seni gördüğüme sevindim	9	18
Ne yapıyorsun	8	16
Uzun zamandır görüşemiyoruz	7	14
Nereye gidiyorsun	6	12
Görüşmek üzere	4	8
Kendine iyi bak	3	6
Allaha emanet ol	3	6
Seni özledim	2	4
Güle güle	2	4
Günaydın	2	4

Tablo 21’de öğrencilerin kalıp sözleri kullanım sıklığı; merhaba (46), nasılsın (42), günün nasıl geçiyor (20), selamünaleyküm (16), ailen nasıl (14), okul nasıl gidiyor (13), iyi günler (10), derslerin nasıl (9), seni gördüğüme sevindim (9), ne yapıyorsun (8), uzun zamandır görüşemiyoruz (7), nereye gidiyorsun (6), görüşmek üzere (4), kendine iyi bak (3), Allaha emanet ol (3), seni özledim (2), güle güle (2), günaydın (2) şeklindedir.

Bu verdikleri cevaplar arasında yabancılar için Türkçe ders kitaplarında tespit edilen kalıp sözlerden sadece merhaba, nasılsın, iyi günler, görüşmek üzere, günaydın, güle güle kullanılmıştır.

Söylem tamamlama testine öğrencilerin verdiği cevaplara göre merhaba %92, nasılsın %84, günün nasıl geçiyor? %40, selamünaleyküm %32 kullanım yüzdesi en yüksek kalıp sözler olmuştur.

Tablo 22. "Otobüs terminalinde arkadaşınızı uğurluyorsunuz. Bu durumda neler söylersiniz?" sorusuna ilişkin betimsel istatistikler

Öğrencilerin Cevapları	f	%
İyi yolculuklar	32	78
Yolun açık olsun	20	48,8
Kendine iyi bak	19	46,3
Görüşürüz	19	46,3
Güle güle	14	34,1
Kendine dikkat et	12	29,3
Hoşça kal	11	26,8
Allaha emanet ol	10	24,4
Görüşmek üzere	7	17,1
Uğurlar olsun	6	14,6
Gidince beni arar mısın?	6	14,6
Özleyeceğim seni	3	7,3
Ailene selam söyle	2	4,9
Bye	2	4,9

Sağlıcakla kal	1	2,4
Nereye gidiyorsun	1	2,4
Bende beklerim seni	1	2,4
Ne zaman geri döneceksin	1	2,4

Tablo 22’de öğrencilerin kalıp sözleri kullanım sıklığı; iyi yolculuklar (32), yolun açık olsun (20), kendine iyi bak (19), görüşürüz (19), güle güle (14), kendine dikkat et (12), hoşça kal (11), Allaha emanet ol (10), görüşmek üzere (7), uğurlar olsun (6), gidince beni arar mısın? (6), özleyeceğim seni (3), ailene selam söyle (2), bye (2), sağlıcakla kal (1), nereye gidiyorsun (1), bende beklerim seni (1), ne zaman geri döneceksin (1) şeklinde olmuştur.

Bu verdikleri cevaplar arasında yabancılar için Türkçe ders kitaplarında tespit edilen kalıp sözlerden sadece iyi yolculuklar, yolun açık olsun, görüşürüz, güle güle, hoşça kal, görüşmek üzere kullanılmıştır.

Söylem tamamlama testine öğrencilerin verdiği cevaplara göre iyi yolculuklar %78, yolun açık olsun %48,8, kendine iyi bak %46,3, görüşürüz %46,3, güle güle %34,1 kullanım yüzdesi en yüksek kalıp sözler olmuştur.

Tablo 23."Hasta olan bir arkadaşınızın ziyaret ediyordunuz. Bu durumda neler söylersiniz?" sorusuna ilişkin betimsel istatistikler

Öğrencilerin Cevapları	f	%
Geçmiş olsun	43	93,5
Allah şifa versin	15	32,6
Çabucak iyileşeceksin	13	28,3
Nasılsın?	11	23,9
Umarım iyileşirsin	10	21,7
İnşallah iyi olacaksın	10	21,7
Kendine dikkat et	10	21,7
İyi misin?	6	13
Allah iyilik versin	5	10,9
Çok üzuldüm	5	10,9

Kendini nasıl hissediyorsun?	4	8,7
İlaça ihtiyacın var mı?	4	8,7
Allah uzun ömürler versin	4	8,7
Bir şeye ihtiyacın var mı?	4	8,7
Şifa diliyorum	3	6,5
Doktora gittin mi?	2	4,3
Doktor ne dedi?	2	4,3
İlaç kullanıyor musun?	2	4,3
Doktora gitmelisin	2	4,3
Çorba yapayım mı?	2	4,3
Neyin var?	1	2,2

Tablo 23'te öğrencilerin kalıp sözleri kullanım sıklığı; geçmiş olsun (43), Allah şifa versin (15), çabucak iyileşeceksin (13), nasılsın? (11), umarım iyileşirsin (10), inşallah iyi olacaksın (10), kendine dikkat et (10), iyi misin? (6), Allah iyilik versin (5), çok üzüldüm (5), kendini nasıl hissediyorsun? (4), ilaca ihtiyacın var mı? (4), Allah uzun ömürler versin (4), bir şeye ihtiyacın var mı? (4), şifa diliyorum (3), doktora gittin mi? (2), doktor ne dedi? (2), ilaç kullanıyor musun? (2), doktora gitmelisin (2), çorba yapayım mı? (2), neyin var? (1) şeklindedir.

Bu verdikleri cevaplar arasında yabancılar için Türkçe ders kitaplarında tespit edilen kalıp sözlerden sadece geçmiş olsun ve nasılsın kullanılmıştır.

Söylem tamamlama testine öğrencilerin verdiği cevaplara göre geçmiş olsun %93,5, Allah şifa versin %32,6 kullanım yüzdesi en yüksek kalıp sözler olmuştur.

Tablo 24."Arkadaşınız bir yarışmada başarılı oluyor. Bu durumda neler söylersiniz?" sorusuna ilişkin betimsel istatistikler

Öğrencilerin Cevapları	f	%
Tebrikler	25	56,8
Tebrik ederim	23	52,3
Kutlarım	16	36,4
Aferin	15	34,1

Çok sevindim	12	27,3
Başarılar	12	27,3
Başarılarının devamını dilerim	9	20,5
Helal olsun	8	18,2
Sen bunu hak ettin	7	15,9
Hayırlı olsun	6	13,6
Böyle devam et	5	11,4
Süpersin	5	11,4
Bravo	3	6,8
Seninle gurur duyuyorum	3	6,8
Başaracağını biliyordum	3	6,8
Nasıl bu kadar başarılı olabildin?	3	6,8
Çok iyi yarıştın	2	4,5
Müthiştin	1	2,3
Gözün aydın	1	2,3

Tablo 24’te öğrencilerin kalıp sözleri kullanım sıklığı; tebrikler (25), tebrik ederim (23), kutlarım (16), aferin (15), çok sevindim (12), başarılar (12), başarılarının devamını dilerim (9), helal olsun(8), sen bunu hak ettin (7), hayırlı olsun (6), böyle devam et (5), süpersin (5), bravo (3), seninle gurur duyuyorum (3), başaracağını biliyordum (3), nasıl bu kadar başarılı olabildin? (3), çok iyi yarıştın (2), müthiştin (1), gözün aydın (1) şeklindedir.

Bu verdikleri cevaplar arasında yabancılar için Türkçe ders kitaplarında tespit edilen kalıp sözlerden sadece tebrik ederim, tebrikler, aferin, hayırlı olsun kullanılmıştır.

Söylem tamamlama testine öğrencilerin verdiği cevaplara göre tebrikler %56,8, tebrik ederim %52,3, kutlarım 36,4, aferin %34,1 kullanım yüzdesi en yüksek kalıp sözler olmuştur.

Tablo 25. "Hızla sınıfa koşarken köşede duran arkadaşınıza çarpıyorsunuz ve onu yere düşürüyorsunuz. Bu durumda neler söylersiniz?" sorusuna ilişkin betimsel istatistikler

Öğrencilerin Cevapları	f	%
Özür dilerim	37	88,1
Pardon	25	59,5
Kusura bakma	20	47,6
Afedersin	16	38,1
Yanlışlıkla oldu	6	14,3
İyi misin?	6	14,3
Daha dikkatli olmam lazım	6	14,3
Üzgünüm	5	11,9
İstemedem oldu	4	9,5
Acelem vardı	4	9,5
Yardım edeyim mi?	4	9,5
Pardon görmedim	3	7,1
Bağışla görmedim	2	4,8
Kusura bakmayın acele ediyordum	2	4,8
Afedersin görmedim	1	2,4
Özür dilerim, acıdı mı?	1	2,4
Umarım yaralanmamışsındır	1	2,4
Ciddi bir şeyin yok değil mi?	1	2,4

Tablo 25'te öğrencilerin kalıp sözleri kullanım sıklığı; özür dilerim (37), pardon (25), kusura bakma (20), af edersin (16), yanlışlıkla oldu (6), iyi misin? (6), daha dikkatli olmam lazım (6), üzgünüm (5), istemedem oldu (4), acelem vardı (4), yardım edeyim mi? (4), pardon görmedim (3), bağışla görmedim (2), kusura bakmayın acele ediyordum (2), af edersin görmedim (1), özür dilerim acıdı mı? (1), umarım yaralanmamışsındır (1), ciddi bir şeyin yok değil mi? (1) şeklindedir.

Bu verdikleri cevaplar arasında yabancılar için Türkçe ders kitaplarında tespit edilen kalıp sözlerden sadece özür dilerim, kusura bakma kullanılmıştır.

Söylem tamamlama testine öğrencilerin verdiği cevaplara göre özür dilerim %88,1, pardon %59,5, kusura bakma %47,6, af edersin 38.1 kullanım yüzdesi en yüksek kalıp sözler olmuştur.

Tablo 26. "Arkadaşınız hafta sonu pikniğe gitmeyi teklif ediyor. Bu durumda neler söylersiniz?" sorusuna ilişkin betimsel istatistikler

Öğrencilerin Cevapları	f	%
İyi fikir	21	42
Tamam	18	36
Gelirim	18	36
Teşekkür ederim	16	32
Harika	13	26
Sağ ol	10	20
Çok isterdim ama...	10	20
İşim olmazsa gelirim	9	18
Çok güzel olur	8	16
Nereye gidelim	7	14
Özür dilerim	6	12
Ne zaman gidiyoruz?	6	12
Kusura bakma	6	12
Teklifini kabul ediyorum	5	10
Gelemem size iyi eğlenceler	4	8
Kusura bakma meşgulüm	3	6
Yaşasın	2	4
İnşallah geleceğim	2	4
Başka zaman yapalım mı?	2	4

Tablo 26'da öğrencilerin kalıp sözleri kullanım sıklığı; iyi fikir (21), tamam (18), gelirim (18), teşekkür ederim (16), harika (13), sağ ol (10), çok isterdim ama (10), işim olmazsa gelirim (9), çok güzel olur (8), nereye gidelim (7), özür dilerim (6), ne zaman gidiyoruz? (6), kusura bakma (6), teklifini kabul ediyorum (5), gelemem size

iyi eğlenceler (4), kusura bakma meşgulüm (3), yaşasın (2), inşallah geleceğim (2), başka zaman yapalım mı? (2) şeklindedir.

Bu verdikleri cevaplar arasında yabancılar için Türkçe ders kitaplarında tespit edilen kalıp sözlerden sadece teşekkür ederim, sağ ol, tamam, özür dilerim, kusura bakma kullanılmıştır.

Söylem tamamlama testine öğrencilerin verdiği cevaplara göre iyi fikir %42, tamam %36, gelirim %36, teşekkür ederim %32 kullanım yüzdesi en yüksek kalıp sözler olmuştur.

Tablo 27."Kapınızın zili çalıyor ve siz kapıyı açıyorsunuz. Kapıda arkadaşınızın sizi ziyarete gelmiş olduğunu görüyorsunuz. Bu durumda neler söylersiniz?" sorusuna ilişkin betimsel istatistikler

Öğrencilerin Cevapları	f	%
Hoş geldin	44	48
Buyurun	20	40
İçeri gel	19	38
Merhaba	16	32
İyi ki geldin	13	26
Hoş geldin sefalar getirdin	10	20
Çok mutlu oldum gelmene	9	18
Gelmene sevindim	8	16
Şaşırdım	7	14
Seni gördüğüme çok sevindim	6	12
Sürpriz oldu bana	6	12
Bu ne sürpriz	5	10
İyi ki geldin ayaklarına sağlık	4	8
Bir şeyler içer misin?	4	8
Sana bir kahve ikram edeyim	2	4
Seni beklemiyordum	2	4
Nasılsın	2	4
Keşke daha önce haber verseydin	1	2

Tablo 27’de öğrencilerin kalıp sözleri kullanım sıklığı; hoş geldin (44), buyurun (20), içeri gel (19), merhaba (16), iyi ki geldin (13), hoş geldin sefalar getirdin (10), çok mutlu oldum gelmene (9), gelmene sevindim (8), şaşırdım (7), seni gördüğüme çok sevindim (6), sürpriz oldu bana (6), bu ne sürpriz (5), iyi ki geldin ayaklarına sağlık (4), bir şeyler içer misin? (4), sana bir kahve ikram edeyim (2), seni beklemiyordum (2), nasılsın (2), keşke daha önce haber verseydin (1), adresimi nerden öğrendin (1) şeklindedir.

Bu verdikleri cevaplar arasında yabancılar için Türkçe ders kitaplarında tespit edilen kalıp sözlerden sadece hoş geldin, buyurun, merhaba, nasılsın kullanılmıştır.

Söylem tamamlama testine öğrencilerin verdiği cevaplara göre hoş geldin %48, buyurun %40, içeri gel %38, merhaba %32 kullanım yüzdesi en yüksek kalıp sözler olmuştur.

Tablo 28."Bir arkadaşınızın akrabası ölmüştür. Bu durumda neler söylersiniz?" sorusuna ilişkin betimsel istatistikler

Öğrencilerin Cevapları	f	%
Allah rahmet eylesin	37	74
Başın sağ olsun	28	56
Çok üzüldüm	19	38
Allah sabır versin	11	22
Geçmiş olsun	11	22
Üzülme	6	12
Umarım yakında daha iyi hissedersin	5	10
Mekanı cennet olsun	5	10
Güçlü ol	4	8
Ölüm haktır	3	6
Sabır diliyorum	3	6
Nur içinde yatsın	3	6

Son kaybınız olsun	2	4
Bir şeye ihtiyacın var mı?	2	4
Allah sıralı ölüm versin	1	2
Toprağı bol olsun	1	2
Allah günahlarımı affetsin	1	2

Tablo 28'de öğrencilerin kalıp sözleri kullanım sıklığı; Allah rahmet eylesin (37), başın sağ olsun (28), çok üzüldüm (19), Allah sabır versin (11), geçmiş olsun (11), üzülmeye (6), umarım yakında daha iyi hissedersin (5), mekânı cennet olsun (5), güçlü ol (4), ölüm haktır (3), sabır diliyorum (3), nur içinde yatsın (3), son kaybınız olsun (2), bir şeye ihtiyacın var mı? (2), Allah sıralı ölüm versin (1), toprağı bol olsun (1), Allah günahlarımı affetsin (1) şeklindedir.

Bu verdikleri cevaplar arasında yabancılar için Türkçe ders kitaplarında tespit edilen kalıp sözlerden sadece geçmiş olsun kullanılmıştır.

Söylem tamamlama testine öğrencilerin verdiği cevaplara göre Allah rahmet eylesin %74, başın sağ olsun %56, çok üzüldüm %38 kullanım yüzdesi en yüksek kalıp sözler olmuştur.

Tablo 29."Bir arkadaşınız söyledikleriyle sizi sinirlendiriyor. Bu durumda neler söylersiniz? sorusuna ilişkin betimsel istatistikler

Öğrencilerin Cevapları	f	%
Beni sinir etme	31	62
Git başımdan	18	36
Benimle konuşma	16	32
Konuşmana dikkat et	13	26
Lütfen susar mısın?	11	22
Beni rahat bırak	9	18
Söylediklerin çok sinir bozucu	7	14
Yeter artık	6	12
Düzgün konuş	6	12
Sus artık	5	10

Seni dinlemek istemiyorum	5	10
Duymak istemiyorum	5	10
Küstüm sana	5	10
Kapa çeneni	4	8
Bozuşuruz	3	6
Sinirleniyorum	3	6
Söylediklerinden rahatsız oluyorum	3	6
Sakinleşmem lazım	2	4
Senden bunu beklemiyordum	1	2
Çok boş boş konuşuyorsun	1	2
Bunları bana neden söylüyorsun	1	2
Lütfen gider misin?	1	2
Yalnız kalmak istiyorum	1	2
Haddini aşma	1	2

Tablo 29’da öğrencilerin kalıp sözleri kullanım sıklığı; beni sinir etme (31), git başımdan (18), benimle konuşma (16), konuşmana dikkat et (13), lütfen susar mısın? (11), beni rahat bırak (9), söylediklerin çok sinir bozucu (7), yeter artık (6), düzgün konuş (6), sus artık (5), seni dinlemek istemiyorum (5), duymak istemiyorum (5), küstüm sana (5), kapa çeneni (4), bozuşuruz (3), sinirleniyorum (3), söylediklerinden rahatsız oluyorum (3), sakinleşmen lazım (2), senden bunu beklemiyordum (1) şeklindedir.

Bu verdikleri cevaplar arasında yabancılar için Türkçe ders kitaplarında tespit edilen kalıp sözlerden hiçbiri kullanılmamıştır.

Söylem tamamlama testine öğrencilerin verdiği cevaplara göre beni sinir etme %62, git başımdan %36, benimle konuşma %32 kullanım yüzdesi en yüksek kalıp sözler olmuştur.

Tablo 30."Arkadaşınız nehrin kenarında balık yakalamaya çalışıyor. Bu durumda neler söylersiniz?" sorusuna ilişkin betimsel istatistikler

Öğrencilerin Cevapları	f	%
------------------------	---	---

Kolay gelsin	43	86
Bol şans	19	38
Dikkatli ol!	10	20
Balık tutabildin mi?	9	18
Nasıl gidiyor	8	16
Rastgele	7	14
Bereketli olsun	6	12
Bol şanslar dilerim	5	10
İyi günler dilerim	4	8
Umarım yakalarsın	3	6
Balık tutmayı seviyor musun?	3	6
Balık tutmayı nasıl öğrendin?	2	4
Yardıma gerek var mı?	2	4
Kaç tane tuttun?	2	4
Bende katılabilir miyim?	1	2

Tablo 30'da öğrencilerin kalıp sözleri kullanım sıklığı; kolay gelsin (43), bol şans (19), dikkatli ol! (10), balık tutabildin mi? (9), nasıl gidiyor (8), rastgele (7), bereketli olsun (6), bol şanslar dilerim (5), iyi günler dilerim (4), umarım yakalarsın (3), balık tutmayı seviyor musun? (3), balık tutmayı nasıl öğrendin? (2), yardıma gerek var mı? (2), kaç tane tuttun (2), bende katılabilir miyim? (1) şeklindedir.

Bu verdikleri cevaplar arasında yabancılar için Türkçe ders kitaplarında tespit edilen kalıp sözlerden sadece iyi günler kullanılmıştır.

Söylem tamamlama testine öğrencilerin verdiği cevaplara göre kolay gelsin %86, bol şans %38 kullanım yüzdesi en yüksek kalıp sözler olmuştur.

Tablo 31."Ansızın bir patlama sesi duyuyorsunuz. Bu durumda nasıl bir tepki verirsiniz?" sorusuna ilişkin betimsel istatistikler

Öğrencilerin Cevapları	f	%
Allah korusun	25	50
Bismillah	13	26

Hayırdır inşallah	13	26
Neler oluyor?	13	26
Çok korktum	11	22
Ne oldu?	9	18
Bu ses de ne?	8	16
Nereden geldi bu ses?	7	14
Panik yok	7	14
Neler oluyor acaba?	6	12
Bir şey mi patlamış?	6	12
İmdat!	6	12
Allah Allah ne oluyor?	5	10
Aman Allah'ım	4	8
Yardım edin	4	8
Aman tanrım	3	6
Sende duydun mu?	3	6
Ödüm patladı	2	4
Allah yardımcımız olsun	2	4
Allah kahretsin	2	4
Bu ne ya?	1	2
Vay anam vay	1	2
Tövbe bismillah	1	2
Herkes iyi mi?	1	2

Tablo 31’de öğrencilerin kalıp sözleri kullanım sıklığı; Allah korusun (25), bismillah (13), hayırdır inşallah (13), neler oluyor? (13), çok korktum (11), ne oldu? (9), bu ses de ne? (8), nereden geldi bu ses? (7), panik yok (7), neler oluyor acaba (6), bir şey mi patlamış? (6), imdat! (6), Allah Allah ne oluyor? (5), aman Allah’ım (4), yardım edin (4), aman Tanrım (3), sende duydun mu? (3), ödüm patladı (2), Allah yardımcımız olsun (2), Allah kahretsin (2), bu ne ya? (1), vay anam vay (1), tövbe bismillah (1), herkes iyi mi? (1) şeklindedir.

Bu verdikleri cevaplar arasında yabancılar için Türkçe ders kitaplarında tespit edilen kalıp sözlerden sadece Allah Allah kullanılmıştır.

Söylem tamamlama testine Öğrencilerin verdiği cevaplara göre Allah korusun %50 kullanım yüzdesi en yüksek kalıp söz olmuştur.

Tablo 32. “Arkadaşınız size bir hediye veriyor. Bu durumda neler söylersiniz?” sorusuna ilişkin betimsel istatistikler

Öğrencilerin Cevapları	f	%
Teşekkür ederim	37	74
Sağ ol	26	52
Çok teşekkür ederim	18	36
Çok sevindim	11	22
Çok naziksin	11	22
Çok beğendim	10	20
Ne gerek vardı	9	18
Çok incedin	8	16
Beni çok mutlu ettin	8	16
Çok kibarsın	5	10
Hiç gerek yoktu	5	10
Beni çok şaşırttın	5	10
Niye zahmet ettin	3	6
Çok mutlu oldum	3	6
Çok düşüncelisin	3	6
Keşke zahmet etmeseydin	3	6
Ellerine sağlık	1	2
Hediyene bayıldım	1	2

Tablo 32’de öğrencilerin kalıp sözleri kullanım sıklığı; teşekkür ederim (37), sağ ol(26), çok teşekkür ederim (18), çok sevindim (11), çok naziksin (11), çok beğendim (10), ne gerek vardı (9), çok incedin (8), beni çok mutlu ettin (8), çok kibarsın (5), hiç gerek yoktu (5), beni çok şaşırttın (5), niye zahmet ettin (3), çok

mutlu oldum (3), çok düşüncelisin (3), keşke zahmet etmeseydin (3), ellerine sağlık (1), hediyene bayıldım (1) şeklindedir.

Bu verdikleri cevaplar arasında yabancılar için Türkçe ders kitaplarında tespit edilen kalıp sözlerden sadece teşekkür ederim, sağ ol, ellerine sağlık kullanılmıştır.

Söylem tamamlama testine öğrencilerin verdiği cevaplara göre teşekkür ederim %74, sağ ol %52, çok teşekkür ederim %36 kullanım yüzdesi en yüksek kalıp sözler olmuştur.

Tablo 33. “Kantinde oturan arkadaşlarınızı görüyorsunuz. Onların yanına gidiyorsunuz. Bu durumda neler söylersiniz?” sorusuna ilişkin betimsel istatistikler

Öğrencilerin Cevapları	f	%
Selam	32	64
Nasılsınız?	27	54
Merhaba	25	50
Ne yapıyorsunuz?	21	42
Naber?	17	34
Afiyet olsun	10	20
Oturabilir miyim?	10	20
Nasıl gidiyor?	8	16
Günaydın	8	16
Ne haber arkadaşlar	5	10
Dersiniz var mı?	5	10
Selam millet	4	8
Size katılabilir miyim?	3	6
Dersler nasıl?	3	6
Burada ne yiyebilirim?	3	6
Hoş buldum	3	6
Selamünaleyküm	2	4
Selamünaleyküm arkadaşlar	2	4
Yemek yediniz mi?	2	4

Sizi görmek güzel	2	4
Boş yer var mı?	2	4
Merhaba gençler	1	2
Ne var ne yok arkadaşlar?	1	2
Ne konuşuyorsunuz?	1	2
Eğleniyor musunuz?	1	2

Tablo 33'te öğrencilerin kalıp sözleri kullanım sıklığı; selam (32), nasılsınız? (27), merhaba (25), ne yapıyorsunuz? (21), naber? (17), afiyet olsun (10), oturabilir miyim? (10), nasıl gidiyor? (8), günaydın (8), ne haber arkadaşlar (59), dersiniz var mı? (5), selam millet (4), size katılabilir miyim? (3), dersler nasıl? (3), burada ne yiyebilirim? (3), hoş buldum (3), selamünaleyküm (2), selamünaleyküm arkadaşlar (2), yemek yediniz mi? (2), sizi görmek güzel (2), boş yer var mı? (2), merhaba gençler (1), ne var ne yok arkadaşlar? (1), ne konuşuyorsunuz? (1), eğleniyor musunuz? (1) şeklindedir.

Bu verdikleri cevaplar arasında Türkçe ders kitaplarında tespit edilen kalıp sözlerden sadece selam, nasılsınız, merhaba, afiyet olsun, günaydın kullanılmıştır.

Söylem tamamlama testine öğrencilerin verdiği cevaplara göre selam %64, nasılsınız %54, merhaba %50, ne yapıyorsunuz %42, naber %34 kullanım yüzdesi en yüksek kalıp sözler olmuştur.

Tablo 34. “Şaşırtıcı bir durumla karşı karşıyasınız. Bu durumda neler söylersiniz?” sorusuna ilişkin betimsel istatistikler

Öğrencilerin Cevapları	f	%
İnanmıyorum	28	56
Aman Allah'ım	24	48
Aman tanrım	14	28
Gerçekten mi	13	26
Vay canına	12	24
Çok şaşırdım	12	24
Nasıl olur	9	18

Çok şaşkınm	9	18
Vay be	8	16
Hiç beklemiyordum	7	14
Şaka mı bu	6	12
Neler oluyor	6	12
Bu bir rüya olmalı	5	10
Yok artık	3	6
Anlamıyorum	2	4
Gördüklerime inanamıyorum	2	4
Olamaz	2	4
Gerçek mi bu	1	2
Ay	1	2

Tablo 34'te öğrencilerin kalıp sözleri kullanım sıklığı; inanmıyorum (28), aman Allah'ım (24), aman Tanrım (14), gerçekten mi (13), vay canına (12), çok şaşırdım (12), nasıl olur (9), çok şaşkınm (9), vay be (8), hiç beklemiyordum (7), şaka mı bu (6), neler oluyor (6), bu bir rüya olmalı (5), yok artık (3), anlamıyorum (2), gördüklerime inanamıyorum (2), olamaz (2), gerçek mi bu (1), ay (1) şeklindedir.

Bu verdikleri cevaplar arasında Türkçe ders kitaplarında tespit edilen kalıp sözlerden sadece yok artık, vay be kullanılmıştır.

Söylem tamamlama testine öğrencilerin verdiği cevaplara göre inanmıyorum (56), aman Allah'ım (48) kullanım yüzdesi en yüksek kalıp sözler olmuştur.

Tablo 35. "Söylediklerinize inanmayan bir arkadaşınızı inandırmak istiyorsunuz. Bu durumda neler söylersiniz?" sorusuna ilişkin betimsel istatistikler

Öğrencilerin Cevapları	f	%
Yemin ederim	20	40
Doğru söylüyorum	20	40
İnan bana	16	32
Bana inan lütfen	14	28
Gerçekten	6	12

Gerçekleri söylüyorum	4	8
Bana inanabilirsin	4	8
İster inan ister inanma	3	6
Bana güven	3	6
Lütfen bana güven	3	6
Bana güvenmelisin	3	6
İnanmalısın	3	6
Ama doğrusu bu	2	4
Vallahi	2	4
Ben senin güvenini boşa çıkartmam	2	4
Sen bilirsin	1	2
Neden yalan söyleyeyim ki	1	2
Hakikaten	1	2

Tablo 35’te öğrencilerin kalıp sözleri kullanım sıklığı; yemin ederim (20), doğru söylüyorum (20), inan bana (16), bana inan lütfen (14), gerçekten (6), gerçekleri söylüyorum (4), bana inanabilirsin (4), ister inan ister inanama (3), bana güven (3), lütfen bana güven (3), bana güvenmelisin (3), inanmalısın (3), ama doğrusu bu (2), vallahi (2), ben senin güvenini boşa çıkartmam (2), sen bilirsin (1), neden yalan söyleyeyim ki (1), hakikaten (1) şeklindedir.

Bu verdikleri cevaplar arasında yabancılar için Türkçe ders kitaplarında tespit edilen kalıp sözlerden hiçbiri kullanılmamıştır.

Söylem tamamlama testine öğrencilerin verdiği cevaplara göre yemin ederim %40, doğru söylüyorum %40, inan bana %32 kullanım yüzdesi en yüksek kalıp sözler olmuştur.

Tablo 36. “Yaptığımız iyilikler için arkadaşınız size teşekkür eder. Bu durumda neler söylersiniz?” sorusuna ilişkin betimsel istatistikler

Öğrencilerin Cevapları	f	%
Rica ederim	44	88
Ne demek	35	70

Bir şey değil	28	56
Önemli değil	25	50
Lafi bile olmaz	13	26
Sorun değil	6	12
Problem yok	4	8
Estağfurullah	4	8
Her zaman	4	8
Ne olacak	4	8
Benim için zevkti	3	6
Hiç sorun değil	3	6
Teşekküre gerek yok	1	2
Sağ ol	1	2
Ayıp ediyorsun	1	2

Tablo 36’da öğrencilerin kalıp sözleri kullanım sıklığı; rica ederim (44), ne demek (35), bir şey değil (28), önemli değil (25), lafi bile olmaz (13), sorun değil (6), problem yok (4), estağfurullah (4), her zaman (4), ne olacak (4), benim için zevkti (3), hiç sorun değil (3), teşekkürü gerek yok (1), sağ ol (1), ayıp ediyorsun (1) şeklindedir.

Bu verdikleri cevaplar arasında Türkçe ders kitaplarında tespit edilen kalıp sözlerden sadece rica ederim, sağ ol kullanılmıştır.

Söylem tamamlama testine öğrencilerin verdiği cevaplara göre rica ederim %88, ne demek %70, bir şey değil %56, önemli değil %50 kullanım yüzdesi en yüksek kalıp sözler olmuştur.

Tablo 37. “Tarlada bir arkadaşınız çalışmaktadır. Bu durumda neler söylersiniz? Sorusuna ilişkin betimsel istatistikler

Öğrencilerin Cevapları	f	%
Kolay gelsin	49	98
İşin rast gitsin	16	32
İyi çalışmalar	12	24

Yardım edeyim mi?	8	16
Dikkat et	8	16
Allah kolaylık versin	7	14
Yardım etmemi ister misin?	6	12
Dikkatli ol	6	12
İşiniz iyi gitsin	6	12
Yardım edebilirim	5	10
İyi günler	2	4
Suya gerek var mı?	2	4
Zor bir işmiş	2	4
Kendine iyi bak	1	2
İyi şanslar	1	2

Tablo 37’de öğrencilerin kalıp sözleri kullanım sıklığı; kolay gelsin (49), işin rast gitsin (16), iyi çalışmalar (12), yardım edeyim mi? (8), dikkat et (8), Allah kolaylık versin (7), yardım etmemi ister misin? (6), dikkatli ol (6), işiniz iyi gitsin (6), yardım edebilirim (5), iyi günler (2), suya gerek var mı? (2), zor bir işmiş (2), kendine iyi bak (1), iyi şanslar (1) şeklindedir.

Bu verdikleri cevaplar arasında yabancılar için Türkçe ders kitaplarında tespit edilen kalıp sözlerden sadece dikkat et, iyi günler kullanılmıştır.

Söylem tamamlama testine öğrencilerin verdiği cevaplara göre kolay gelsin %98, işin rast gitsin %32 kullanım yüzdesi en yüksek kalıp sözler olmuştur.

Tablo 38. “Arkadaşınız hastalanmıştır ve size hiç iyileşemeyeceğini söylemektedir. Bu durumda neler söylersiniz?” sorusuna ilişkin betimsel istatistikler

Öğrencilerin Cevapları	f	%
İyileşeceksin	22	44
Allah korusun	21	42
Geçmiş olsun	17	34
Üzülme	17	34

Umudunu kaybetme	11	22
Ümitsiz olma	10	20
Saçmalama	6	12
Böyle söyleme	6	12
Üzülme iyileşirsin	5	10
İnanıyorum ki iyileşeceksin	4	8
Merak etme geçer	3	6
Bir çaresi bulunur elbet	3	6
Ne diyorsun	3	6
Merak etme iyileşeceksin	2	4
333Allahtan ümit kesilmez	2	4
Sana nasıl yardım edebilirim	1	2
Ne oldu arkadaşım	1	2

Tablo 38’de öğrencilerin kalıp sözleri kullanım sıklığı; iyileşeceksin (22), Allah korusun (21), geçmiş olsun (17), üzülme (17), umudunu kaybetme (11), ümitsiz olma (10), saçmalama (6), böyle söyleme (6), üzülme iyileşirsin (5), inanıyorum ki iyileşeceksin (4), merak etme geçer (3), bir çaresi bulunur elbet (3), ne diyorsun (3), merak etme iyileşeceksin (2), Allahtan ümit kesilmez (2), sana nasıl yardım edebilirim (1), ne oldu arkadaşım (1) şeklindedir.

Bu verdikleri cevaplar arasında yabancılar için Türkçe ders kitaplarında tespit edilen kalıp sözlerden sadece geçmiş olsun kullanılmıştır.

Söylem tamamlama testine öğrencilerin verdiği cevaplara göre iyileşeceksin %44, Allah korusun %42, geçmiş olsun %34, üzülme %34 kullanım yüzdesi en yüksek kalıp sözler olmuştur.

Tablo 39. “Arkadaşınız ders notlarınızı sizden istemektedir. Bu durumda neler söylersiniz?” sorusuna ilişkin betimsel istatistikler

Öğrencilerin Cevapları	f	%
Tabii ki	30	60
Buyur	28	56

Elbette	23	46
Alabilirsin	22	44
Buyur al	13	26
Kusura bakma	11	22
Veremem	8	16
Kusura bakma veremem	5	10
Tamam alabilirsin	4	8
Hayır veremem	3	6
Üzgünüm veremem	3	6
Affedersin ama veremem	3	6
Not tutmadım	2	4
Canın sağ olsun	2	4
Veririm kanka	1	2
Lütfen düzgün kullan	1	2

Tablo 39’da öğrencilerin kalıp sözleri kullanım sıklığı; tabii ki (30), buyur (28), elbette (23), alabilirsin (22), buyur al (13), kusura bakma (11), veremem (8), kusura bakma veremem (5), tamam alabilirsin (4), hayır veremem (3), üzgünüm veremem (3), affedersin ama veremem (3), not tutmadım (2), canın sağ olsun (2), veririm kanka (1), lütfen düzgün kullan (1) şeklindedir.

Bu verdikleri cevaplar arasında Türkçe ders kitaplarında tespit edilen kalıp sözlerden sadece buyur, kusura bakma kullanılmıştır.

Söylem tamamlama testine öğrencilerin verdiği cevaplara göre tabii ki %60, buyur %56, elbette %46, alabilirsin %44 kullanım yüzdesi en yüksek kalıp sözler olmuştur.

Araştırmanın bulgularına genel olarak bakıldığında aşağıdaki yorumlar yapılabilir:

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.1. Sonuç

Küreselleşmenin etkisiyle son zamanlarda Yabancılara Türkçe öğretimi hızla gelişerek yaygınlaşmaktadır. Bu gelişmelere paralel olarak Türkçenin de yabancı dil olarak öğretimi/ öğreniminin önemi, gerekliliği değişen dünya şartlarıyla bağlantılı olarak artmıştır. Bundan dolayı yabancılara Türkçe öğretimi alanında yapılan araştırmalar da yaygınlaşmıştır.

Yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarında yer alan kalıp sözleri ve geçiş sıklıklarını tespit ettiğimiz, kalıp sözlerin tasnifini yaptığımız ve yabancı uyruklu öğrencilerin kalıp sözleri kullanma düzeylerini incelediğimiz bu çalışmamızda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

-Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B1 ders kitabında toplam 42; Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe B2/C1 ders kitabında toplam 31; İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 ders kitabında toplam 31; İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 ders kitabında toplam 61; Gazi TÖMER Yabancılar İçin Türkçe B1 ders kitabında toplam 55; Gazi TÖMER Yabancılar İçin Türkçe B2 ders kitabında toplam 44 tane olmak üzere toplam 264 kalıp söz tespit edilmiştir.

- En az kalıp söz Yeni Hitit B2/C1 ve İstanbul B1 kitabında görülmektedir. En fazla kalıp söz ise İstanbul B2 kitabında görülmektedir.

-Yeni Hitit B1 kitabında kullanılan kalıp sözlerin tekrarlarını ve aynı kalıp sözün farklı çekimlerini dikkate almadan, kalıp söz çeşitliliği açısından bakıldığında toplam 30 farklı kalıp söz kullanılmıştır.

-Yeni Hitit B2/C1 kitabında kullanılan kalıp sözlerin tekrarlarını ve aynı kalıp sözün farklı çekimlerini dikkate almadan, kalıp söz çeşitliliği açısından bakıldığında toplam 14 farklı kalıp söz kullanılmıştır.

-İstanbul B1 kitabında kullanılan kalıp sözlerin tekrarlarını ve aynı kalıp sözün farklı çekimlerini dikkate almadan, kalıp söz çeşitliliği açısından bakıldığında toplam 18 farklı kalıp söz kullanılmıştır.

-İstanbul B2 kitabında kullanılan kalıp sözlerin tekrarlarını ve aynı kalıp sözün farklı çekimlerini dikkate almadan, kalıp söz çeşitliliği açısından bakıldığında toplam 38 farklı kalıp söz kullanılmıştır.

-Gazi TÖMER B1 kitabında kullanılan kalıp sözlerin tekrarlarını ve aynı kalıp sözün farklı çekimlerini dikkate almadan, kalıp söz çeşitliliği açısından bakıldığında toplam 30 farklı kalıp söz kullanılmıştır.

-Gazi TÖMER B2 kitabında kullanılan kalıp sözlerin tekrarlarını ve aynı kalıp sözün farklı çekimlerini dikkate almadan, kalıp söz çeşitliliği açısından bakıldığında toplam 19 farklı kalıp söz kullanılmıştır.

-Yeni Hitit B1/B2-C1; İstanbul B1/B2; Gazi TÖMER B1/B2 ders kitaplarında kullanılan kalıp sözlerin tekrarlarını ve aynı kalıp sözün farklı çekimlerini dikkate almadan, kalıp söz çeşitliliği açısından bakıldığında en fazla farklı kalıp söz İstanbul B2’de, en az Gazi B2’de kullanılmıştır.

-Yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarında (Yeni Hitit B1-B2/C1; İstanbul B1-B2; Gazi TÖMER B1-B2) en fazla tekrar edilen kalıp sözler; merhaba, teşekkür ederim, örneğin, mesela, maalesef, ne yazık ki, hoş geldiniz, lütfen, geçmiş olsun, buyurun kalıp sözleridir.

-İncelenen kitapları kendi içerisinde değerlendirdiğimizde Yeni Hitit B1 kitabının Yeni Hitit B2 kitabından kalıp söz açısından daha zengin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İstanbul B2 kitabının İstanbul B1 kitabından kalıp söz açısından daha zengin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gazi TÖMER B1 kitabının Gazi TÖMER B2 kitabından kalıp söz açısından daha zengin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

-Kalıp sözlerin tasnifinde ise Yeni Hitit B1/B2-C1; İstanbul B1/B2; Gazi TÖMER B1/B2 ders kitaplarında kullanılan kalıp sözleri on yedi başlık altında değerlendirdik. Hayır dua ve iyi dilek bildirenler (14), selamlaşma bildirenler (41), ayrılık bildirenler (14), istek bildirenler (7), bir isteği reddetme veya kabul etme bildirenler (35), konuşanı, dinleyeni yüceltme bildirenler (9), dinleyeni eleştirme, uyarma, tehdit etme bildirenler (1), töre, gelenek ve kültürel değerleri yansıtanlar (7), dini inanç bildirenler (5), özür dileme bildirenler (3), soru sorup cevap isteyenler (6), sembolik olarak ödüllendirme bildirenler (3), minnet, teşekkür bildirenler (36).

-Yeni Hitit B1/B2-C1; İstanbul B1/B2; Gazi TÖMER B1/B2 ders kitaplarında kullanılan kalıp sözleri gruplandırdığımızda en fazla selamlaşma bildiren kalıp sözler (41), minnet ve teşekkür bildiren kalıp sözler (36), bir isteği reddetme veya kabul etme bildiren kalıp sözler (35) tekrar etmiştir.

- Öğrencilerin Söylem Tamamlama Testinin birinci maddesine verdikleri cevaplar arasından sadece merhaba, nasılsın, iyi günler, görüşmek üzere, günaydın, güle güle kalıp sözlerinin yabancılar için Türkçe ders kitaplarında geçtiği tespit edilmiştir.

- Öğrencilerin Söylem Tamamlama Testinin ikinci maddesine verdikleri cevaplar arasından sadece iyi yolculuklar, yolun açık olsun, görüşürüz, güle güle, hoşça kal, görüşmek üzere kalıp sözlerinin yabancılar için Türkçe ders kitaplarında geçtiği tespit edilmiştir.

- Öğrencilerin Söylem Tamamlama Testinin üçüncü maddesine verdikleri cevaplar arasından sadece geçmiş olsun ve nasılsın kalıp sözlerinin yabancılar için Türkçe ders kitaplarında geçtiği tespit edilmiştir.

- Öğrencilerin Söylem Tamamlama Testinin dördüncü maddesine verdikleri cevaplar arasından sadece tebrik ederim, tebrikler, aferin, hayırlı olsun kalıp sözlerinin yabancılar için Türkçe ders kitaplarında geçtiği tespit edilmiştir.

-Öğrencilerin Söylem Tamamlama Testinin beşinci maddesine verdikleri cevaplar arasından sadece özür dilerim, kusura bakma kalıp sözlerinin yabancılar için Türkçe ders kitaplarında geçtiği tespit edilmiştir.

- Öğrencilerin Söylem Tamamlama Testinin altıncı maddesine verdikleri cevaplar arasından sadece teşekkür ederim, sağ ol, tamam, özür dilerim, kusura bakma kalıp sözlerinin yabancılar için Türkçe ders kitaplarında geçtiği tespit edilmiştir.

- Öğrencilerin Söylem Tamamlama Testinin yedinci maddesine verdikleri cevaplar arasından sadece hoş geldin, buyurun, merhaba, nasılsın kalıp sözlerinin yabancılar için Türkçe ders kitaplarında geçtiği tespit edilmiştir.

- Öğrencilerin Söylem Tamamlama Testinin sekizinci maddesine verdikleri cevaplar arasından sadece geçmiş olsun kalıp sözünün yabancılar için Türkçe ders kitaplarında geçtiği tespit edilmiştir.

- Öğrencilerin Söylem Tamamlama Testinin dokuzuncu maddesine verdikleri cevaplar arasından hiçbirinin yabancılar için Türkçe ders kitaplarında geçmediği tespit edilmiştir.
- Öğrencilerin Söylem Tamamlama Testinin onuncu maddesine verdikleri cevaplar arasından sadece iyi günler kalıp sözünün yabancılar için Türkçe ders kitaplarında geçtiği tespit edilmiştir.
- Öğrencilerin Söylem Tamamlama Testinin on birinci maddesine verdikleri cevaplar arasından sadece Allah Allah! kalıp sözünün yabancılar için Türkçe ders kitaplarında geçtiği tespit edilmiştir.
- Öğrencilerin Söylem Tamamlama Testinin on ikinci maddesine verdikleri cevaplar arasından sadece teşekkür ederim, sağ ol, ellerine sağlık kalıp sözlerinin yabancılar için Türkçe ders kitaplarında geçtiği tespit edilmiştir.
- Öğrencilerin Söylem Tamamlama Testinin on üçüncü maddesine verdikleri cevaplar arasından sadece selam, nasılsınız, merhaba, afiyet olsun, günaydın kalıp sözlerinin yabancılar için Türkçe ders kitaplarında geçtiği tespit edilmiştir.
- Öğrencilerin Söylem Tamamlama Testinin on dördüncü maddesine verdikleri cevaplar arasından sadece yok artık, vay be kalıp sözlerinin yabancılar için Türkçe ders kitaplarında geçtiği tespit edilmiştir.
- Öğrencilerin Söylem Tamamlama Testinin on beşinci maddesine verdikleri cevaplar arasından hiçbirinin yabancılar için Türkçe ders kitaplarında geçmediği tespit edilmiştir.
- Öğrencilerin Söylem Tamamlama Testinin on altıncı maddesine verdikleri cevaplar arasından sadece rica ederim, sağ ol kalıp sözlerinin yabancılar için Türkçe ders kitaplarında geçtiği tespit edilmiştir.
- Öğrencilerin Söylem Tamamlama Testinin on yedinci maddesine verdikleri cevaplar arasından sadece dikkat et, iyi günler kalıp sözlerinin yabancılar için Türkçe ders kitaplarında geçtiği tespit edilmiştir.
- Öğrencilerin Söylem Tamamlama Testinin on sekizinci maddesine verdikleri cevaplar arasından sadece geçmiş olsun kalıp sözünün yabancılar için Türkçe ders kitaplarında geçtiği tespit edilmiştir.

- Öğrencilerin Söylem Tamamlama Testinin on dokuzuncu maddesine verdikleri cevaplar arasından sadece buyur, kusura bakma kalıp sözlerinin yabancılar için Türkçe ders kitaplarında geçtiği tespit edilmiştir.
- Çalışmada özellikle kaynaklarda kullanılan kalıp sözlerin tekrar sayılarına yer verilmiştir ve birçok kalıp sözün defalarca tekrar ettiği gösterilmeye çalışılmıştır. Öğrenilen kalıp sözlerin tekrar edilmesi ve bu sözlerle farklı gruplandırmada karşılaşılması öğrenmeyi kalıcı kılacak, öğrenene kullanım esnekliği sağlayacaktır.
- Yabancılar Türkçe öğretimi ders kitaplarına (Yeni Hitit B1-B2/C1; İstanbul B1-B2; Gazi TÖMER B1-B2) bir bütün olarak baktığımızda kalıp sözlerin öğretimi ile ilgili bir kazanım yoktur.
- Her kitap çoğunlukla kendi deneyim ve birikimlerinden beslenmesine rağmen özellikle karşılıklı konuşmalardan oluşan metinlerin kalıp sözler açısından daha zengin olduğu görülmüştür.
- Etkinlikler genellikle eşleştirme, boşluk doldurma, cümleye yerleştirme, cümle kurma gibi benzer etkinliklerle sınırlı kalmış; öğretimde etkinliği kanıtlanmış dramatizasyon, hikâye anlatma gibi özgün etkinliklere yer verilmemiştir.
- Kazandırılması planlanan kalıp sözler daha çok ünitelerin temalarıyla bağlantı kurularak verilmeye çalışılmıştır.
- Son olarak Türkçeyle yeni tanışan bir öğrenci, gündelik hayatında rahatlıkla selamlaşabilir; hal hatır sorabilir; misafir ağırlayabilir, alışveriş yapabilir, adres sorabilir ve hatta hafta sonu için plan yapabilir.

5.2 Öneriler

Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

- Türkçeyi yabancı dil olarak öğreten öğretmenler kalıp sözlerin anlamsal, işlevsel, bağlamsal ve yapısal özelliklerine hâkim olmalıdır.
- Öğretmen kalıp söz içerisinde geçen kelimelerin farklı yapılarda farklı anlamlara gelebileceğinin farkındalığıyla bu durumlar üzerinde durmalıdır. Böylelikle öğrenci öğrendiği kalıp sözü daha ekonomik bir şekilde kullanabilir.

-Öğrencilerin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, ihtiyaca yönelik kalıp sözler öğretilmelidir.

-Kalıp sözler eğitim sürecine yayılarak birbirini tamamlayıcı etkinliklerle bir beceri olarak bireylere kazandırılmalıdır.

-Kaynak kitaplarda kullanılan kalıp sözlerin etkinliklerle öğretilirken dil beceri alanlarına dengeli bir şekilde dağılması öğrenmeyi kolaylaştıracaktır.

-Öğretmen kalıp sözleri öğretirken sadece kitaplarla sınırlı kalmamalı, görsel, işitsel her türlü materyal (hikâye kitapları, düzeylere uygun hazırlanmış sözlükler, film, posterler, vb.) geliştirilmeli, kullanıma sunulmalıdır.

-Günlük hayatımızda sıkça kullandığımız kalıp sözlerin dil öğretiminde yer alması, yabancı dil öğrenen bireyin iletişim halinde olduğu insanları rahat anlamasına, onlara kendini de daha iyi ifade etmesine yardımcı olur.

Araştırmacılara yönelik öneriler

-Araştırmacılar incelenmemiş diğer kaynaklar üzerine araştırma yaparak konu üzerine daha fazla bilgi edinilmesini sağlayabilirler.

-Kalıp sözlerin kullanım sıklığını belirlemede yazma ve konuşma ayrı düşünülerek bir çalışma yapılabilir.

-Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin kalıp sözleri kullanma düzeylerine cinsiyet, milliyet gibi değişkenler de eklenerek ayrı bir çalışma yapılabilir.

-Öğrencilerin dil seviye düzeyleri dikkate alınarak dört temel dil becerilerinde kalıp sözleri kullanma durumlarıyla ilgili bir çalışma yapılabilir.

-Yabancılara Türkçe öğretiminde seviyelere göre ayrıntılı bir kalıp söz tasnifinin yapılması ayrı bir araştırma konusu düşünülebilir.

KAYNAKÇA

- Akar, Y. (1994). Deyimlerde Güçlü ve Etkin Anlatım. *Dil Dergisi*, 18, 32- 36.
- Akpınar, M. (2010). *Deyim ve atasözlerinin yabancılara Türkçe öğretiminde kullanımı üzerine bir araştırma. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi: Ankara.*
- Aksan, D. (2002). *Anadilimizin söz denizinde*. Ankara: Bilgi Yayınevi
- Aksan, D. (2004). *Türkçenin sözvarlığı*. Ankara: Engin Yayınevi
- Aksan, D. (2006). *Anlambilim*. Engin Yayınevi: Ankara.
- Aksan, D. (2009). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2010). *Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını*. Ankara: Bilgi Yayınları
- Aksan, D (2011). *Türkçenin Gücü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (1975). *Gelişen ve Özleşen Dilimiz*. (4. Basım). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (1988). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1-2*. İstanbul: İnkılâp Kitap Evi.
- Aksoy, Ö. A. (1993). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Kitapevi.
- Arslantürk, H. (2012). *Türkçe Kelime Gruplarının Yabancılara Türkçe Öğretimindeki Önemi Hakkında Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Balcı, A. (2009). *Sosyal bilimlerde araştırma*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Baltaş, Z. (2007). *Bedenin Dili*. (Kırkıncı Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Baş, B. (2010). Söz Varlığının Oluşumu ve Gelişiminde Çocuk Edebiyatının Rolü, *TÜBAR-XXVII/Bahar* s.137–158.
- Briggs, Charles L. (1994). *Learning how to ask: A sociolinguistic appraisal of the role of the interview in social science research*. New York: Cambridge University Press.
- Bulut, S. (2012). *Anadolu Ağzlarında Kalıp Sözler ve Kullanım Özellikleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ordu Üniversitesi, Ordu.

- Büyüköztürk, S. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Canbulat, M. ve Dilekçi, A. (2013). Türkçe Ders Kitaplarındaki Kalıp Sözcükler ve Öğrencilerin Kalıp Sözcükleri Kullanma Düzeyleri. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkishor Turkic Volume 8/7Summer*. p. 217-232
- Cavadova, A. (2014). *Celil Memmedguluzade'nin Mizahi Eserlerinde Kelime Çeşitleri Ve Kalıp Sözcükler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul.
- Çepni, S. (2007). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş*. Trabzon: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çaydaş, A. (2016). *Türkçe Öğretim Setlerinde Kullanılan Kalıp Sözcüklerin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir.
- Çotuksöken, Y. (1992). *Dil ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. (1. Basım). İstanbul: Cem Yayınları.
- Çotuksöken, Y. (1994). *Deyimlerimiz*. İstanbul: Özgül Yayınları.
- Darıcı, E. (2012). *Türkiye Türkçesinin Söz Varlığında Yer Alan Kalıplaşmış Sözcüklerin Politik Söylemdeki Yeri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Dilekçi, A. (2013). Türkçe ders kitaplarındaki kalıp sözcükler ve öğrencilerin kalıp sözcükleri kullanma düzeyleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Demir, A. (2010). *Türkiye Türkçesi öğretiminde kültürlerarası yaklaşımda hareketle metinlerin incelenmesinde dikkat edilecek noktalar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Demir, M. (2016). *Yabancı Dil Olarak Türkçede Kalıp Sözcüklerin Öğretimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Demirel, Ö. (2000). *Kuramdan Uygulamaya Eğitiminde Program Geliştirme*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

- Dilaçar, A. (1957). Terim Nedir? *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi* C. VI. S. 64. s. 207–210.
- Erdem, M. D. (2005.)Harezmi Türkçesinde İkilemeler ve Yinelemeler Üzerine. *Bilig Dergisi*, 33, 189-225.
- Erdemir F. B. (2014) *The Effects Of Watching American TV Series On Tertiary Level Efl Learners' Use Of Formulaic Language*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bilkent Üniversitesi, Ankara.
- Ergin, M. (1998). *Üniversiteler İçin Türk Dili*. İstanbul: Bayrak/ Basım/ Yayım/ Tanıtım.
- Erol, Ç. (2007). *Türkiye Türkçesinde kalıp sözler üzerine bir inceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Eker, S. (2003). *Çağdaş Türk Dili*. (2. Basım). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Göçer, A. (2013). Türkiye’de Yabancılara Türkçe Öğretimi. Durmuş, M. ve Okur, A. (Editörler), *Yabancılara Türkçe Öğretimi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Gökdayı, H. (2008). Türkçede Kalıp Sözler. *Bilig Dergisi*, 44, 89-110.
- Gökdayı, H. (2015). *Türkçede Kalıp Sözler*. (İkinci Baskı). İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Günay, V. D. (2007). *Sözcükbilime Giriş*. (1. Basım). İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Güzel, A. ve Barın, E. (2013). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi*. Ankara: Akçağ Basım Yayım Pazarlama A.Ş
- Hatiboğlu, V. (1981). *Türk Dilinde İkileme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Hengirmen, M. (2002) *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Hengirmen, M. (2007). *Deyimler Sözlüğü*. Ankara: Engin Yayınevi.
- İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, A.S. (2011). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi
- Kaplan, M. (1986). *Kültür ve Dil* (4. Basım). İstanbul: Dergâh Yayınevi.
- Kara, M., Memiş, M. R. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenlerin Kalıp İfadeleri Kullanmadaki Yeterlilik Düzeyleri. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, UDES, 1670-1681.

- Karababa, S. (2013). *Feyza Hepçilingirler'in Romanlarında Söz Varlığı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Karakuş N, Baki Y (2015) Keloğlan Çizgi Filminin Kalıplaşmış Dil Birimleri Yönünden Değerlendirilmesi. *International Journal of Languages' Education and Teachin, UDES*, 2038-2056.
- Karasar, N. (2003). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel yayınları
- Kaya, D. (1997). Dualar ve Beddualar, *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi, IV*, 99-121.
- Keskin, F. (2010). *Yetişkinlere yönelik yabancı dil olarak Türkçe derslerinde yazınsal metinlerle kültür aktarımı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Kılıç, V. (2002). *Dilin İşlevleri ve İletişim*. İstanbul: Papatya Yayıncılık
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları
- Martı, L. (2011). Türkçe Öğrenenler Açısından Kalıp Sözler ve İşlevleri. Yaylı, D. ve Bayyurt, Y. (Editörler), *Yabancılara Türkçe Öğretimi Politika Yöntem ve Beceriler*. (İkinci Basım) Ankara: Anı Yayıncılık
- Morina, F. (2015). *Reşit Hanadan'ın Romanlarında Söz Varlığı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Özdemir, E. (2000). *Erdemin Başlı Dil*. Ankara: Bilgi Yayınevi
- Partalır, İ. (2008). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü II*. Ankara.
- Sağlam, M. Y. (2004) *Atasözleri- kaybolan kültür mirasımız*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Sis N, Gökçe B (2009). *Gülten Dayıoğlu'nun Çocuk Öykülerinde Yansımalar ve Kalıp Sözler*. *Turkish Studies*, 4(3): 1975-1989.
- Şimşek N D (2015) Yabancılara Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlişkisel Söz Varlığı Açısından Değerlendirilmesi. *International Journal of Science Culture and Sport*, 809-827.
- Şirinoğlu Haydarlar, G. (2015). *İhsan Oktay Anar'ın Amat Romanı Üzerine Söz Varlığı İncelemesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *İçerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık
- Tunçel, H. (2011). *Yabancılara Türkçe Öğretiminde Sözlü Türkçenin Kelime Sıklığı ve Yaygınlığını Belirleme Çalışması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. 18 Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Türkben, T. (2012). *Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Söz Varlığı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bozok Üniversitesi, Yozgat.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*. (10. Basım). Ankara: TDK Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları
- Uçgun, D. (2015). Türkçe ve Türk Kültürü Ders ve Çalışma Kitaplarının Kalıp Sözler Açısından İncelenmesi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, UDES, 514-533.
- Uygur, N. (2011). *Dilin gücü*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Üçok, N. (2004). *Genel Dilbilim(Lengüistik)*. İstanbul: Multilingual Yayınları
- Ülker, N. (2007). *Hitit ders kitapları örneğinde yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kültür aktarımı sürecine çözümleyici ve değerlendirci bir bakış*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Ünsal, G. (2013) Dil Öğretiminde Kalıp Sözler ve Çevirisi. *Turkish Studies*, 8(8): 1383-1394.
- Vardar, B. (1998). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: ABC
- Vardar, B. (Ed.). (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları
- Williams, R. (2005). *Anahtar Sözcükler Kültür ve Toplumun Söz Varlığı*. (Çev. S. Kılıç). İstanbul: İletişim Yayınları
- Wray, A.,&Perkins, M. R. (2000). The functions of formulaic language: An integrated model. *Language & Communication*, 20, 1-28.
- Wray, A. (2002). *Formulaic language and the lexicon*. Cambridge: CUP.
- Yazıcı Okuyan, H. (2012) İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Bir Kültür Aktarımı Aracı Olarak Kalıp Sözlerin Kullanımı Üzerine Bir İnceleme. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2: 31-46.

- Yeşil, H. (2000). Çocuk kitaplarındaki atasözü ve deyimlerin önemi. S. Sever. (Editör), I. *Ulusal Çocuk Kitaplar Sempozyumu* (s. 244–252). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (Güncelleştirilmiş Geliştirilmiş 5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz F, Ertürk Şenden Y. (2014) Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kalıp Sözlerin Etkinliklerle Öğretimi. *Asya Öğretim Dergisi*, 2(1(ÖZEL)): 53-63.
- Yılmaz F, Ertürk Şenden Y (2015) Yabancılara Türkçe Öğretiminde Kalıp Sözler: “*Babam ve Oğlum*” Film Örneği. *The Journal of AcademicSocialScienceStudies*,32: 187-202.
- Zülfikar, H. (1991). *Terim Sorunu ve Terim Yapma Yolları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

EKLER

Ek-1. Araştırma İzin Belgeleri

T.C.
ULUSLARARASI ANTALYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Müdürlüğü

Sayı : 78585824 /112- 444
Konu : Meral BAYRAM'ın Tez Çalışması

28/04/2017

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

İlgi : Başkanlığınızın 18.11.2016 tarih ve 50913635-302.08.01-E.34003 yazısı.

İlgi yazımıza istinaden; 20155414015 numaralı Meral BAYRAM, “Yabancılara Türkçe Öğretimi Kitaplarındaki Kalıp Sözcükler ve Kalıp Sözcükleri Uygulama Düzeyleri” isimli tez konusu kapsamındaki ölçekleri Üniversitemizdeki yabancı uyruklu Türkçe bilen öğrencilere uygulayabilir.

Bilgilerinize arz ederim.

Prof. Dr. İsmail YÜKSEK
Rektör

Çıplaklı Mahallesi Farabi Caddesi No: 23 Döşemealtı / ANTALYA
Tel : +90 (242) 245 00 00 Faks: +90 (242) 245 01 00
www.antalya.edu.tr

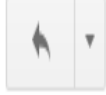
Ek-2. Söylem Tamamlama Testi İzin Belgesi

Atilla DİLEKÇİ

Alıcı: bana ▾

23 May (3 gün önce) ☆

Merhabalar, geliştirmiş olduğum söylem tamamlama ölçeğini "Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarındaki Kalıp Sözcükler ve Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Kalıp Sözcükleri Kullanma Düzeyleri" adlı çalışmanızda kullanmak üzere izin veriyorum.

İyi Çalışmalar.

Gönderen: meral bayram <meralybayram@gmail.com>

Gönderildi: 22 Mayıs 2017 Pazartesi 16:39

Kime: atillahan_2029@hotmail.com

Konu:

Merhaba hocam, geliştirmiş olduğunuz söylem tamamlama ölçeğini "Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarındaki Kalıp Sözcükler ve Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Kalıp Sözcükleri Kullanma Düzeyleri" adlı çalışmamda kullanmak üzere izninizi istiyorum.

Saygılarımla, iyi günler.

Ek-3. Söylem Tamamlama Testi

Söylem Tamamlama Testi

YÖNERGE: Kendinizi aşağıdaki durumlarda varsayarak, bu durumlarda söylenebilecek kalıplaşmış ifadeleri boş bırakılan kısımlara yazınız.

ÖRNEKTİR: Arkadaşınızın doğum günüdür. Bu durumda neler söylersiniz?

1. Doğum günün kutlu olsun
2. Nice yıllara
3. İyi ki doğdun
4. Allah uzun ömürler versin
5. Yeni yaşın sağlık ve mutluluk getirsin

1. Yolda bir arkadaşınızla karşılaşıyorsunuz. Bu durumda neler söylersiniz?

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

2. Otobüs terminalinde arkadaşınızı uğurluyorsunuz. Bu durumda neler söylersiniz?

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

3. Hasta olan bir arkadaşınızın ziyaret ediyordunuz. Bu durumda neler söylersiniz?

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

4. Arkadaşınız bir yarışmada başarılı oluyor. Bu durumda neler söylersiniz?

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

5. Hızla sınıfa koşarken köşede duran arkadaşınıza çarpıyorsunuz ve onu yere düşürüyorsunuz. Bu durumda neler söylersiniz?

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

6. Arkadaşınız hafta sonu pikniğe gitmeyi teklif ediyor. Bu durumda neler söylersiniz?

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

7. Kapınızın zili çalıyor ve siz kapıyı açıyorsunuz. Kapıda arkadaşımızın sizi ziyarete gelmiş olduğunu görüyorsunuz. Bu durumda neler söylersiniz?

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

8. Bir arkadaşımızın akrabası ölmüştür. Bu durumda neler söylersiniz?

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

9. Bir arkadaşınız söyledikleriyle sizi sinirlendiriyor. Bu durumda neler söylersiniz?

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

10. Arkadaşınız nehrin kenarında balık yakalamaya çalışıyor. Bu durumda neler söylersiniz?

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

11. Ansızın bir patlama sesi duyuyorsunuz. Bu durumda neler söylersiniz?

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

12. Arkadaşınız size bir hediye veriyor. Bu durumda neler söylersiniz?

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

13. Kantinde oturan arkadaşlarınızı görüyorsunuz. Onların yanına gidiyorsunuz. Bu durumda neler söylersiniz?

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

14. Şaşırtıcı bir durumla karşı karşıyasınız. Bu durumda neler söylersiniz?

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

15. Söylediklerinize inanmayan bir arkadaşınızı inandırmak istiyorsunuz. Bu durumda neler söylersiniz?

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

16. Yaptığınız iyilikler için arkadaşınız size teşekkür eder. Bu durumda neler söylersiniz?

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

17. Tarlada bir arkadaşınız çalışmaktadır. Bu durumda neler söylersiniz?

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

18. Arkadaşınız hastalanmıştır ve size hiç iyileşemeyeceğini söylemektedir. Bu durumda neler söylersiniz?

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

19. Arkadaşınız ders notlarınızı sizden istemektedir. Bu durumda neler söylersiniz?

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Meral Bayram

Doğum Yeri ve Tarihi: Isparta, 1986

Eğitim Durumu:

Lisans Öğrenimi: Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi

Yüksek Lisans Öğrenimi: Akdeniz Üniversitesi Türkçe Eğitimi Bölümü

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar: Arif Safi Lisesi Çamoluk/Giresun

Kumluca Meslek Yüksek Okulu/Antalya

Akdeniz Üniversitesi /Antalya

Uluslararası Antalya Üniversitesi/Antalya

İletişim

E-Posta Adresi: meralybayram@gmail.com

Tarih:

Eşleşmeyi Gözetken Geçir

1	katilog.hacettepe.edu.tr İnternet kaynağı	%1	
2	documents.tips İnternet kaynağı	%1	
3	www.turkcede.org İnternet kaynağı	%1	
4	Canakale Onsekiz Ma. Günce Köyü	%1	
5	ibrazya.cu.edu.tr İnternet kaynağı	%1	
6	doçdravret.biz.tr İnternet kaynağı	%1	
7	0031.org İnternet kaynağı	%1	
8	elgipark.hakom.gov.tr İnternet kaynağı	%1	
9	pl.scribd.com İnternet kaynağı	%1	
10	www.colbilgi.com İnternet kaynağı	%1	
11	Rep.scribd.com.tr:8080 İnternet kaynağı	%1	
12	acriasyanokara.edu.tr İnternet kaynağı	%1	
13	SEVER, Sedat and İA. Yayı	%<1	

YABANCI İÇİN TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ KALIP SÖZLER VE YABANCI UYUKLU ÖĞRENCİLERİN KALIP SÖZLERİ KULLANMA DÜZEYLERİ

MERAL BAYRAM

BÖLÜM I

1.Giriş

İnsular arasındaki iletişimi sağlayan ve bireyin toplumsallaşmasına katkıda bulunan dilin günümüzde kadar birçok tanımı yapılmıştır. Ergin (1998, s. 7) "Bir insanın arasında anlaşmayı sağlayan tıbbi bir vasıta. Kendi kelimeleri içinde yaşadığı ve gelişen canlı bir yapıt. Mülbet birleşen konuşan ve onun ortak malı olan sosyal bir müesseses. Sözlüğün özümlü müessesem bir yapıt. Temel birimlerin zamanlar arası dilin bir ezeli ambacından sistemidir" şeklinde tanımlarken, Aksoy (2007, s. 55) dilin

Meral BAYRAM

M. Bayram

J. G. Ullmer
Doç. Dr. Mehmet Çarbayrak
08.05.2017